5753

ప్రబుద్ధాంధ్ర

విడి సంచిక రెండణాలు ౬ ౩ సంపాదకుడు

సంవత్సర చందా రూపాయి ౧౦ మార్చి [illegible]౩౯ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

విరాళములు

సంవత్సర చందాలవల్ల మాత్రమే ప్రబుద్ధాంధ్రను నిర్వహించడం కష్టం. ఈ సంగతి గమనించి ప్రబుద్ధాంధ్ర యెడల ఆదరం వున్న ఔదార్యవంతులు ఉత్సాహపరిమితాలైన విరాళాలు దయచేస్తున్నారు. ఈ నెలలో ప్రబుద్ధాంధ్రను సత్కరించినవారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహారాజులుంగారు
జయపురం ౨౫—౦—౦

ఏజంట్లు కావాలి

ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రిక విడిసంచికలు అమ్మడానికి ఈ క్రింది స్థలాల్లో ఏజంట్లు కావాలి. మంచి కమిషను ఇస్తాము.

౧ నెల్లూరు
౨ గుడివాడ
౩ నరసారావుపేట
౪ నంద్యాల
౫ కర్నూలు
౬ కడప
౭ అనంతపురం
౮ గుంతకల్లు
౯ ఒంగోలు
౧౦ కావలి
౧౧ తిరుపతి
౧౨ మద్రాసు
౧౩ సామర్లకోట
౧౪ బరంపురం
౧౫ పాలకొల్లు
౧౬ నరసాపురం
౧౭ రేపల్లె
౧౮ హైదరాబాదు
౧౯ సికింద్రాబాదు
౨౦ గూడూరు
౨౧ పెద్దాపురం
౨౨ వెంకటగిరి

ఈ కిందిచోట్ల ఏజంట్లు ఉన్నారు.

౧ కాకినాడ
౨ పిఠాపురం
౩ అనకాపల్లి
౪ విశాఖపట్నం
౫ విజయనగరము
౬ తెనాలి
౭ బాపట్ల
౮ బందరు
౯ చిత్తూరు
౧౦ నిడదవోలు
౧౧ భీమవరం
౧౨ గుంటూరు
౧౩ ఏలూరు
౧౪ బెజవాడ
౧౫ అమలాపురం
౧౬ వాల్తేరు

కృతజ్ఞులము

ఈ సంచిక ముఖపత్రం మీది చిత్రమును రాసి ప్రబుద్ధాంధ్రకు కళ కూర్చిన శ్రీ వరదా వేంకటరత్నంగారికి ఎప్పుడూ కృతజ్ఞులము.

సంపాదకుడు

విషయసూచిక

ప్రబుద్ధాంధ్ర అయిదో సంపుటం

అయిదో సంపుటం బాపతు విడిసంచికలు పన్నెండూ రఫ్ కాగితాలవి అమ్మకానికి సిద్ధంగా వున్నాయి. వెల ఒక రూపాయి. పోస్టుఖర్చులు కలిపి మొత్తం ౧—౮—౦ ముందు పంపేవారికి వెంటనే పంపుతాము. వీ. పీ. చెయ్యము. ౧౦ సెట్టులే వున్నాయి.

ఇదే సంపుటం గ్లేజుప్రతి బయిండింగులో వుంది. అర్ధ కాలికో బయిండు చేయబడుతోంది.

వెల పోస్టేజీతో ౨—౧౨—౦.

ప్రబుద్ధాంధ్ర ఆఫీసు
రాజమండ్రి అని రాసుకోవాలి

రామమూర్తి పంతులుగారి ఫొటో

ఆర్టుకాగితంమీద ముద్రించబడ్డ రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి ఫొటో డజను ౧—౮—౦. వీ, పి. లో తక్కువ పంపము. పోస్టేజీ ౦—౬—౦.

కళాభివర్ధనీ పరిషత్తు
రాజమండ్రి

వసంతకుసుమాకరము

మధుమేహము, అతిమూత్రము, రాచకురుపులు, శైత్యశుక్రక్షయము, శుక్రనష్టము, బలహీనత, చిరకాలపు తెల్లకుసుమ, సుఖవ్యాధులు జీర్ణించుటచే కలుగు సకలమూత్రనాళవ్యాధులకు ప్రసిద్ధికెక్కిన రాజౌషధము. తులము రు 20-0-0.

సిద్ధమకరధ్వజము

ఇందు బంగారు కలదు. పూచీ యివ్వబడును.

జగత్ప్రసిద్ధమగు బలవర్ధకౌషధము. రక్తక్షీణము, వీర్యదోషము, నపుంసకత్వము, క్షయ, శ్వాసకాసలు, నరముల బలహీనత, కుసుమ రోగములు, మొదలగువానికి దివ్యౌషధము.

తులము 24-0-0. 60 మాత్రలు రు 10-0-0

ఏకోత్తరవృద్ధి మహాలక్ష్మీ విలాసరసము

చ్యవనప్రాశము

క్షయరోగులకు అమృతోపమానములగు దివ్యౌషధములు

చిరకాలము క్షయవ్యాధిచే పీడింపబడుచు శల్యావశిష్టులుగ నుండువారలకు నూతనయౌవనమును ఆరోగ్యమును కలిగించును. క్షయ శ్వాసకాసలు ఉబ్బసము కఫముతో కలసి రక్తముపడుట, రక్తహీనత, శరీరకృశత్వము, హృదయదౌర్బల్యము దీర్ఘకాలము నుండి బాధించు మొండిదగ్గులు మొదలగునవి జయించును. బలము, కాంతి శుక్రమును వృద్ధిచేయును.

రెండుఔషధములు కలిపి సేవించవలెను.

నెలకు రు 13-12-0.

స్వర్ణక్రవ్యాదరసము

చిరకాలాజీర్ణములకు మంచిది. కడుపుబ్బరము, శూల, గుల్మము, యకృత్ ప్లీహ వృద్ధులు మొదలగునవి జయించును. బలవర్ధకము తులం రు 4-0-0.

చిరునామా:—వేంకటేశ్వర ఆయుర్వేదనిలయము

హెడ్డాఫీసు:—చింతలూరు, ఆలమూరుపోస్టు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా

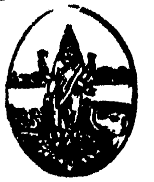
బ్రాంచీలు:-1. కాకినాడ, 2. రాజమండ్రి, 3. పెద్దాపురం, 4. అనకాపల్లి, 5. విశాఖపట్టణం, 6. ఏలూరు, 7. అమలాపురం, 8. తుని, 9. రామచంద్రపురం.

☞ ఏలూరు బ్రాంచిలో చికిత్సకులు

వైద్యవిద్వాన్ కూచిభొట్ల వెంకటేశ్వర్లుగారు.

లక్ష్మీకవచము

వలయుకోరిక లొసంగుటలో అమోఘము!!

వలసిన కార్యసాఫల్యమొనగూర్చుటలో అద్భుతము!!

పరీక్షయందుత్తీర్ణులు కాదలంచిన విద్యార్థులకు ప్రత్యక్ష సరస్వతి. ఉద్యోగము లేక నల్లాడువారికిఁ బనిగల్పించుటయందును. కోర్టు వ్యాజ్యములలో దగుల్కొని బాధపడువారిని గెల్పొందించుటయందును. దారిద్ర్యసాగరమునఁ గ్రుంగి దరిగానక దుఃఖించువారిని లక్ష్మీప్రసన్నులుగా జేయుటయందును, గొప్పకల్పవృక్షము. సంతానము లేక చింతించు దంపతులకు సంతానమొసంగి సంతోషవార్ధి నోలలాడించు చింతామణి. వేయేల? ఏ కోరికతో నీకవచము ధరింతురో ఆ కోరిక సమకూర్చుటకు నిలవేల్పు. ఈ కవచము దైవోపాసకులచే బీజాక్షర సంయుతమై లక్ష్మీప్రతిమ నలరారునట్లుగా గల్పింపబడినది. దీనిని ధరించి, వలసిన సాఫల్యములు పొందినవారలొసగిన యోగ్యతా పత్రములను దీనిని ధరించవలసి వచ్చినప్పుడు మీరు చేయవలసిన పూజావిధానము లక్ష్మీస్తోత్రముగల పత్రము మీ ఆర్డరు కవచముతో బంపబడును.

నోటు:—లక్ష్మీ ప్రతిమతోగూడి బీజాక్షర సంయుతమైన యీ కవచము పంచలోహ నిర్మితమై పైలగాలసోకిన బలము చెడకుండా యుండునటుల తావేజుగా చుట్టి ధరించుటకు వీలుగానుండుటకు గొండీలతోను చక్కని పట్టుదారముతోను నమర్పబడియున్నది. వెల రు ౧—౮—౦ మాత్రమే. డిటో వెండిది రు ౧—౧౨—౦

లక్ష్మీకవచనిలయం,
రాజమండ్రి.

గర్భచింతామృతము

ఆవునేతితోగాని చన్నీటితోగాని ఉదయము సాయంత్రము భోజనముచేసిన వెంటనే తు 1/2 లము చొప్పున సంధ్యలగు స్త్రీలు సేవించిన సంతానము కలిగి జీవించును. సంతానము మృతిపొందు స్త్రీలు సేవించిన దీర్ఘాయుష్మంతుడగు సంతానము గలుగును. గర్భిణీస్త్రీలుగాని గర్భము ధరించని స్త్రీలుగాని సేవించిన సమస్త మేహములు, జ్వరములు, పాండురోగములు, ఉన్మాదము, గుండెదడ, నరముల నిస్సత్తువ, మొదలైన సమస్తరోగములు తగ్గి మిక్కిలి బలము కలిగి ఆయుర్వృద్ధి నిచ్చును.

వెల పౌను రు. 3—0—0.

వైద్యశాస్త్రి, డా॥ చిట్టి సూర్యనారాయణమూర్తి,
పీఠాపురం, తూ. గోదావరిజిల్లా.

ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయంతరవాయి

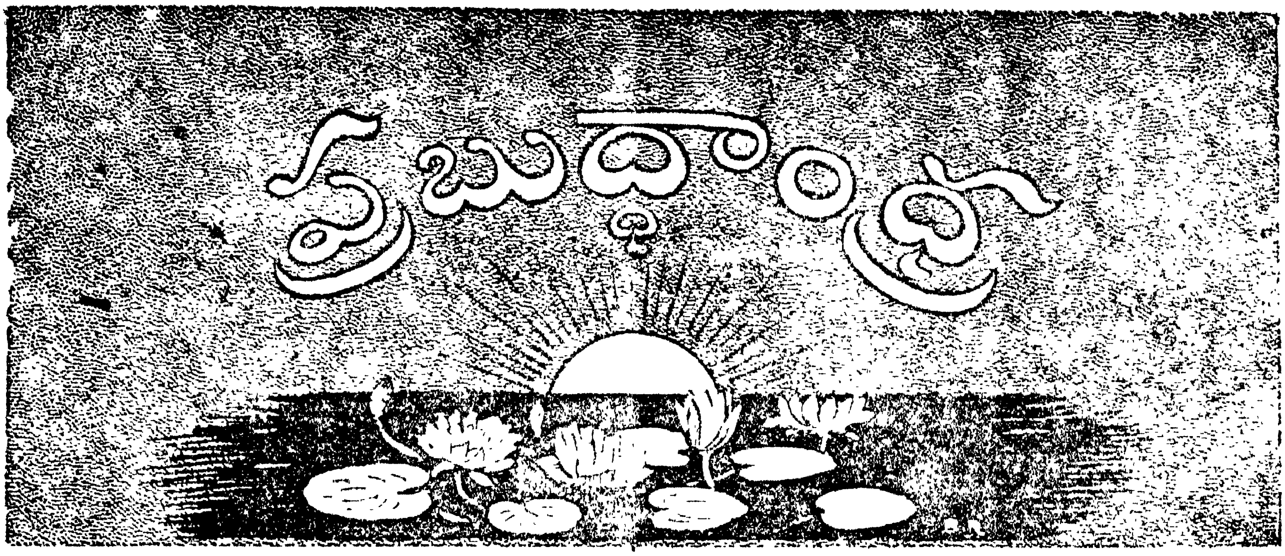
<table>
<tr><th colspan="3">నాళం కృష్ణారావుగారివి</th><th colspan="3">మారేమండ రామారావుగారివి</th></tr>
<tr><td></td><td>రు.</td><td>అ.</td><td>భారతీయ విద్యాచరిత్రము</td><td>౦</td><td>౧౨</td></tr>
<tr><td>తెలిపిరకులు</td><td>౦</td><td>౮</td><td colspan="3">భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారివి</td></tr>
<tr><td>పాంటరగలు</td><td>౦</td><td>౮</td><td>విదేశయాత్రికులు—ప్రాచీనాంధ్రదేశము</td><td>౧</td><td>౪</td></tr>
<tr><td>గోగీతము</td><td>౦</td><td>౨</td><td colspan="3">కవితాసమితివారివి</td></tr>
<tr><td>పైడిలేడి</td><td>౦</td><td>౨</td><td>శైశాఖి—వార్షికసంచిక</td><td>౧</td><td>౦</td></tr>
<tr><td>ముద్దో</td><td>౦</td><td>౪</td><td>ఉత్కలపతనము నాటకం</td><td>౦</td><td>౧౨</td></tr>
<tr><td colspan="3">పూజాపుష్పమాలవారివి</td><td>ప్రభవ—ఖండకావ్యాలు</td><td>౦</td><td>౮</td></tr>
<tr><td>చాకిరేవు</td><td>౦</td><td>౮</td><td>మాతృపూజ పద్యఖండాలు</td><td>౦</td><td>౪</td></tr>
<tr><td>బాష్పబిందువు</td><td>౦</td><td>౮</td><td colspan="3">స్థానాపతి రుక్మిణమ్మగారివి</td></tr>
<tr><td colspan="3">రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారివి</td><td>పూలమాల—ఖండకావ్యాలు</td><td>౦</td><td>౪</td></tr>
<tr><td>వ్యాససంగ్రహం</td><td>౩</td><td>౮</td><td colspan="3">ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారివి</td></tr>
<tr><td>గద్యచింతామణి</td><td>౧</td><td>౮</td><td>వ్యాసావళి</td><td>౦</td><td>౪</td></tr>
<tr><td>బాలకవిశరణ్యము</td><td>౧</td><td>౮</td><td colspan="3">కూచి నరసింహంగారివి</td></tr>
<tr><td>వ్యాసావళి</td><td>౧</td><td>౦</td><td>ఆత్మసంయమము—అమితవిషయాసక్తి</td><td>౦</td><td>౬</td></tr>
<tr><td>ఆంధ్రకవిభిషక్కుల భాషాభేషజము</td><td>౧</td><td>౦</td><td>అనుబంధము</td><td>౦</td><td>౩</td></tr>
<tr><td colspan="3">వ్యాసకుటీరంవారివి</td><td colspan="3">ఓలేటి (?) రామేశ్వరరావుగారివి</td></tr>
<tr><td>జన్మభూమి నాటిక</td><td>౦</td><td>౪</td><td>కలువలు</td><td>౦</td><td>౪</td></tr>
<tr><td>ప్రేమాంజలి—పంచమదంపతుల చరిత్ర</td><td>౦</td><td>౫</td><td>పాతపాటలు</td><td>౦</td><td>౨</td></tr>
<tr><td>శుభోదయము</td><td>౦</td><td>౩</td><td colspan="3">మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారివి</td></tr>
<tr><td>శ్రీ వివేకానంద సందేశము</td><td>౦</td><td>౨</td><td>కాంతం కథలు</td><td>౧</td><td>౦</td></tr>
<tr><td>సుగుణాకరము</td><td>౦</td><td>౧౪</td><td>నేనూ మాకాంతం</td><td>౦</td><td>౪</td></tr>
<tr><td>తూలిక</td><td>౦</td><td>౧౦</td><td>వక్రరేఖ</td><td>౧</td><td>౦</td></tr>
<tr><td>ఆత్మజ్యోతి</td><td>౦</td><td>౮</td><td colspan="3">వఝ్ఝల వేంకటేశ్వరకవిగారివి</td></tr>
<tr><td>సంధ్య</td><td>౦</td><td>౬</td><td>నాకాభంగము</td><td>౦</td><td>౧౨</td></tr>
<tr><td colspan="3">ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారివి</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>నాయకురాలు</td><td>౧</td><td>౦</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>సంగీతస్వాపసాని</td><td>౦</td><td>౧</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>సోది</td><td>౦</td><td>౧</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>భావతరంగాలు</td><td>౦</td><td>౧</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>హరిజన నాటకము</td><td>౦</td><td>౧</td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

కళాభివర్ధనీపరిషత్తు—ఇన్నిస్‌పేట—రాజమండ్రి

చరకసంహిత

చికిత్సాస్థానము మాచే ఇదివరకు ఆంధ్రీకరింపబడి యిపుడు ద్వితీయ ముద్రణమగుచున్నది. మిగిలిన ఆరు స్థానములను ఆంధ్రీకరించి, స్థానషట్కమనే పేరుతో ఒకే పుస్తకరూపమున ప్రచురించితిమి. గ్రంథములన్నియు కొలదిదినముల క్రిందటనే తయారైనవి. వెంటనే ఆర్డరిచ్చువారికి తగినసౌకర్యముగా లభింపగలవు. చరకసంహిత నంతను నేనే పూర్తిగా ఆంధ్రీకరింపదలచి మిగిలిన సూత్రస్థానముకూడ ఆంధ్రీకరించి కొద్దిరోజులలోనే ప్రచురింపబోవుచున్నాడను. గ్రంథము పూర్తికాకుండా ఆర్డరిచ్చువారికి తగుసౌకర్యములతో లభింపగలదని అందరికీ తెలిసిన విషయమే. మా యితరపుస్తకములును, మా 250 రకముల మందులును ఎల్లప్పుడును సిద్ధముగా నుండును.

డాక్టరు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి, బెజవాడ.

సంపుటము ౬ రాజమహేంద్రవరము ౧౧ మార్చి ౧౯౩౭ 3 వ సంచిక

ఖుషీ

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు

బ్రహ్మచర్యంలోనుంచి-ఒకసారిగా-డబుల్ ప్రమోషన్ అయింది.

ఎందుచేతనో, రామమూర్తి, వానప్రస్థుడుగా మారిపోయి- దీక్షసిలుపుకుంటున్నాడు.

అందరికీ, ఇది చాలా విపరీతంగా కనబడుతూంది. కాని, ఎవరికివారు ఏదో సమాధానం ఊహించుకుని సరిపెట్టుకోవడమే కాని, నిజానికి ఏం జరిగిందో, ఎందుకు అలా, ఉరిడి-తాత్కాలికంగా సన్న్యాసి-మారిపోవలసి వచ్చిందో, నాకూ, మా ఖర్మకూ తప్ప... తెలియదు:

ట్రిప్లికేన్లో, మా లాడ్జిలోనే, రామమూర్తికూడా ఉండేవాడు, లా చదువుతూ: అసలు శ్రద్ధగా కాలేజికి వెళ్లేవాళ్ళకే మధ్యాహ్నం అంతా తీరుబడి: వెళ్ళనక్కర లేకుండానే, ప్రాక్సీగా అటెండెన్సు పడిపోవడం వల్ల, రామమూర్తికి రోజంతా తీరికే.

మనసులో నిలిచిపోయి, తీరని కోరికలన్నీ, కలలో, పిలవకుండానే సాక్షాత్కరించేవి: తెల్లవార్లూ కలత నిద్దురతో—చాలాప్రొద్దెక్కిన తరువాతకాని మేల్కొంచేవాడుకాడు. అందరూ స్కూల్కు బయలుదేరే వేళకు కాఫీకోసం వెతుక్కుంటూ పోయేవాడు. భోజనం—ఏ ఒంటిగంటకో—కేవలం పోస్టులో ఉత్తరం వేసినట్టు మొక్కు తీర్చుకోవడం మాత్రమే:

మూడు, మూడున్నర దాకా, ఏలాగో గడిపేవాడు చిడిముడిపాటుతో: నిదుర రాదు—తోచనుపోదు: ఏ పుస్తకం చదవాలనీ కూడా మనసులేదు: కొంచెంసేపు మాత్రం సినిమా మాగజీన్లు తిరగవేసి, బొమ్మలు, చూసీ చూడనట్లు చూసి, విసుగుతో మూలకు గిరవాటు వేసేవాడు. ఆవేళకేసరిగా సిగరెట్లుకూడా అయిపోయేవి: వెళ్లి తెచ్చుకునేందుకు ఓపిక లేదు—ఇన్ని అవస్థలతో—ఏలాగో టైమ్ అయేది.

ఇకమీద, రామమూర్తికి నిమిషం తీరిక ఉండేది కాదు: టాయిలెట్ చేసుకుని, సూట్ వేసుకుని, క్రాఫ్ నొక్కులు చేతితో సరిజేసుకుంటూ మేడమీద వరాండాలోనికివచ్చి నిలుచునేవాడు అటూఇటూ చూస్తూ:

ఎదటిమేడ గుమ్మంలో, వచ్చేపోయేవారి నందరినీ, కరవుమెరసిపోయే కన్నులతో చూస్తూ నిలువబడిఉండే మహారాష్ట్ర ప్రౌఢ, రామమూర్తి నీడ చూచాయగా కనబడగానే, చురచురచూసి, లోపలికిపోయి, కటకటాల తలుపు ధనాయించి వేసుకునేది: మావాడు, గొంతునవ

రించుకుని, ఎత్తుకుంటూన్న సంగీతానికి బ్రేక్ పడి, అపశ్రుతిలో ఈలగా మారిపోయేది: రోజూ, అలా మామూలే గనుక, ఏమీ అనుకోకుండా లోపలికివచ్చేసి, చెదరిన ఒకటిరెండు ముంగురులు సరిగా అమర్చుకుని, రిస్టువాచి వంక నిదానించి చూసి, క్రిందకి వచ్చేసేవాడు:

రోడ్డుమీద—చక్కని వాళ్లు ఎవరైనా కనబడేటంత వరకూ ఆగి, వాళ్ళని అనుసరించి బీచికి పోయేవాడు: రెస్టారెంటులో టీ పుచ్చుకుని, ఆరని అగ్నిహోత్రంతో సమిధకు సమిధ అనేలా యిస్తూ, ఒక్కమారి, క్యూ. యం. సి. వరకూ తిరిగివచ్చేవాడు: సంజె పడటంతోనే బయలుదేరి గృహోన్ముఖులైన తరుణాంగనలను యథాశక్తి కొంతదూరం వరకూ సాగనంపివచ్చి, బస్‌స్టాండు దగ్గర కాపలా వేసేవాడు:

అందమైన వాళ్లు ఎక్కిన బస్‌లో తానూ జొరబడి, వాళ్ళను అనుసరించిపోయి... ఇంటికి చేరుకునేంతవరకూ తిర్చాడి, లోపలికి వెళ్లి తలుపువేసుకున్న చప్పుడైన తరువాత... ఇంటిమొగ మయ్యేవాడు:

కొంచెం ఆలస్యం అయితే హోటల్లో శివరాత్రే: నాయర్ కడైలో పలాచని పాలుత్రాగి, బిస్కట్లుతిని, వచ్చేసేవాడు: తిరావచ్చిన తరువాత—మేమెవరమూ, మేలుకుని ఉన్నా, కొంచెతనానికి—పలికేవాళ్ళంకాదు తలుపుతీసేవాళ్ళంకాదు: ధణధణాకు వీధివారందరూ లేచినా, మా తలుపు ఆలాగేఉండేది: ఏమనుకునేవాడో ఒకొక్కప్పుడు మాకే జాలివేసేది—తిరిగి బీచికిపోయి, తలకు కర్చీఫ్ కట్టుకుని పడుకుని, చలికి బిగిసి అవస్థపడి తూర్పు తెలవారే వేళకు, తెల్లవాళ్లూ రమాకుమారుణ్ణి పాదదాసునిగా ఏలుకొని అవక్రవిక్రమం నెరపిన వీరపురుషావతారం, షోజులో తయారయేవాడు గాడ్జికి—

పొరబాటున, కదలించామో, అరేబియన్ నైట్సులో కథ ఒకటి తయారుచేసి చెప్పేవాడు—మేము, నమ్మడంలేదు, వెక్కిరిస్తున్నా మన్నా ఖాతిర్ చేస్తేగా! కథ ముగిసిన తరువాత—నిద్ర—

ఇదీ రామమూర్తి దినచర్య—ఎఫ్. యల్ పరీక్షలు దగ్గరకు వచ్చినాయి—రోమన్ లా పేరు ఎత్తితే మండిపడేవాడు. కాని, కామినీవశంవద లేనిదీ క్షణం జరగదు:

౨

—మేము ఎంత ఒత్తుకుని వైదొల్లగినమున్నా—ఒక్కతె అయినా ఒత్తిగిలి దోవ ఈయడం లేదు:

గంగకు ఇద్దరి ఐనా పరవాలేదనే సంప్రదాయం వాడిని గనుక, ఇక అక్కడే ఆగిపోదామన్నాను: కాని, శర్మ ఉపాయం ఆలోచించుకు అడుగు వేస్తూనే ఉన్నాడు: కాని, దారి తీయడానికి—ఆ స్త్రీజనంలో—వాడికి సాధ్యంకాలేదు:

పార్థసారథి బ్రహ్మోత్సవం ఆఖరిరోజు—వీథుల్లో మెసలడానికి వీలులేనంత సమ్మర్దంగా ఉన్నది:

—మావీధుల్లో ఉండే తెలుగు కుర్రవాళ్ళ ముఖాలు నడనడాన, దవనమూ చేమంతులూ విరిసిన తురుముల చాటునుంచి కనబడుతున్నాయి ప్రసన్నంగా:

రామమూర్తికి ఇంటినుంచి టెలిగ్రాం వచ్చింది—ఎందుకో తొందరగా రమ్మని—అసలు, వాడు ఈ వారం రోజులనుంచీ కనబడటమే లేదు: '

నేనువద్దని వారిస్తూ ఉన్నా, శర్మ, రామమూర్తిని వెదికి తీసుకురావాలనే వంకపెట్టి బయలుదేరాడు—అసలు లోపల వాడికి తహతహలాడు తూంది—ఎప్పుడు వెళ్లి ఆజనం కిటకిటలో కలిసిపోదామా అని:—నేనూ, బతిమాలించుకొని, బింకం చెడకుండా వెంట నడచాను,

శర్మ ఆకారవైఖరినీ, దీర్ఘకాయాన్నీ చూసి ఎవరూ తప్పుకోడంలేదు: బలవంతాన రెండడుగులు వేసి, స్టీమ్ అయిపోయిన రోడ్‌రోలర్ లాగా చప్పబడి ఆగిపోయినాడు... నావైపుచూసే సరికి నేను నవ్వుతున్నాను. అంతలో ఎక్కడలేని రోషం వచ్చేసింది వాడికి—

మాంచి ఆలోచన చేశాడు—మళ్లా వెనుకకువచ్చి, జపాన్ బెలూన్ బూరా ఒకటికొన్నాడు: ఊదించి, గోళాన్ని పెద్దదిచేసి, దాన్ని, మోతతో,—తప్పుకోని పుణ్యాంగనల చెంపలకు తాకిస్తూ—వాళ్లు ఉలికిపడి—తిట్టుకుంటూ తప్పుకోగా—ఎలాగో— ఆలయప్రాంతం వరకూ రహదారిచేశాడు:

ఒక్కక్షణం ఆగి కలయచూశాము—రామమూర్తి కనబడలేదు, కాని—మన తెలుగువాళ్లు అసాధ్యులు—

అప్పుడే ఎవ్వడు కనిపెట్టారో—అందరూ తలో బూరా పూరించి, కామినీచక్రా న్నంతా కలగుండు పెట్టేస్తున్నారు :

—శర్మకు ఉక్రోషం వచ్చి—'ఇంతే వెధవాయలు! —ఎవరన్నా వంచే స్తే—దాన్ని కాపీకొట్టాడమే' అని తెలుగుజాతిని అంతాదూయబట్టుకుని, నిర్వేదంతో, సత్తువకొద్దీ పూరించేటప్పటికి, బుడగ, చిన్నసైజు ఫిరంగీ లాగా మోగింది: మళ్లా ఒకటి కొనిద్దామనిపించింది కాని, వాడిని చూడబోతే దుర్నిరీక్ష్యుడుగా ఉన్నాడు: అప్పటికి ఎన్ని అయినా ఆగేటట్టు లేవు—

విసివి, వేసారి తిరిగి వచ్చేస్తూ—కాక్ స్ట్రీటు ముగ దల, గుంపుజేరితే, అందుకు వెళ్లాము—ఏమిటో విశేషమని—చాలామంది, అర్ధచంద్రాకృతిగా కమ్ముకుని—నిలుచుని, తొంగిచూస్తున్నారు. ఒకఆమె, ఊరికే లెక్చర్ కొడుతూంది—ఎవరికీ బోధపడని వాగింటున్నారు—మధ్య—తెల్ల ముఖం, వేసుకొని, బిక్క పోయి చూస్తూ చెదరిన క్రాపింగ్ తో—రామమూర్తి'—

ఏముంది—మామూలు విశేషమే—మనవాడి రస పిపాస అతిగా వెళ్లింది—ఎవరో అమ్మాయిని కటాక్షవీక్షణంతో సత్కరించాడు—వెంటనున్న ముసలమ్మ—గదమాయిస్తూంది !

శర్మ అమాంతం తోసుకువెళ్లి, మధ్యకు—ఏమిటీ గలభా అని కలయజూసి అడిగాడు—రామమూర్తి శర్మను ఎరుగనట్లు నటించాడు :

అందరి సమాధానాల హోరులో అసలు సంగతి ఏమిటో తెలియులేదు! శర్మ, రామమూర్తి చేయిపట్టుకున్నాడు: ఆముసలమ్మ అడ్డంవచ్చి—'ఆహా—నాయారో తెరిమా—ఆ—అందవరుపు నమ్మకిట్ట వేహాదు—స్టేషక్కు...' అని గదమాయిస్తూండగానే, శర్మ హుంకరించి వృద్ధా కరగ్రహణం చేసి 'స్టేషక్కు—వా' అని లాగాడు :

'పాచిక పారింది—అందరూ గడబిడగా ఎవరిత్రోవను వాళ్లు తప్పుకుని—ముసలమ్మనూ—ఆముగ్ధాంగననూ బలవంతాన నడిపించుకుని పోయినారు—

—ఇంటికి వచ్చేవరకూ, ఎవరమూ మాట్లాడలేదు—

తలుపుతీసి, స్విచ్ వేశాను : రామమూర్తి, ఈజీచైరులో ఉన్న పుస్తకాలుతీసి క్రిందకు విసిరివేసి కూలబడ్డాడు, పరధ్యానంగా: వాడి జేబులోనుంచి, సిగరెట్టు అందుకుని, ముట్టిస్తూ, శర్మ, ఓమారు, ఆకనివేపు పరకాయించి చూసి—

'ఏమిటా గలభా,' అన్నాడు :

రామమూర్తి, చూసి ఊరుకున్నాడు : శర్మ ప్రశ్న పరంపర కురిపించాడు—చివరకు, గత్యంతరము లేక, జవాబు చెప్పక విధిలేక, విదాలించి, కుర్చీలోనుంచి లేచి, పక్కమీద వాలుతూ,

'మన్మథుని అమోఘప్రభావం రా భాయీ ! అని గర్వంగా చిరునవ్వాడు :

శర్మ ముందుకు ఉరికి, పక్క అంచున నిలుచుని చుర చుర చూస్తూ,

'ఒరేయ్ ! నాకి బాబు ఇంకోడున్నాడు : ఇన్స్పెక్టరు సింగ్—ఆ తమాషా తెలిసి తే తెలిసేది—ఓహో—పిచ్చవేషాలు...'

...ఉక్కబోస్తున్నా, లెక్కచేయకుండా, రామమూర్తి ముసుగు బిగించాడు—

3

—అప్పటికి, మూడోమాటు... చదవడం—

'తేనె సోనలాని ఉబుసు
పోని కొండమ పట్పదాళి
గానమాధురి—
పగము విరిసి తొలివలపుల
నిగారించు విరిసేడల
ముగ మాటము—
జిలిబిలిగా మలసిన వె
న్నెల నెలరేకల వెలసిన
చెలిమి...
మధుమాస యామిని
మాధవుని—ప్రియకామినీ

ఇన్ని హాయలతో—
ఇన్ని వగలతో...
ఎన్నడెన్నడని
ఎదురుచూసి—మురిసి...
చిగురుకు—
తొగరాయసితో
మొగమాటము
తొగవేసమ్మా!

—అవాళ రేడియోలో మంచి ప్రోగ్రాముఉన్నది—

—అప్పటికే ఆలస్యమైంది. ఇక బయలుదేరుదామను కుంటూంటే, రామమూర్తి—నిలవేశాడు:

పద్యాలు వ్రాయడం—మాకు యిష్టమున్నా లేకపోయినా పంతంకొద్దీ వినిపించడం—అతనికి పరిపాటే, కాని, యీధోరణి అదోరకంగా ఉన్నది—

'ఏలాఉంది' అని మళ్లా నిక్కచ్చిగా అడిగాడు:

'......ఇంకా టీ పడలేదు కాదూ, కొంచెం తల దిమ్ముగా ఉంది' అని పెంకెగా జవాబుచెప్పాను, కోపం వచ్చి అయినా వదులుతాడేమోనని—

కాని, ఇదేం లక్ష్యం చేయకుండా, తాపీగా—

'అదికాదోయ్—పద్యం...!'

'ఆం—బాగానేఉంది'

'అలా అంటేకాదు—నీకు సరిగా ఏలా తోచిందో చెప్పాలి'

'చెప్పలేనుబాబూ...ఇక చంపకు'

'దీన్ని—దీన్ని ఒక పనిపట్టి వ్రాశాను—'

'అలాగేం'

'నిజంగానే—మరి ఎందుకో—ఊహించుకో—'

'రామ్మూర్తీ...నీకుకోపం వస్తేనేంగాని ఎందుకు వ్రాశావో చెప్పనా...'

'ఓ'

'వళ్లు పొగరెక్కి...ఏమిటి ఊరికే సతాయించడం'

—అంతటితో వదులుతాడనుకున్నాను—ఉహూ... నావెంట వచ్చేశాడు తిన్నగా—టీ పుచ్చుకున్నాడు... సరసను నడుస్తున్నాడు— ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీదాకా వచ్చాక—చప్పున ఆగి...

'చెప్పనా?' అన్నాడు.

ఏమిటో తెలియక పోయినా, నేను తలఊపాను...

'—ఆ అమ్మాయి, ఇలియట్స్‌రోడ్డులో ఉంటుందోయ్ చాలా చక్కనిది—...'

'కావచ్చు—'

'మాటకు అడ్డం రామోకు— నిజంగానే చాలా అందంగా ఉంటుంది. వారం రోజులనుంచీ చూస్తున్నాను...'

'ఇంతదాకా సాగనంపడం లేదూ!'

చాల్లే—నీమాటలు—సరేకాని, వాళ్లయింటిరోడ్డుకేసి రెండుమూడసార్లు వెళ్లాను—కనిపించింది—మేడమీద పోర్టికోలో నిలుచుని—అదేదో తమాషాగా, పిలుస్తున్నట్లుగా, చూస్తుందోయ్— నాకు ఏమీ తోచడం లేదు—

'పిలిచిందని నమ్మకముంటే—

'సందేహంలేదు—మనసుకి అలాగే తడుతూంది'

'అలాగైతే తిన్నగా వెళ్లిపోరాదూ...

'అంతకన్న ఇంకో ఎత్తువేశాను...ఆ అమ్మాయి సంగీతం పాడుతుంది రోజూ, బాగా చీకటిపడిన తరువాత—వాళ్ల ఇంటిఎదట—మైదానంలో కూర్చుని ఈపాట పాడేస్తాను, అప్పుడన్నా నా ఆ వేదన—నామనసులో కోరిక, అర్థంచేసుకోలేదూ—మందలింపు గ్రహించలేదూ...'

'అయితే, ఇంతకూ తెలుగువచ్చునో, రాదో?'

'వచ్చును—వవ్వర్‌తో తెలుగునమాట్లాడటంవిన్నాను—నామీద మనసుందోయ్ ఆ అమ్మాయికి...'

'అయితే, భావకవిత్వమెందుకూ— డైరెక్టుమెథడ్ అప్లైచేయి. తిన్నగావెళ్లిపో...

'అచ్ఛా...'

—రోడ్డుదాటి, సైడ్‌వాక్ మీదికి వచ్చాము—రామమూర్తి దిక్కులు చూస్తున్నాడు...

'రార మా యింటిదాకా...అని రేడియోలో పాట వినవస్తూంది

—నా ఛేయి గట్టిగానొక్కి...'అదుగో ఆ అమ్మాయే!—చూడు!...' అని చాలా ఆదుర్దాతో, రహస్యం లాగా చెప్పాడు—

—మాకు చాలా సమీపాన, కారు తలుపుమీద ఆని, ఓరగా నిలుచుని...ఆ అమ్మాయి... సదురూ బెదురూ లేకుండా...చూపులతో ఆహ్వానిస్తూంది...

'ఊం...వెళ్లు' అన్నాను...

'నీవుకూడా—రా...

'బలే...

'కాదు నేను చెపుతానా కాదూ... ఎంతో దూరం లేదు...'

మాకాకి తోడబాటు గమనించినట్లుగా ఉన్నది కాబోలు...కారు ఎక్కకుండా దిగి...నడక సాగించింది... మేము సైతే, వెనకాల......

—వాళ్లయింటిదగ్గిరి వచ్చేశాం...ఆమె గేటు తీసుకుని, లోపలకు వెళ్తూ...వెనుదిరిగి...మళ్లా ఆహ్వానించింది మౌనంగా...

కనులో లొక్కుతూ, నవోఢ లాగా రామమూర్తి—తత్తర్ప నడిపించుకుంటూ నేను...

—తిన్నగా లోపలకు వెళ్లకుండా... తోటలో... మందార—గుబురుదగ్గర నిలుచుని ఉన్నది...నేను వెనకకు తగ్గాను...

మళ్లా...మళ్లా... దగ్గరకు రమ్మని సైగచేసింది... రామమూర్తి...ఏలాగైతే, నేం... ఎదటికిపోయి...నిలుచున్నాడు...

'ఎందుకూ...అంత...సిగ్గు'—అని అడిగేసింది... మనవాడు......

'ఈలా...రండి...రా...ఇక్కడికి...

'నేనూ అనుకోలేదు, ఆలా జరుగుతుందని...

ఆమె, తానే రామమూర్తిని సమీపించింది ..అల్లరి కుఱ్ఱవాణ్ణి దండించే అయ్యవారి పోజుతో...

చెవి తమ్మె పట్టుకుని నులేసి...

'అందమైన ఆడపిల్ల కనబడగానే...ఈలా తిరగడానికేనా, చదువుమీద వంకబెట్టి ఇక్కడకు చేరుకునేది... మీలాంటి తెలుగు కుఱ్ఱవాళ్లు? ...నాలం రోజులనుంచీ చూస్తున్నాను...బీచికి వచ్చిన ప్రతి పిల్లనూ...చూపులతో కబళించేస్తున్నావు...

'...ఇక ఎన్నడూ...ఈలా చేయక.. ఏం...

—ఆమె వయ్యారంగా విసిరినా, చేయి, ఛళ్లుమని మోగింది...రామమూర్తి చెంపమీద...ఖంగారు పడిపోయినాడు...నాకూ, ఏమిచేయడానికీ...తోచలేదు...

'...క్షమించండి...మీ ఎదుట... మీ స్నేహితుణ్ణి, అవమానించినందుకు: కాని, మీరు చూడాలనే...

'బలేదా..' అని మెచ్చుకున్న చూపులతో, ఆ అమ్మాయి కరస్పర్శ చేసి ...ఇటు, తలవంచుకుని... లోలో నవ్వుకుంటూ—రామమూర్తి మాటే మరచిపోయి...ఇంటికి వచ్చేశాను...

—జయ...విజయీభవ...అని, ఎవరిదిగా గొంతు... ఎక్కడనుంచి ఊడిపడ్డాడో...నవ్వుతూ దోవకు అడ్డంగా నిలుచుని ఉన్నాడు...

రామమూర్తి...ప్రమాన్పడి పోయినాడు...

... ...

రామమూర్తికి అప్పటినుంచీ, ఈ మొదలు...బీచి చాయలకన్నా వెళ్లడంలేదు...చెదరిన క్రాప్ సరిచేయడంలేదు...

చదువు సాగకపోయినా...వేళకు భోజనంచేసి... ఇంటిపట్టున నిద్రపోతున్నాడు...

కాని...ఇది ఈలా సాగుతుందని...నాకు ఏమాత్రమూ నమ్మకంలేదు...మళ్లా...

—ఐనా...అందాకా వస్తే...అప్పుడు చూసుకోవచ్చు:

టెక్నిక్

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు

మనం చేసే ప్రతిపనిలోనూ టెక్నిక్— ఒక విధానం, ఉండాలి. తరతరాల నించీ అనేకవిషయాలు రక్తంలో వస్తుండటం వల్లా, ఇతరుల నను కరిస్తుండటం వల్లా మన మనేకపనులు జయప్రదంగా చెయ్యగలుగుతున్నాం. ఆదిలో నాలుగుకాళ్ళమీద నడిచిన మృగం వెనకకాళ్ళమీద నిలబడి నడవాలని ప్రయత్నంచేసింది. అప్పుడా నడక చాలా అసహ్యంగా ఉండి ఉండాలి. కాని కాలక్రమాన అవసరమైన టెక్నిక్ సంపాదించి ఈనాడు రెండుకాళ్ళమీద నడవటం అప్రయత్నంగా జరిగిపోతున్నది. తప్పటడుగులు వేసేపిల్లలు మధ్య మధ్య పడుతూండడం నడక కవసరమైన కండరాలు మొదలైనవి లేక కాదు, ఆటెక్నిక్ అనేది బాగా అలవడక. ఆవిధంగానే చాలామంది పెద్దవాళ్ళయికూడా ఒంటినిండా, చుట్టూ, ఎంగిలి కాకుండా భోం చెయ్యలేరు.

ఈ టెక్నిక్—పనులు చేసేవిధానం—కాలక్రమాన మార్పు చెందుతుంది. అది సామాన్యంగా నాగరికతలో కలిగే మార్పుల ననుసరించీ, అభిరుచుల్లో మార్పుల ననుసరించీ ఉంటుంది.

భోం చెయ్యటమే తీసుకుందాం. ఈ నాటికింకా ఈ పని బహిరంగంగా చెయ్యబడటం లేదు జనసామాన్యంచేత. అందుచేత భోజనం చేసే విధానం ఒంటిమీద ఎంగిలి పడకుండా చూసుకునే వరకే ఉపకరిస్తుంది. కొంతకాలానికి నాగరికత ప్రబలి భోజనం బహిరంగంగా చెయ్యటం అలవాటవుతుంది. (అనేక కారణాలవల్ల అది చాలా అవసరం. ఇప్పటి నాగరికతలోనే వనసమారాధనల్లోనూ, పంక్తి భోజనాల్లోనూ, ప్రతిరోజూ కాఫీహోటల్లూ, పూటకూళ్ళ ఇళ్ళలోనూ బహిరంగంగా భోజనం చెయ్యటం జరుగుతూనే ఉంది.) అప్పుడు మీద ఎంగిలి పడకుండా చూచుకుంటే చాలదు. చూసేవాళ్ళకు అసహ్యం కలగరాదు. ఇప్పుడు పాశ్చాత్యు లేదైనా తాగేటప్పుడు అసహ్యంగా చప్పుడు కారాదు, అంతా ఒక్కగుక్కను తాగరాదు, (తినేదానిమీదనే దృష్టిఉన్నట్టు కనపడకుండా ఉండటానికి తింటున్నంతసేపూ ఏవో స్వల్పవిషయాలను గురించి మాట్లాడుతూండాలి. ఇంకా ఇటువంటివి ప్రతిదాన్లోనూ ఉంటూఉంటై. వాటిలో ఏది చాతకాకపోయినా ఆమనిషిలో అంతవరకది తీరని లోటే.

సందర్భాను సారంగా ఒకే నాగరికతలో ఒకే పని చెయ్యటానికి భిన్నమైన టెక్నిక్ కావలిసివస్తుంది. మనం మామూలుగా మాట్లాడేటప్పుడు వినేవాళ్ళర్థం చేసుకోవటమే పరమావధి. అదే నాటకరంగం మీద మాట్లాడటానికి పరిశుద్ధమైనఉచ్చారణా దూరానికి స్పష్టంగా వినపడే శృతీ అవసరం. రైలందుకోటానికి పరిగెత్తేవాడెట్లా పరిగెత్తినా తొందరలేదు రైలందితే సరి. అదే మైలురేస్ చేసేవాడు చాలా మెళుకువలు తెలుసుకుని మరీ పరిగెత్తాలి.

ఈ టెక్నిక్ కళలోకి వచ్చేటప్పటికి ప్రాణంతోడేస్తుంది. నృత్యం తీసుకోండి. దానికి ప్రాణం లయ. దాని శరీరం టెక్నిక్ అభివృద్ధినిపట్టి ఉంటుంది. [illegible] శ్రవణగోచరం కాగానే సాగం దొరా దొరసాన్లు మెల్లిగా అటూ ఇటూ ఊగుతూ లయను సూచిస్తారు కూర్చున్నచోటినించి కదలకుండానే. అదే నృత్యమైతే నూటికి తొంభైతొమ్మిదో ఇంకా ఎక్కువో నృత్యం చెయ్యగలవాళ్లు తేల్తారు. లేచి కదలవలిసి రాగానే కొంతమంది వెనక పడతారు. ఈ నృత్యంలోకి నవరసాలు లాక్కొచ్చి వాటి కనుగుణ్యమైన అభినయం చెయ్యమనేటప్పటికి ఎంతో టెక్నిక్ అవసరం కావటమే కాక, ముందుగా ఆ టెక్నిక్ ఇట్లా ఉండాలి అని తేల్చటానికే చాలా శాస్త్రయుక్తమైన శోధనా, నియమాలూ, అభ్యాసమూ తప్పనిసరవుతై. ఇంతటితో ఆగక నవరసాలన్నూ మళ్లీ విభజనచేసి మనిషి ఒప్పించగలిగిన రసాలు కొన్నిసందలయ్యేటప్పటికి అక్కడక్కడా ఒక్కొక్కడు తేల్తాడు. ఈ రసాల విభజనకు కాని భరతశాస్త్రానికి కాని అంతూ పరిపూర్ణత్వమూ లేవు. శాస్త్రానికి తాత్కాలికంగా పరిపూర్ణత్వం మనమే ఇచ్చి తృప్తిపడవచ్చును, కాని నాగరికత ఆగేది కాదు. క్రమంగా, ఒంటిమీద పడకుండా

భోం చెయ్యటంతో మనుష్యులు తృప్తిపడనట్టే నవరసాలతో తృప్తిపడక ఇంకా నాజూకైన రసాలు కోరతారు. దేంతోనో, దాంతో తృప్తిపడటమే పరమావధయితే ఎక్కడివాళ్ళక్కడ కూర్చుని ఊగి ఇదే నృత్యం అనవచ్చును. డెబ్భైరెండు మేళకర్తలతోనే తృప్తిపడి జన్యరాగాలకు ఉద్వాసన చెప్పవచ్చును.

అంత మాత్రానికే సంభవాలైన రసాలన్నిటికీ ప్రాముఖ్యత ఇవ్వాలనిగాని, జన్యరాగాలన్నిటికీ స్థానం ఇవ్వాలనిగాని నా అభిప్రాయం కాదు. ఎన్నిరకాల ఇళ్లు కట్టవచ్చునో అన్నిరకాల ఇళ్ళూ కట్టుకుంటున్నామా; కళాదృష్టిలో వాటికిస్థానం ఉండటం చాలా అవసరం. అందుచేత ఇది గుడ్డెద్దు చేనుపడ్డట్టు సరిపెట్టించే విషయం కాదు. నేను చెప్పినశాస్త్రముఖ్యమైన శోధనవల్లగాని ఏదీ తేలదు. సమర్థుడైన వాడు ప్రసవవేదన అభినయించి చూపేదాకా, కళాదృష్టిలో ఆ వేదనయొక్క అభినయానికి స్థానం ఉందని మనంకలలోనైనా భావించలేక పోవచ్చును.

ఇకనాటకం ప్రదర్శనానికి వచ్చేటప్పటికి ఎంత టెక్నిక్ వినియోగింపబడుతుందో చూచేవా డూహించుకోవటం అసంభవం. ఒక్కరోజులో "నాటకం గీకేసి ఒక్క రిహార్సలయినా లేకుండా నాటకం ఆడి ఆ నాటకం జయప్రదం చేద్దామన్నీ కాని ప్రదర్శన సఫలం చేద్దామని కాని అనుకోవటం భ్రమ." "వేనరాజు"కు మద్రాసులో జరిగిన సత్కారాన్ని గురించి విన్నాం కదా!

టెక్నిక్ అనేమాట చాలామందికి ఏవగింపుగా ఉండటం నేను స్వయంగా గమనించాను. వాళ్ల ఉద్దేశంలో ఆ మాట నాటకాలను గురించీ అభినయశాస్త్రాన్ని గురించీ ఏమీ తెలీనివాడు చాలా తెలిసినట్టు కనపడటానికి ఊతఊతగా ఉండే నిరర్థకమైన పదం. నిజమే. మాటలను దుర్వినియోగం చెయ్యటం అంతటా జరుగుతూనేఉంది. ఈ మధ్య మా ఊళ్ళో బిచ్చగాడు "మీ హరిజనుణ్ణి!" అంటూ వెంటపడుతున్నాడు కాంగ్రెసువాళ్లకే చాలా తలనొప్పిగా! రచనలోనూ ప్రదర్శనలోనూ విధానమంటూ లేదనేవాళ్ళకు చెప్పేదేముంది?

నాటకం రాసేవాడు ముందు టెక్నికల్‌గా నాటకం లోపాలు లేకుండా చూసుకోవాలి. దానికి నాటకం బాగోగులతో ఏమీ సంబంధం లేదు. కన్యాశుల్కం మంచినాటకం కాదని ఎవరూ అనరనుకుంటాను. దృశ్యం మధురవాణి ఇంటిముందునించి చప్పున చెరువుగట్టుకు మారుతుంది. రివాల్వింగ్ స్టేజి మొహం ఎరగని ఆంధ్రులు ఇక్కడ ఏం చెయ్యాలి. మా వూరువారు చెరువుగట్టులేకుండా పని గడిపేస్తున్నారు. సహజంగా ఉంటుంది కదా అని ప్రతిఅంకము నిమిషాలకూ ఇద్దరు ముగ్గురు పాత్రలచేత ఒక్కసారిగా మాట్లాడిస్తే చదవటానికి బాగున్నా చూడటానికి దుర్భరంగా ఉంటుంది. ఈ విధంగా టెక్నిక్ లోపాలు వేనవేలుగా ఊహించవచ్చును. రచనా విధానంలో బ్రహ్మాండమంత లోపాలుకల నాటకాలు నిరాఘాటంగా ప్రదర్శించబడుతున్నై. మల్లాది అవధానివంటి కుర్రవాడు అసంపూర్ణ రామాయణం రాసి చూపిస్తేనూ చింతాదీక్షితులు ప్రభృతులు నాటకప్రహసనం రాసి చూపిస్తేనూ ఆంధ్రులు లోపాలున్నవని గమనించేటట్టూ లేకపోతే లేనట్టూ. వారైనా ప్రదర్శనా విధానంలో కలలోపాలు బహిరంగపరిచారు. రచన?

• నాటకం రాసేవారూ, ప్రదర్శించేవారూ నటులూ—ఈముగ్గురూ ఏకమైతే కాని నాటకం రక్తికీ రంగానికీ రాదని "ప్రబుద్ధాంధ్ర" యొక్క గతసంచికల్లో ఒకదాన్లో సూచించబడ్డది. అట్లా జరగనివటంలో ఎంతభయంకరమైన పొరపాట్లు జరిగేదీ ఊహించవచ్చును. బెర్నార్డుషా రాసిన "డెవిల్స్ డిసైపుల్" అనే నాటకం కొత్తలో ప్రదర్శించే టప్పుడు ముఖ్యపాత్రధారి విమర్శకుల సూచన ఒకటి ఆధారం చేసుకుని షా అభిప్రాయానికి విరుద్ధంగా నటించాడు. ముఖ్యపాత్రయొక్క శీలానికే భంగం కలిగింది! అవిధంగానే భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారి నాటికలు ప్రదర్శించే టప్పుడు ఎక్కడ నాటకకర్త సహజంగా ఉండాలని ఉద్దేశించాడో ఎక్కడ విపరీతంగా చెయ్యాలని ఉద్దేశించాడో కనుక్కోకుండా చేస్తే రసం లోపిస్తుంది. నాటకం అభివృద్ధవు

తున్నకొద్దీ దాన్ని పాడుచెయ్యటానికి బాగుచెయ్యటానికీ సూక్ష్మమైన లోపాలే పనిచేస్తై. ఆరోజు కారోజు నాటకరచయితా నటుడూ ఈ సూక్ష్మదృష్టిని అలవాటు చేసుకోకపోతే నాటకకళ అభివృద్ధి పొందేది ఉత్తది.

ఎంతో దూరం పోనక్కర్లేదు. కన్యాశుల్కం మినహాయిస్తే మిగతా నాటకాల్లో బంతులను నటుడు కొద్ది స్థూలనియమాల ననుసరించి దాదాపు ఏవిధంగా నైనా చెప్పవచ్చును—చెప్తున్నాడు.

“[illegible] గాడిదకొడుకూ నాయింట్లో తిని నన్నే నవాడే! తాంబూలా లిచ్చేశాను. తన్నుకుచావండి!”...

“మాటలు మా జోరుగా వస్తున్నాయ్!—నన్నేనా వెధవలంటున్నాడు!”...

ఇటువంటి వాక్యాలు రెండు విధాలుగా చదవటం ఎట్లాగో నాకు బోధపడలేదు. సమర్థుడైన నటుడికి సహితం “ఈ వాక్యం ఎట్లా చెప్తే బాగుంటుందా!” అనే సమస్య వచ్చినప్పుడు ఆ వాక్యాలు నాటకంలో నించి ఎత్తివెయ్యటం చాలా మంచిది. ఆలెక్క ప్రకారం చాలా నాటకాలు లేస్తై.

అసలు మన తెలుగులో చాలా డ్రామాలు డ్రామాటిక్ గానే ఉండకపోవటం ఖర్మమో!

నాటకం రాసేవాడూ, నటించేవాడూ ప్రదర్శించేవాడూ పోగా వారి టెక్నిక్ ని నిర్ణయించేవి కనీసం రెండున్నై. ఒకటి భాషా, రెండోది ప్రేక్షకవర్గమూ.

లక్షణబద్ధంగా పద్యాలు రాసేవాడికైనా అక్కర్లేని భాషాసామ్రాజ్యాలు నాటకం రాసేవాడి చేతులో ఉండాలి. కవికి పదిమాటలు దొరికేచోట నాటకం రాసేవాడికి ఒకమాటే దొరుకుతుంది. కవిత్వం కన్న పెద్దకళ నాటకం రాయటం. ప్రతాపరుద్రీయంలో మంగళ్లకూ చాకళ్లకూ సాయిబులకూ తడుముకోకుండా భాష సంపాదించిన మహామహోపాధ్యాయుడికి రాజుకూ, మంత్రులకూ భాష దొరకలేదు. వాళ్లకు గ్రాంధికం ఉపయోగించటం వల్ల ఏమీ ఉపయోగం కాలేదు. ఆయన భాష దొరక్క గ్రాంధికం ఉపయోగించాడని కాదు, గ్రాంధికం తప్పని ఆయనకు తెలిసి ఉన్నట్టయితే తగిన వాడుకభాష దొరకటంలో కొంత కష్టమై ఉండేదని. ప్రతాపరుద్రుడు ఏభాష మాట్లాడా డన్న సమస్యే లేదు. ఉంటే ఆరోజుల్లో తురకలూ, మంగళ్లూ, చాకళ్లూ ఏం మాట్లాడా రన్న సమస్యా ఉంటుంది. (హైదరుజంగుకు హిందీ ఉపయోగించి గడుపుకుంటున్నప్పటికీ, వినేవాళ్లను గౌరవించే నాటక కర్త సమస్తజాతులకూ ప్రేక్షకులకు తెలిసిన భాష ఉపయోగిస్తాడు. బుస్సీ ఫ్రెంచి మాట్లాడటం అసంభవం, అప్పుడు పాశ్చాత్యుడు తెలుగు మాట్లాడినట్టు రాయటం తప్పదు. అట్లాగే హైదరుజంగూ తురక తెలుగు మాట్లాడాలి కాని ఏదీ కాకుండా హిందీ ఏమిటి?) మరి ప్రతాపరుద్రుడు వాడుకభాష మాట్లాడితే అగాంభీర్యం ఉండదేమో! దానికి వాడుకభాషమీద ఎంతో పట్టు ఉంటేనేగాని రాయటం కష్టం. అందుకని ప్రతాపరుద్రుడు మొదలైనవాళ్లు స్వేచ్ఛగా గ్రాంథికం ఉపయోగించారు.

కళను ప్రశంసించే విధానానికీ ప్రేక్షకుడికీ చాలా సంబంధం ఉంది. [illegible], [illegible] మొదలైన పెద్ద [illegible] ప్రకటించటంలో [illegible] నాటకాల్లో దేశ దేశానికీ మార్పున్నది. [illegible] చాలా [illegible] ఉంటున్నది. [illegible] భాషమీద [illegible] లని [illegible] చేస్తున్న [illegible] చూస్తున్నది [illegible]. [illegible] వాక్యాలు [illegible] కర్తవ్యంగా [illegible].

నేను భిన్నదేశాల [illegible]. ఒక ఇంగ్లీషు నటుడీమధ్య ఈ విధంగా చెప్పాడు. “నేను భాషాప్రకటనా విధానం ప్రేక్షకులను బట్టి మారుస్తున్నాను. శనివారం మాటినినాడు హాలంతా పనిచేసుకునేవాళ్లతో నిండి ఉన్నప్పుడూ, కుర్చీలన్నీ ఉద్యోగస్థులతో నిండి ఉన్నప్పుడూ ఒకటే రకంగా చెయ్యటం అసంభవం!” ఒకటే భాష, ప్రేక్షకులు ఒక సంఘంలోవాళ్లే! స్థానం నరసింహారావుగారు సికింద్రాబాదు ప్రేక్షకులకు “మేం కన్యాశుల్కం ఆడితే, మీరు దాన్లో రసం గ్రహించ లేరు” అన్నప్పుడు కొంతమందికి కోపం వచ్చింది.

నేను వింటుండగా అక్కడ కొందరు పెద్ద లీవిషయం తెచ్చి ఆగ్రహం సూచించినపుడు నరసింహారావుగారిది తప్పేనని నేను ఒప్పుకోవలసి వచ్చింది. వారు మొహాన పట్టుకుని అన్నట్టు వాళ్లు అడివి మనుష్యులే అనుకున్నా, వాళ్ల కర్థమయ్యేటట్టు నటించగల నేర్పు నరసింహారావుగారిలో ఉంటే ఆముక్క అనక్కర్లేకపోయ్యేది!

యోహ్యాఁ—హ్రిషిఖెయ్

విశ్వనాధ సత్యనారాయణగారు ఎం. ఏ

ఉరిఖిలా నీగ్రోనాయకుఁడు. అతనికి నాకు మొదటిసారి పరిచయము చిత్రముగా నైనది. కివు సరస్సుదగ్గర గుబురైన చెట్లపైని మాటుపెట్టి పులికై నే నెదురుచూచుచుంటిని. అది మసక వేళ. అనేక వనమృగములు దప్పికకై వచ్చిపోవుచున్నవి. రెండు మూడు సింహములు వచ్చినవి. నేను పులినే కొట్టవలెనని యాగితిని. ఇంతలో నా వెనుక భయంకరమైన ధ్వని యైనది. నేను వెనుదిరిగి చూచితిని. ఉత్తరాఫ్రికాలో గనిపించు బాబ్బరీవానర మొకటి తీవ్రమైన యమ్ముచేతఁ గొట్టబడి తత్క్షణమే పడిపోవుచుండెను. చెట్టుక్రిందికి జూచితిని. తలలో ఈకలు, కట్టిన నాకుబట్టలు, గాఢనల్లనివాఁడు నొక నీగ్రో వేటగాడు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచుండెను. అతడువచ్చి నన్ను దిగిరమ్మని సంజ్ఞచేసెను. నేను దిగివచ్చితిని. నాకుఁ గొంచెము కొంచెము నీగ్రోభాష తెలియును. అతనికిఁ గొంచెము కొంచెము ఫ్రెంచిభాష తెలియును. బాబ్బరీ వానరము నన్ను జూచి నా మీద దుముకఁబోవుచున్నదనియు నందుచేత నతడు దానిని విషలిప్తబాణముతోఁ జంపితిననియు నిటువంటిచోట్ల మాటుపెట్టరాదనియు, బాబూన్, గిబ్బన్ మొదలైన వానరములు మనుజుల నూరకే యెదురించుననియు, వృక్షములమీద గూడ మనిసి సురక్షితుఁడు కాడనియు, జెప్పెను. మే మిద్దరము కలసిపోతిమి. నాటనుండి యురిఖిలాకును నాకును మైత్రి. ఉరిఖిలా విచిత్రపురుషుడు. నీగ్రో పల్లెలలో నడవిలో నీగ్రో జాతివానివలెనే వేసము ధరించియుండును. పెద్దపట్టణములలో బెల్జియనులవలె వేషముధరించి మంచి నాగరికునివలె సంచరించును.

నేను యామురియా పట్టణమునే నివసించుచుంటిని. యామురియా అరువిమినది యొడ్డుననున్నది. అరువిమి కాంగోనదికి శాఖానది. ఉరిఖిలా పట్టణమునకు వచ్చినప్పుడెల్ల నాతో గలసి మాటాడును. ఒకనాడు సాయంకాలము మే మిద్దరము నరువిమియొడ్డున నడచుచుంటిమి. కొంతదూరము పోయిన తరువాత నొక పెద్దదిబ్బవద్ద నిలుచుండి యురిఖిలా రెండుచేతులు జోడించి యెదురున్న ఫాలమున శిరస్సున నద్దుకొని నమస్కారించి వంగి శిరసు నేల నాన్చెను. నే నేమిటని యడిగితిని. అతడు నేత్రములయందు సునిశితత్వము భాసించగా యోహ్యాఁ హ్రి హిపిఖెయ్,—యోహ్యాఁ హ్రి పిఖెయ్ అన్నాడు. అతడన్నది నాకుఁ దెలియలేదు. నే నప్పుడడిగినను నతడు చెప్పినట్టులేదు. అతఁడు దీర్ఘాలోచనా పరుడై తల వంచుకొని రెండుచేతులు వీపువెనుక గలిపికట్టి నడచుచుండెను. కొంతదూరము పోయిన తరువాత నతడు నా వంక దిరిగి "యోహ్యాఁ హ్రి పిఖెయ్ నెఱుగవా" యనెను. నే నెఱుగ నంటిని. అతఁడు 'హిపిఖెయ్ గొప్పకవి. మా భాషలో నతఁడు వ్రాసిన గీతములు చాలయున్నవి. అతడడవిపిట్ట. వాగులోనిచేప. కాంగోబిడ్డ! యనెను.

నేను నీగ్రోభాషలోఁ గొన్ని మధురములైన గీతము లున్నవని యెఱుగుదును. నీగ్రోల గొంతులలో మహా మాధుర్యమున్నది. వారి కొన్నిపాటలు వారు పాడుచుండగా వారి శరీరముల నైల్యము, వారి మొగముల యందలి వికారము నున్నవా, లేవా యనిపించుచుండును. నిజమునకు నీగ్రోవారి సంగీతశక్తివలన యురపు దేశపు సంగీత మెంతవృద్ధి పొందినది! ఉరిఖిలా యిట్లని చెప్పెను. 'హిపిఖెయ్ మీ బెల్జియనుల నాగరకత గిట్టనివాడు. అతడు మొదటినుండియు తనగీతములయందు మీ తెల్లవారి మార్గములు నిరసించుచుండెను. హిపిఖెయ్ నావలె మోటువాడు కాడు. అతడు మీవలెనే, మీ దుస్తులనే వేసికొనుచుండెను. అతడు ఫ్రెంచిభాష వ్రాయను చదువను గలడు. అతడు తనగీతములు ఫ్రెంచి లిపిలో వ్రాసి, ఫ్రెంచిభాషలో వానికర్థము వ్రాసి పత్రికలలో ప్రకటించుచుండెను. అతనిగీతములు న్యాంగ్వే, న్యూ ఆంట్వర్పు, లొయాంగో మొదలైన పెద్దపట్టణములలోఁ గూడఁ జదువుచుండిరి. ప్యారీసనగరములో నతని గీతములయందు గొప్ప సానుభూతి కలిగెను."

"కాని కాంగోదేశమున మిషనరీలకు నిచ్చటి పాలకులకు నతని ప్రబోధము గిట్టినదికాదు." నేను "నీకతని గీతము లేమైనవచ్చునా" యని యడిగితిని. అతడు వచ్చునని తల యూపెను. నేనొకటి పాడుమంటిని. అతడు తనగొంతు మంచిది కాదనియుఁ దననోటఁబడి హిమిఖాయ్ మధురగీతములు పాడై పోవచ్చుననియుఁ జెప్పి యిట్లనెను "కివు సరస్సుమీద కిస్సాలికా యను నొక సన్ననిపిట్ట యెగురుచుండును. దానికూత మిక్కిలి సన్ననై యది యొక విచిత్రగానముగ నుండును. కిస్సాలికా మఱి యొక సరస్సుమీఁద నెగురదు. ఇంకొకచోట నుండదు. ఈ 'ఇటురీ' (అరువిమినది కింకొక పేరు) పది వరుగులపైని సన్నగానుండి యొకకొండ లోయలో నొకరాతి బెజ్జము నుండి జారిపడును. ఆ పడునప్పుడు క్రిందనున్న చెట్లకొమ్మలపైఁ బడుచుండును. ఆపడునప్పు డొక సన్ననిధ్వని కలుగును. కిస్సాలికాకూత యా ఇటురీ యాకు మీఁద పడుధ్వనివలె నుండును.

కివుపై కిసాలికా, కివుపై కిసాలికా
ఇటురి ఆకులపైన చిటిలిపడు కిసాలికా
ఫ్రాంసుల తుపాకికై ప్రాణముల విడలెదవో
కివునీట నీశవము శవకుపలు సేయునో
కివుమీఁది కిసాలికా కివుపైని కిసాలికా
నీవు కివుకలసెదవు నేను కివుకలసెదను
మన తియ్యనగుపాట మాయమైపోవునా ?
కివుమీఁది కిసాలికా కివుపైని కిసాలికా
ఇటురి జొంపములమీఁద చిటిలిపడు నవ్వడుల
నీనామధురగీతి నిలిచియుండును లెమ్మి
కివుమీఁది కిసాలికా కివుపైని కిసాలికా.

ఉరిఖిలాకంటి కొనలయందు సన్నని నీటి బిందువులు కూడెను. అతఁడొక తన్మయత్వ స్థితిలో నుండెను. నే నతని బుజముపైఁ జేయివైచి "ఉరిఖిలా" యంటిని. అత డదరిపడెను. నేను 'హిమిఖాయ్ తరువాతి కథయేమి' టని యడిగితిని. ఉరిఖిలా మరల చెప్ప నారంభించెను.

హిమిఖాయ్ ద్వేషము. కాంగోనది యవతార మెత్తిన మూర్తి. ఆతనిని నశింపఁజేయుట యెట్లాయని తిక్కిన వారందఱకుఁ బుట్టెను. అందులో మా నీగ్రోలుకు జాలమంది యుండిరి. యాముయూకు క్రొత్త గవర్నరు వచ్చెను. ఆరోజున హిమిఖాయ్‌ని మాట్లాడవలసినదని బలవంతపెట్టిరి. హిమిఖాయ్ మాట్లాడెను. అతడు వ్రాసిన కీర్తనలు కొన్ని పాడెను. వాని కర్థములు చెప్పెను. జనమెల్లరు తుపాకి వేసి నట్లుండిరి. ఆనాడు హిమిఖాయ్ కాంగో దేవతవలె మహాభయంకరుడయ్యెను. పడవలను దలక్రిందులుచేయు కాంగోనదివలె నతఁ డందరి మనస్సులను తలక్రిందులు చేసెను. ఉన్నత ప్రదేశములనుండి క్రిందికి లంఘించు కాంగో పాతములవలె హిమిఖాయ్ అల్పభావముల మీఁదికి లంఘించెను. అతను మాటాడినంత సేపెవ్వరును గదలలేదు. అందఱు నిశ్శాంతి యో యానందమో యనుభవించుచుండిరి. నాడెవరి దారిని వారింటికిఁ బోయిరి. మఱునాడు మూఁడునాలుగు గుంపులను బయలుదేరెను. ఒకడు హిమిఖాయ్ గర్విష్ఠుఁడని, మఱొకడు హిమిఖాయ్ రాజద్రోహియని, యింకొకడు హిమిఖాయ్ గవర్నరును నిందించెనని, వేఱొకడు హిమిఖాయ్ క్రైస్తవమతమును విడిచిపోయెనని నోటికొక మాటగాఁ బలికిరి. నిజమునకు హిమిఖాయ్ ఆనాడు తన పద్యములను జదివెను. వాని కర్థములు చెప్పెను. గవర్నరును బొగడెను. నీగ్రోల కవితాశక్తిని మెచ్చుకొనెను. అతను చేసిన దింత మాత్రమే. హిమిఖాయ్ గొప్పవాడని, నీగ్రోజాతి సంప్రదాయము ననుసరించువాడని, హిమిఖాయ్ కవితాశక్తి ముందు తామందఱు నిలువజాలమని హిమిఖాయ్ మీఁదఁ గత్తికట్టి క్రైస్తవులైన నీగ్రోలును పాలకుల యందలి మిషనరీలును హిమిఖాయ్‌ని పత్రికలలో దూషించిరి. ప్రతి పత్రికలోను దొంగ హిమిఖాయ్, విప్లవకారుడు హిమిఖాయ్ అని వ్రాయ మొదలుపెట్టిరి. హిమిఖాయ్ వీనికి వేనికిని సమాధానములు వ్రాయలేదు. తరువాత నెలనాళ్లకు హిమిఖాయ్ మీఁద పెద్ద కేసు పెట్టిరి. హిమిఖాయ్‌ను బట్టుకొనుటకు రాజభటులు వచ్చిరి. హిమిఖాయ్ తానప్పుడొక పాటపాడెను. ఆపాటలోని యర్థమిది.

'ఒక కట్టెలవాడడవిలోఁ జెట్టు నరకుచుండెను. మఱొక చెట్టుకొమ్మ యతని తలమీఁద రెమ్మలానించి

గాలి వినరుచుండెను. అతనికి చీదరమెక్కి విసుగుకొని యాకొమ్మను నరకివేసెను."

అతనిని రెండుమాసములు ఖైదులో నుంచిరి. తరువాత జామీను మీఁద విడుదలచేసిరి. మా దేశములో ఖైదులనగా మీ రెఱుఁగుదురుకదా! ఖైదులోనుండి బయటకు వచ్చిన తరువాత హిమిఖాయ్ అస్థిపంజరమై పోయెను. అతనికి క్షయవ్యాధి కలిగెను. అతఁడు ప్రతిదినము సాయంకాలమున నెత్తురు గ్రక్కుకొనుచుండెను. అతఁడు రెండు నెలలు తీసికొని యొకనాడు చనిపోయెను. చివరి దినములలో నతఁడు వ్రాసిన గీతములు మాజాతి సంస్కృతి నుద్ధరించుచున్నవని యురిఖిలా కన్నులు పెద్దవిచేసి ఇటురీ నీటిమీఁదఁ జూచుచుండెను. నేను 'ఉరిఖిలా! హిమిఖాయ్ కవిత్వము నాకు మఱియు వినవలయునని యున్నది. అతఁడు చివరిరోజులలో వ్రాసెనంటివే, అది యొక గీతమును బాడఁగలవా' యంటిని.

"ఉరిఖిలా కన్నులలోనుండి నీళ్ళు వచ్చెను.

ఇటురి, ఇటురి
ఒత్తిడి పొందకోయ్
నెత్తురు గ్రక్కకోయ్;
ఇటురి, ఇటురి.
కొండపైఁ దూను వదలి
పిండుచీరము చిరిలి
ఇటురి, ఇటురి.
నాపాటలోఁ గలిసి
నాట్యమాడిన ఇటురి
ఒత్తిడి పొందకోయ్
నెత్తురు గ్రక్కకోయ్
ఇటురి, ఇటురి.

"ఈపాట యతఁ డొకనాడు సాయంవేళ నెత్తురు గ్రక్కుకొని ఇటురీ నదివంకఁ జూచుచు గానము చేసెను" నేను మనస్సులో హిమిఖాయ్ యెంత సుకుమారకవి యనుకొంటిని. ఉరిఖిలా మరల నిట్లు చెప్పెను. "ఇందాక నేను నిలుచుండి పూజచేసినచోట హిమిఖాయిని తగులబెట్టినాము. ఆదారివెంటఁ బోవుచున్నపుడు నీగ్రోలైన ప్రతివాడును హిమిఖాయియందు దన గౌరవము ప్రకటించిపోవలయును. హిమిఖాయి శరీరము మాత్రము మట్టిలో గలసిపోయినది. అతని యాత్మ కాంగోనదిలో పోయి మరల గలసికొన్నది.

హిమిఖాయ్ చనిపోయిన తరువాత నీగ్రోజాతిమీఁద పాలకు లెక్కువ పగ సాధించ నారంభించిరి. మా పూజలు, మా యాచారములు, సర్వము నెడల విరోధభావ మెక్కువైనది. హిమిఖాయ్ అన్నచో ద్వేషము వెల్లడించిన మా వారి కతని గొప్పతన మిప్పుడు తెలియుచున్నది. హిమిఖాయ్ కాంగోనదిమీఁద నొకపాట వ్రాసెను. ఆపాట యిప్పుడు ప్రతినీగ్రోయును బయుండక ముందొకసారి పాడుకొనిగాని నిదురపోడు."

నే నాపాట పాడుచుంటిని.

మెఱకలపై దూకే కాంగో
ముళ్ళలపై నురికే కాంగో
రాళ్ళలపై గడచే కాంగో
బుడగలుగాఁ గట్టె కాంగో
నల్లని దేహాపు కాంగో
తెల్లని బుడగల కాంగో
పడవలు విరిచే కాంగో
కడవలు నించే కాంగో
కమ్మని పాటల కాంగో
జిమ్మని చలికల కాంగో
నీగ్రో కాంగో, నీగ్రో కాంగో
చావని కాంగో, చావని కాంగో
నల్లని కాంగో, నల్లని కాంగో
మెట్టల దూకే కాంగో
మెఱకల ఉరికే కాంగో.

నే నీ విచిత్రమైన కవితాపంక్తిలో గల యొక విచిత్రమైన వ్యంగ్యభావమును జూచి యాశ్చర్యపోతిని. ఉరిఖిలాయును నేనును బయలుదేరితిమి. ఉరిఖిలా తన పల్లెటూరికి నన్ను రమ్మని యాహ్వానము చేసెను. ఇరువురము పోవుచుంటిమి. అడవిలోఁ గాడి నడచుచుండగా నొకరొకరము మాటాడుకొనలేదు. కొంత దూరము

పోయిన తరువాత జీకటి పడినది. సూర్యాస్తమయము కాకముందే యడవిలోఁ జీకట్లు బలిసినవి. ఉరిఖిలా ప్రక్క నున్నంతవఱకు నాకడవి జంతువులవలని భయము లేదు. చీకట్లు బాగుగా ముసరినవి. ఉరిఖిలా పల్లె మఱి రెండు మైళ్లదూర మున్నది. దారిలో నొక చిన్న చెఱువున్నది. దానిపై నొక పిట్ట సన్నని కూత కూసినది. ఆధ్వని వినినంతనే యురిఖిలా,

"కివు క్షై కి సాలికా
కివు క్షై కి సాలికా
ఉకిరి కీరు కోరితె
క్షుయ్ఁ ఖోలితె కి సాలికా"

అని గంతులు వేయ నారంభించెను. ఉరిఖిలాకు డబ్బదిమైదేండ్లు వయసుండ వచ్చును. అతఁడు లేడిపిల్ల వలె చెంగుచెంగున దూక నారంభించెను. నే నతని నందుకొన లేక పోతిని. నేను దూరమునుండి యురిఖిలా యని కేకపెట్టి పిలచితిని. అతడు నాపద్దకు మరల దుముకుచు వచ్చి పగలబడి నవ్వెను. చేయి యాకాశము వంకఁ జూపించి యొక గంతువేసి

'కివు క్షై కి సాలికా
కివు క్షై కి సాలికా'

యని యఱచెను.

అతని పల్లెకుఁ గాల్త్రోవ దూరము. దట్టమైన యడవిలో నుండి దగ్గరత్రోవ యున్నది. అత డాత్రోవ తీసెను. కొంతదూరము పోవునరికి బొంయి మని పెద్ద ధ్వని వినిపించెను. ఒక వందమంది జనము పెద్దగా నఱచుచుండిరి. ఉరిఖిలా నది యేమిటని యడిగితిని. అత డిట్లు చెప్పెను. అచటికి దగ్గరలో ఇటురీ నదిలో గలియు నొక పెద్ద వాగుండెను. అది యానమీపమున పెద్ద తటాకము కట్టి మిక్కిలి లోతుగా నుండును. అందు మొసళ్లు, నీటిగుఱ్ఱములు నివసించుచుండును. నీటిగుఱ్ఱమును వేటాడుట మిక్కిలి భయంకరమైన విషయము. నీగ్రోజాతివా రుచ్చులు పోసి పొదలవెనుక దాగియుండి యా యుచ్చులు నీటిగుఱ్ఱము కాళులకు దగిలించి బిగించి, దానిని వెలికిలద్రోసి వలలో దానిని సంగ్రహింతురు. అది బెదరిపోయెనా నీగ్రోల నందఱను విఱుగ ద్రొక్కును. దాని దీర్ఘదంష్ట్రల నమము కనబిన నమలివేయును. దానిని వేటాడుట మహాకార్యము. ఉరిఖిలా తన పల్లెవారు నీటిగుఱ్ఱమును బట్టుకొని యుండిరని చెప్పెను. నేనది చూడవలయు నంటిని. మే మిరువుర మచ్చటికి బోతిమి. వంద కాగడాల వెలుగులో వెల్లకిల పడి చావు బ్రదుకుల మధ్య నున్న యా మహాజంతువు పడి యుండెను. అన్ని వైపుల వలలు పట్టుకొన్నవారు, దాని కాళులకు బిగించిన పగ్గములు పట్టుకొన్నవారు నా జంతువును గదలకుండ జేయుచుండిరి.

రాత్రి రెండు జాములకు ఉరిఖిలా పల్లె చేరితిమి. రాతిరి నిదురపోవుచు, ఉరిఖిలా హిపిఫోయ్ వ్రాసిన కాంగోపాట పాడి నిదురించెను.

"హఠాత్తుగా లభించిన జాబు"

కాఖారి వేంకటరామారావుగారు

[వేసవికాలపు రోజు లవడంచేత తాపము బహుజాస్తీగా ఉంది. గాడుపులకి జడిసి ప్రజలు వీధి మొహం చూడలేకుండా ఉన్నారు. పన్నెండు గంటలు దాటిపోయింది.

భోంచేసి పడకగదిలో కాస్సేపు విశ్రమిద్దామని మంచంమీద శరీరం వాల్చాను. ఇంతలో వీధితలుపును ఎవరో తట్టినట్లుగా వినబడ్డాది. మా అబ్బాయిని పిలిచి "ఎవరో చూడమ్మా" అని చెప్పాను. మరిరెండు నిముషాలకి ఒక కవరు ఉత్తరాన్ని నాచేతి కిచ్చి "ఎవరో అబ్బి దీన్ని మీకిమ్మని చెప్పివెళ్లిపోయాడు." అని మాకుర్రవాడు చెప్పాడు.

కవరు విప్పగానే అందుల్లో రెండు ఉత్తరాలు నాకు కనబడ్డాయి. వాటిలో ఒకటినాకు రాయబడిఉంది. దానిలో సంగతులనుబట్టి అది ఒక తెలగా యువకుడు రాసినజాబని స్పష్టపడుతూంది. అడుగున పూర్తిసంతకంలేదు. "గో. రం" అని రెండు పొడిఅక్షరాలు మాత్రం అర్థంతెలియనివి ఉన్నాయి. అందుచేత అతడెవరో నేటికీ నాకు బోధపడడంలేదు.

రెండో ఉత్తరం ఆయువకుని తండ్రికి సంబంధించినదై ఉంది. తన జీవితంలో జరిగిన ఒక విశేష సంఘటనాన్ని వర్ణిస్తూ అతని జనకుడు రాసినలేఖ అది. దాన్ని చదవుతూన్నకొద్దీ విషయగౌరవాన్నిబట్టి

అందులోని వృత్తాంతాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకోవాలనే ఆతురత నాలో అధికమై పోతూఉండేది. మధ్య నొకమారు మా అవిడ గదిలో ప్రవేశించి తమలపాకులమాట యెత్తేసరికి చదువుతూ ఉండగా అడ్డువచ్చిందని చిరాకుపడ్డాను కూడాను. కాబట్టి విశేష ఉపోద్ఘాతం లేకుండా ఆ తెలగాయువకుడు నన్ను తనబాబులో కోరినట్లు లేఖలను రెంటినీకూడా ఇందుమూలంగా ప్రకటిస్తున్నాను. ముందు నాక్కు రాసిన ఉత్తరాన్ని చదివితేగాని విషయం సులభం కాదు కనుక మొదట దాన్నే వివరిస్తున్నాను.]

౧

నా పేరనున్న జాబు

"సహృదయ మహాశయా! నమస్కారములు.

"తమరు నన్నెరుగరు. కాని పత్రికలలోని తమ వ్యాసాలమూలాన్ని మీరు నాకు చిరపరిచితులే. ఈ లేఖల మూలంగా నేను వెల్లడించబోయే విషయము తమబోటి విశాలహృదయులు వినతగినదిగా తోచి, ముఖపరిచయము లేనప్పటికీ తమ కిల్లాజాబురాయ సాహసించినందుకు క్షమించ ప్రార్థన.

"ఇందులోని విషయం పూర్తిగా మా నాన్నగారికి సంబంధించినది. నాకు పన్నెండోయేట ఆయన వ్యవసాయం నిమిత్తమై మన్యం వెళ్ళారు. అటునుంచి వచ్చినతరువాతనించీ ఆయన ప్రవర్తన పూర్తిగా మారిపోయి నాకిగూడా ఆశ్చర్యం కలిగించేది. మనసు కలిసిన స్నేహితులకైనా ఆయన ప్రకారం అర్థం అయేదికాదు. "అనవ్యా. అచలాకీ, అన్నీ ఏమైపోయాయో?! మన్యంలో కోయముండా కొడుకులేమేనా మూలికా ప్రయోగం చేశారేమో అని మా అనుమానం" అని వారు మా నాన్నగారు చనిపోయిన తరువాతరోజుల్లో మా పాపిట్లో కూచుని గతించిన మిత్రునిగురించి విచారంతో అనుకుంటూ ఉండేవారు. "నేను పుట్టిన ఏడాదిలోపుగానే మా తల్లి చచ్చిపోయింది. మాతృప్రేమ ఎలాంటిదో ఎరగని నిర్భాగ్యపు జన్మనాది. ఆమె మరణించేటప్పటికి వివాహయోగ్యమగు వయస్సు దాటిపోలేదు మా నాన్నకి. కాని ఆయన మరి పెళ్లి చేసుకోలేదు.

"రాజమహేంద్రవరంలోని తెలగాలలోకల్లా మా తాతగారిదే పెద్దకుటుంబం. ఆయనకి మా అమ్మ ఒక్కర్తె కుమార్తె అవడం చేత మా నాన్నని ఇల్లరికం తెచ్చుకొన్నారు. అత్తమామలకి అల్లుడూ, కొడుకూ తనేఅయి మా నాన్న తిరిగారని నేటికీ మా బంధువులంతా చెప్పుకుంటారు.

"మన్యం వెళ్లిపోయిన తరువాత ప్రతి రెణ్ణెల్లకీ, మూడునెల్లకీ మా నాన్న రాజమహేంద్రవరం వస్తూ ఉండేవారు. క్రమేపీ తరచు రావడం మానేసి ఏడాదికోసారివచ్చి పదిరోజులుండి మళ్ళా వెళ్లిపోయేవారు. ఇంకో పదిరోజులుండమని మా అమ్మమ్మ బలవంతపెట్టడం ఏదో సాకుచెప్పి ఆయన వెళ్లిపోతూవుండడం నాకు బాగా జ్ఞాపకం.

"చిన్నయ్యని ఒక్కణ్ణే ఆయన తనతోకూడా మన్యం వ్యవసాయానికి తీసుకెళ్ళారు. రెండు తరాలనించీ మా తాతగారిల్లు కనిపెట్టుకునిఉన్న నౌఖరు చిన్నయ్య. మా తాతగారికి బోలెడంత కలప వర్తకం ఉండేది. మన్యాలలో తిరగడం, కలప బేరంచెయ్యడం, అమ్మడం అంతా చిన్నయ్యదే పని. చిన్నయ్య అంటే అంతనమ్మకం ఇంట్లో అందరికీని. అందుచేత మా అమ్మమ్మ వాణ్ణే మా నాన్నతో పంపించింది.

"అసలు చిన్నయ్యకి సంతానంలేదు. కాని మన్యంవెళ్లిన మూడు నాలుగేళ్ళకి వాడికొక కొడుకుపుట్టినట్టు మాకు తెలిసింది. మొదట వెళ్లడమేమిటో అంతేగాని మళ్లా ఆఖరుసారి పూర్తిగా మన్యంనించి మకాం యెత్తేసే వరకూ చిన్నయ్య రాజమండ్రీ గుమ్మం తొక్కలేదు.

"రాజమహేంద్రవరం వచ్చేసరికి చిన్నయ్యకొడుకు చంద్రయ్యకి రెండోయేడు. చూడ్డానికి ముద్దుగా ఉండేవాడు. చిన్నయ్య అప్పటికి బాగా వృద్ధుడైపోయాడు. యావజ్జీవమూ మా సేవలోనే గడిపినవాడవడంచేత ఏపనీ చెయ్యలేనప్పటికీ వాడినుటుంబఖర్చు మేమే భరించేవాళ్లం.

"అడేమొదలు మానాన్నలో ఈవింత ప్రవర్తనకి. అసలు మన్యంలోనే ఈ లక్షణాలు కనబడ్డాయట కాని అక్కడ అంత తీవ్రంగా ఉండేవి కావని చిన్నయ్య చెప్పేవాడు. కారణం తనకీ తెలియదనే వాడెగోల.

"ఇంత గొడవతో మీకు విసుగెత్తిస్తున్నాను కాబోలు! ఆర్యా! క్షమించాలి. ఇంతవరకూ చెప్పకపోతే విషయం వివరంగా తెలియదు. మానాన్నలోని ఈమార్పు ఏమిటో తెలుసుకోవాలని మీరు తొందరపడుతూ ఉండవచ్చును. మార్పు అంటే మనిషి యథాప్రకారం తెలివితేటలుగానే ఉండేవారు. కాని ఎప్పుడూ పరధ్యానంగా ఏదో ఆలోచనే. పూర్వపు సంతోషం ఆయనలోనుండి పూర్తిగా పోయింది. వ్యవహారాలన్నీ స్వయంగా చూసుకునే వారు. కాని అత్యవసరములైన పనులుంటేనేగాని స్నేహితులకైనా దర్శనం దొరకేదికాదు.

"ఎప్పుడూ మేడవసారాలోనే ఉనికి. ఇంక పచారుచెయ్యడం మొదలిడితే సాయంత్రందాకా ఏకపచారే. కుర్చీలో కూచుని ఆలోచన ప్రారంభిస్తే ఆ ఆలోచనకి అంతమేలేదు. ఎవరేనావచ్చి పిలిచేవరకూ అదే ఆలోచన. అదేమిటో, దేన్నిగురించో తెలిసేది కాదు ఎవరికీగూడాను. ఇంట్లో నాతోనేకాదు, అమ్మమ్మతోనేకాదు ఎవరితోనైనాసరే ముక్తసరిగా మూడుమాటలే. యుక్తవయస్సు వచ్చిన కుమారుడను నాతో అసలు మాట్లాడకుండానే రోజులకి రోజులు గడిచిపోయేవి.

"ఒక్కొక్కప్పుడు అర్ధరాత్రివేళ చూసేవాణ్ణి. మేడవసారాలో అటూ ఇటూ తిరుగుతూ కనబడేవారు. తెల్లవారే వరకూ ఆయన అల్లా తిరుగుతూనే ఉండేవారు. అల్లాంటి రాత్రు లెన్నో

సేవ జరుగుదును. కొన్ని సమయాల్లో కన్నీటితోనూ, నిట్టూర్పులతోనూ రోజు అంతా గడిపేసేవారు. మా అమ్మపోయిన తరవాత నైనా ఆయన అంతగా విచారించేవారు కారట.

"ఒక నాడు తెల్లవారుజాము మూడుగంటలప్పుడు నాకు మెలకువ వచ్చింది. అంతటా గాఢనిశ్శబ్దం నిండిఉంది. ప్రపంచమంతా అంధకార ముద్రితమై ఉంది. మామూలు ప్రకారమే నాన్నగారేం చేస్తున్నారో చూడ్డానికి మేడవసారాలోకి తలయెత్తాను.

"ఆగాఢ నిశ్శబ్దమునుంచి మా నాన్న మూలుగు స్పష్టంగా వినబడుతూంది. మనసులోని ఆతురతను అణుచుకోలేక నేనింకా సమీపంగా వెళ్లి చూస్తూ నిలుచున్నాను. చిన్నయ్య ఆయనని ఓదారుస్తున్నాడు. వారి మాటలు పూర్తిగా నాకు వినబడేవి కావు గాని "చిన్నయ్యా! ఇంక నేను మరిచిపోలేను. నన్నెందుకు ఓదారుస్తావు?" అని మా నాన్న అన్న మాటలు మాత్రం స్పష్టంగా వినబడ్డాయి.

"నాకారాత్రి మరి నిద్రలేదు. నాన్నస్థితిచూసి నాకెవరికే బాధగా ఉండేది. ఆరాత్రి ఆయన మాటలకర్థం తెలియక నేనెంతో కొట్టుకున్నాను. ఆయనబాధ తెలుసుకుని తగినసేవ చెయ్యాలని ఎంతో ప్రయత్నించాను. సంగతి ఏమిటో చెప్పమని చిన్నయ్యను ఎన్నిసార్లడిగినా వాడు "బాబూ! క్షమించండి. చెప్పడానికి నాకు ధైర్యంచాలను." అనడంతప్ప రెండోమాట అనేవాడు కాడు.

"ఇంతలో చిన్నయ్య చనిపోయాడు. వాడిచావుతో ఆయనకి బాధ మరింత ఎక్కువైపోయింది.

"ఇల్లా రెండు మూడేళ్లు జరిగిన తరవాత రోజుకి రోజూ క్షీణించిపోయి మా నాన్నగారు మరణావస్థను సమీపించారు. ఇంక రెండు రోజులకి చనిపోతారనగా ఆయన నన్ను పిలిచారు. ఎన్నడూ నన్ను అలాపిలవడం మామూలాయనకి లేదు. అలాగని నామీద కోపం చూపించేవారని నేను చెప్పను. నాఖర్చుకి కావలసినంత డబ్బిచ్చేవారు. క్రమంగా ఇంటిపెత్తనమంతా నామీదే వదలిపెట్టేశారు. కాని సేవ చెయ్యాలని దగ్గరకెళితే మాత్రం ఒప్పుకునేవారు కారు.

"నన్ను తనకి సమీపంగా మంచంమీద కూచోమని ఆయన మెల్లిగా చెప్పడం ప్రారంభించారు "అబ్బాయీ! నాకు చావు సమీపించింది. నువ్వు ప్రాజ్ఞుడివైనావు. నీకు ఉపదేశించవలసిన విశేషజ్ఞానం నాదగ్గరలేదు. కుటుంబ వ్యవహారాలన్నీ నీకు తెలిసినవే. నాకు సేవచెయ్యాలని నీవుపొందే ఆతురతచూసి నీపితృభక్తికి నేను చాలా సంతోషించాను. మీసేవ నాకు ఆత్మశాంతి నివ్వలేదని మిమ్మల్ని వద్దనేవాణ్ణి కాని వేరే కారణంలేదు. పితృభక్తి పరులకి కలిగే శుభాలు నీకు కలుగుతాయి. సందేహంలేదు. ఇదుగో. ఈ కవరు నువ్వు తీసుకుని భద్రపరుచుకో. అందులో నామనోవ్యధకి గల కారణాలు వివరింపబడిఉన్నాయి. నేనీలోకాన్ని విడిచిపెట్టిన తరవాత కాని దీన్ని నీవు విప్పవద్దు. అందులో నేను రాసిన ట్లుగా నడుచుకోవలసి ఉందినువ్వు. అల్లా నువ్వు వాగ్దానం చేస్తే చాలు నాకింకే విచారమూ ఉండదు."

"ఆయనకోరిక ప్రకారం నేను ప్రమాణం చేశాను."

* * * * *

"మా నాన్నగారిహాలోకాన్ని విడిచిపెట్టేశారు. విచారపుదినాలు గడిచిపోయాయి. వచ్చిన బంధువులంతా ఒక్కొక్కరే వెళ్లిపోయారు.

"ఆర్యా! ప్రతిఘడియా మా నాన్నగారిచ్చిన జాబు చూడాలని నామనస్సు తొందరపడుతూనే ఉండేదని మీకు నేను వేరే మనవి చెయ్యనక్కరలేదు. కాని శ్రాద్ధవిధులన్నీ ముగిసినతర్వాత గాని నాకు తగిన మనశ్శాంతి చిక్కలేదు.

"ఒక నాటి రాత్రి అందరూ పడుకున్న తరవాత మేడమీద గదిలో ఒక్కణ్ణేకూచుని దీపం పెద్దదిగా చేసి మా నాన్నగారి జాబును చదవాలని తీశాను. ఆ ఉత్తరాన్ని చూసేసరికి నాశరీరం వణికిపోయింది. అందులో ఎలాంటి రహస్యం ఉంటుందో అని నాహృదయం కొట్టుకుంది.

"ఉత్తరమంతా మా నాన్నగారి స్వహస్తాలతోనే ఉంది. ఆ అక్షరాలవేపు చూస్తూఉండేసరికి ఆయనప్పుడే మనోవేదనా పూరితమైన వన్నీ తలపుకివచ్చి అప్రయత్నంగానే నాకన్నులశ్రుపూరితములైనవి. బాధాసూచకమైన ముఖంతో మా నాన్నగారు నాదృష్టిపథాన్ని నిలిచారు. నా శరీరం జలదరించి పోయింది.

"మరి అయిదు నిముషాలకు కొంత ధైర్యం తెచ్చుకుని జాబును చదవడం ప్రారంభించాను. చదివేటప్పుడు నాభావాలు ఎలాగుండెనో చెప్పబూనడం లాభంలేదు. ఆ ఉత్తరాన్ని ఇందుతో మీకు పంపిస్తున్నాను. సిగ్గుమాలక మీరే ఊహించుకోవడం మంచిదని నా అభిప్రాయము.

"మహాశయా! నాన్నగారి జీవిత చరిత్రలో ఏకైక ప్రయాణం ఒకదివ్య సంఘటనగా నాకు తోస్తుంది. కొన్నికొన్ని సంఘటనలు మనుష్యుని జీవితముపైని ఎలాంటి ప్రబలమైన మార్పులు తీసుకొస్తాయో తెలుసుకోడానికి మా నాన్నగారి జీవితమొక ఉదాహరణంగా ఉంది. అయితే దేనియొక్క మంచిచెడ్డలుగాని దాన్ని పరిశీలించేవారి భావవైశాల్యాన్నిబట్టి ఏర్పడుతాయి. ఏ సమస్యనైనా విమర్శించాలంటే తగినంత సహృదయతలేనిదే సాగదు.

"ఆర్యా! నాన్నగారి అనుమతిపైనే ఆయన జాబును బహిరంగ పరుస్తున్నాను. ఇట్టి విషాదవృత్తాంతములను సంఘీయులు తెలుసుకొని ఉండడం మంచిదని నమ్మి తన జీవితములోని ముఖ్యఘట్టములను తెలియచేసే తనజాబును ప్రకటించమని ఆయన అందులోనే నన్ను కోరినారు. ఆయన అభిప్రాయంతో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాను.

తమకు తోచినరీతిని ఈలేఖలను రెండింటినీగాని, ఒక్కదానినేగాని మీయిష్టమువచ్చిన పత్రికయందు ప్రకటింతురుగాక అని ప్రార్థిస్తున్నాను. తమరు పత్రికా విలేఖకులని ఎరుగుదును. తమ వ్యాసాలయందు విశేష గౌరవం కలవాడను. కనుక తమ ద్వారా ఈజాబులను ప్రకటించడం నాఅభిప్రాయము. శ్రమయిచ్చినందుకు క్షమింతురని నమ్ముతున్నాను.

"చిత్తగించవలెను
"గో——రం——"

3

పైజాబుతోపాటు ఆయువకుడు "మా నాన్న గారిజాబు" అని పైనరాసి తండ్రి తనకు రాసిన ఉత్తరాన్ని కూడా అకవరులోనే నాకు పంపించాడు. ఆజాబును కూడా ఈక్రింద ప్రకటిస్తున్నాను]

"మా నాన్న గారి జాబు"

"ప్రియకుమారా!

"ప్రాప్తవయస్కుడవైన నీకు నా మనోవ్యథకుగల కారణాన్ని తెలుపవలసిన బాధ్యత నాకు ఉందని ఎరుగుదును. కనుకనే ఈఉత్తరాన్ని రాస్తున్నాను.

"దీనివెనుక ఒక రహస్యగాథ ఉంది. దాన్ని నేను స్వయంగా నీతో చెప్పడానికి నామనస్సు ఎందుచేతనో ఒప్పుకోలేదు. నాబాధను చూచి మీరు పడే విచారాన్ని నేను చూడలేకపోతున్నాను. మాయమ్మలుకీలిగా ఉండాలని ఎంతప్రయత్నించినా నాను సాధ్యపడకుండా ఉంది. నా హృదయగతమైన విషాదాన్ని తెలుసుకోకుండా ఉండలేను. అది తెలుసుకున్నప్పుడల్లా నాకీబాధతప్పదు.

"ఈ నా విషాదమునకు కారణం ఎరిగినవాళ్లు నేనూ, చిన్నయ్యా తప్ప వేరొకరీ ప్రాంతంలో లేరు. మేమూ బతికిఉండగా ఈరహస్యాన్ని బయట పెట్టకూడదని ఎందుచేతనో కాని నామనస్సు కోరుతూ ఉంది. ఇందులో ప్రమాదకరమైన విషయమేమీలేదు కాని మన ప్రస్తుత సాంఘిక పరిస్థితులకిది కొంచెం వ్యతిరేకంగా ఉంటుంది. అందుచేత ప్రతివాళ్ళూ నావేపు వేలు చూపించి ఈ విషయాన్ని చెప్పుకోవడం నేను సహించలేను. ఇలాంటి గాథల లోని పాత్రములు బతికిఉన్నప్పటికంటే చచ్చిపోయినతరువాతనే ప్రజల సానుభూతిని ఎక్కువగా పొందుతారని నానమ్మకం. కాబట్టి నా మరణానంతరమే దీనిని నీకు తెలిసేటట్లు ఏర్పాటు చేస్తున్నాను.

"ఇట్టి సంఘటనలలోబడి నలిగిపోయిన పాత్రలయెడల ప్రజలకి ఆదరబుద్ధి కలిగించడం చాలా అవసరం గనక ఈజాబును నీవు నీకు తోచినరీతిని ప్రచురణ చేయవలెనని కోరుతున్నాను. సాంఘిక దురాచారబద్ధులైన ప్రజలు కనికరము చూపించకపోవడం చేతనే మేము ఘోరబాధల ననుభవించవలసి వచ్చింది. సంఘమే ఆదరిస్తున్నట్టు ధైర్యం ఉంటే ఈబాధలు తప్పిపోయి ఎన్నిజీవాలు సుఖిస్తా రో చెప్పలేను. ఈ వాకథలోని వ్యక్తుల మంచిచెడ్డల విమర్శన చదువరులకి విడిచిపెట్టడమే మంచిది"

* * * * *

"కుమారా! మేము ఏజన్సీ వెళ్లినతరవాత రెండేళ్ళవరకూ ఏ విశేషమూ లేకుండానే గడిచిపోయింది. మేము బసచేసినది పాంద్రారణ్య ప్రదేశము. మహోన్నతములైన తూర్పు కనుమల శిఖర చ్ఛాయలలో మా నివాసములను నిర్మించుకున్నాం. గోదావరి మా యింటిముంగునుంచే ప్రవహించేది.

"మాకు చుట్టుపక్కల రెండుమైళ్ళదూరంలో యెక్కడా ఊరుగాని పల్లెగానిలేదు. హైదరాబాదునుంచి కలప వ్యాపారానికి వచ్చిన ఒక సంపన్నుడైన తూర్పుకాపు మాత్రం మా వ్యవసాయపు లంకలకి దగ్గరగా నివసించేవాడు. అందుచేత మన బంట్రోతు చిన్నయ్య సలహాల ననుసరించి మేముకూడా ఆయన యింటిపక్కనే మా కుటీరాలను కట్టుకున్నాం. ఆ కలపవర్తకుడి పేరు అప్పలస్వామి.

"మేము కొత్తగా అక్కడికి వెళ్లినరోజుల్లో అప్పలస్వామి మాకు చాలా సహాయం చేస్తూ ఉండేవాడు. కోయవాళ్లలో విశేష పలుకుబడి కలవాడవడంచేత అతడు మాకు కావలసిన పాలికాపులను, నౌఖర్లను సప్లయి చేశాడు. కొత్తప్రదేశంలో అతని సహాయం మాకు అమూల్యమై కనబడేది. సమీపంలో నాగరికతగల సహవాసము లేనందున మా యిద్దరికీ గాఢమైన మైత్రి కుదిరిపోయింది.

"అప్పలస్వామి ఆప్రాంతాలకివచ్చి అప్పటికే పది సంవత్సరాలైంది. కలపవర్తకంవల్ల విశేష ధనాన్నికతోడు పలుకుబడిని కూడా అతడు సంపాదించుకున్నాడు. అతడా అరణ్యంలోనే చక్కని బంగాళా ఒకటి నిర్మించుకుని సుఖజీవనం చేస్తున్నాడు. నైజాం రాష్ట్రంలో అతనికి గొప్ప గొప్ప జాగీర్దారులుకల బంధువులున్నారు.

"అతని బంగాళా చుట్టూ పదికొంపలు కట్టుకుని అతని నౌఖర్లూ, గుమాస్తాలూ నివసించేవారు. దానిపక్కనే నేనొక విశాలమైన పూరిఇంటిని కట్టాను. నాయింటి వెనకభాగంలో చిన్నయ్య ఇల్లుఉండేది. మాకు నిత్యమూ అవసరమైన నౌఖర్లను ఒకరిద్దరు పాలికాపులను చిన్నయ్యయింటికి సమీపంలోనే గుడిసెలు కట్టుకుని ఉండేవారు. నేను చిన్నయ్య ఇంట్లోనే భోజనం చేసేవాడిని. చిన్నయ్య భార్య ఆదెమ్మ నాకు తల్లిలాగ సంరక్షణ చేసేది.

"మా ఇంటికెదురుగుండా అరమైలు దూరంలో గోదావరి గర్భంలో మా వ్యవసాయపు లంకలు కనబడుతూ ఉండేవి. చిన్నయ్య బహుశ్రద్ధగా వ్యవసాయం చూసుకునేవాడు కనుక నేనట్టే తరుచుగా లంకలోకి వెళ్ళవలసిన అవసరం లేకపోయేది. బాగా సరదా పుట్టినరోజుని ఎప్పుడేనా అప్పలస్వామితో కలిసి షికారుగా లంకలోకి వెళ్ళేవాణ్ణి.

"సాధారణంగా ఉదయాన్నే భోంచేసి మధ్యాంలోని అంతర్భాగములకుపోయి వ్యవహారం చూసుకుని సాయంకాలానికి ఇంటికొస్తూఉండడం అప్పలస్వామికి మామూలు. ఒకొక్కప్పు

డింకోదూరం వెళ్లాడంటే తిరిగి వచ్చేసరికి మూడు నాలుగు రోజులు కూడా పట్టేది. అల్లాంటప్పుడు నాకు ఇంటిదగ్గిరఏమీ తోచేది కాదు. ఇంటివద్ద ఉన్న ప్రతిఘడియా మేమిద్దరమూ ఒక్కచోటనే గడిపేవాళ్లము.

“అప్పలస్వామి సహజౌదార్య స్వభావుడగుటచేతనూ, సమీపంలో రెండోసహవాసం లేకపోవడం చేతనూ మా మైత్రి దినదినాభివృద్ధిని పొందినది. కాని అతడు కొంచెం పూర్వకాలపురకంమనిషి. అందుచేత నేనతన్ని భోజనానికి అప్పుడప్పుడు మాయింటికి పిలుస్తే ఏదో కారణంచెప్పి తప్పించుకునేవాడు. కాని ఏదైనా ఫలహారాల మట్టుకి మాకు అభ్యంతరాలు ఉండేవికావు. లంకలోనించి వచ్చే ఊచబియ్యమూ పుచ్చకాయలూ మొదలైన వాటికి అతను మాకు అతిథి, పట్నంనుండివచ్చే పళ్లూ తేనే మొదలైనవాటికి నేను వారి అతిథిని. “వాటికీ పళ్లకీలేని అభ్యంతరాలు భోజనానికి మాత్రం ఎందుకయ్యా?” అని నేను నవ్వుతూ ఒకనాడు అన్నాను.

“న్యాయానికి అలాటి అభ్యంతరాలు ఉండకూడదు. కాని ఈ వేపున మా తూర్పుకాపుల్లో అల్లాంటి దరిద్రపు కట్టుబాట్లు కొన్నిఉన్నాయి. వీటిని ఉల్లంఘించడానికి బలీయమైన సంఘబహిష్కారానికి జడియక తీరదు. తూర్పు దేశాన్ని మాలో ఇంత బాధలులేవు. మావాళ్లు తక్కువగాఉన్న ఈదూరదేశంలో సంఘీయుల సహాయం లేకపోతే అసలే బతకడం కష్టం.” అని అతడు జవాబిచ్చాడు.

“అతని జవాబులెప్పుడూ ఇలాగే గోడమీది పిల్లివాటంగా ఉండేవి. అసలు సంస్కారాభిమానము కలవాడే; కాని ఆచరణలో పెట్టడానికి మాత్రం భయం బోలెడంతఉండేది. ఎవరెల్లాపోతే నాకేమని ఊరుకునే అలసభావము అతనిలో బహుయెక్కువ.”

౪

“మా నివాసస్థానమునకు సమీపాన్ని ఉన్న కొండశిఖరాల్లో చాలా వాటిమీద కోటలూ, రక్షకభటస్థానములూ, దేవాలయములూ మొదలైన ఆంధ్రరాజుల పురాతనపు కట్టడములెన్నో ఉన్నాయి. శిథిలావస్థలో ఉండి కూడా నిర్మాతల ఔన్నత్యాన్ని చాటుతూ ఆ మహోన్నతస్థానములందు శీతవాత వర్షాతపములను లక్ష్యపెట్టక అవి నేటికీ నిల్చి ఉన్నాయి.”

“చిన్నప్పటినుంచీ నాకు పురాతన సంస్థలంటే భక్తి ఎక్కువ. రాజమహేంద్రవరంలో ఉన్నప్పుడే తరచు సారంగధరుడి మెట్ట మీదకీ, రాజరాజనరేంద్రుని కోట బురుజుల మీదకీ వెళ్లి చాళుక్య వంశీయుల చరిత్రను మననం చేసుకుంటూ కూర్చోడం నాకు మామూలు. అందుచే తీరుబాటు సమయాల్లో అప్పలస్వామితో కూడా చుట్టుపక్కల ఉన్న చారిత్రిక ప్రాముఖ్యతగల స్థలాలకు పోతూ ఉండేవాణ్ణి.

“శత్రువుల జాడలను కనిపెట్టడానికి అపర్వతశిఖరాలమీ కట్టించిన బలిష్ఠములగు పహారాలను (Watch Posts) దర్శిం తన్నిర్మాతలగు ఆంధ్రభూపాలుర వైభవాన్ని గురించి అప్పస్వామితో ముచ్చటించేటప్పుడు వారియెడలగల్గ గౌరవభావముచేత నా శరీరం గగుర్పొడిచేది. నా ఉపన్యాసాలను అప్పస్వామి అతి ఆదరబుద్ధితో వినేవాడు.

“ఒకనాడు నేనూ, అప్పలస్వామీ కలిసి “రామవరపుదుర్గము” అనే కొండకోటను చూడ్డానికి బయలుదేరాం. గడ్డుమన్యాల్లో ఒక పర్వతం మీద కట్టబడిన కోట అది. ఆప్రయాణం పూర్తిచేసుకుని వచ్చేసరికి మాకు ఆయిదారోజులు పట్టింది.

“ఇంటికి రాగానే అత్యవసరములైన పనులు కనిపెట్టుకుని ఉన్నందున అప్పలస్వామి మళ్లా దుమ్ముగూడెం ప్రాంతాలకు వెళ్లిపోయాడు. ఆనాటి మధ్యాహ్నము ఏమీ తోచక ఏదైనా చదువుకుందామని బల్లదగ్గిర కుర్చీలో కూచున్నాను. నేను బల్లమీద ఉంచిన నవలల్లో రెండు నాకు కనబడలే. వాని కోసమని ఇల్లంతా గాలించినా దొరకలేదు.

“అప్పుడు నేను చిన్నయ్యభార్యను పిలిచి” అదేమమ్మా! ఇక్కడ రెండుపుస్తకాలుండాలి ఏమయినాయా!” అని అడిగాను.

“బాబూ! మరిచిపోయాను. అప్పలస్వామిగారిచెల్లెలు సత్యవతమ్మగారు మొన్న మనయింటికొచ్చి నాతో మాటాడుతూ ఒక గంటసేపు కూచుంది లెండి. ఆమె కొంచెం చదువుకున్నదట. అందుచేత ఆ రెండుపుస్తకాలనీ తీసుకెళ్లింది. పాపం! బహు మొహమాటం మనిషి. పుస్తకాల్ని తీసుకెళ్లడానికి ఎంతో సందేహించింది సుమండీ. పరవాలేదని నేనెంతో చెప్పినమీదటగాని పట్టుకెళ్లలేదు. మళ్ళీ మీరు రాకముందే పంపించేస్తానని చెప్పింది. పాపం మరిచిపోయిందికాబోలు! సాయంకాలం నేనే తెస్తానులెండి.” అని ఆ చెమ్మ అన్నది.

“అలాగా! పోనీలే. ఆవిడ చదువుకుంటూ ఉంటే తొందరపెట్టకు. పూర్తికానిచ్చి తేవచ్చును” అని నేననేశాను.

“అంతట కొన్నిరోజులు గడిచిపోయాయి. నేనా విషయాన్ని పూర్తిగా మరిచిపోయాను. ఒకనాడు ఉదయాన్నే ఏదో మాట్లాడవలసినపని ఉందని అప్పలస్వామి నన్ను పిలిచాడు. మేమల్లా మాట్లాడుతూ ఉండగానే ఎనిమిదిగంటల పొద్దెక్కింది. అందుచేత “కాఫీ ఇక్కడే పుచ్చుకోండి. చాలవేళయింది” అని అప్పలస్వామి నన్ను బలవంతపెట్టాడు. నేనందుకు సమ్మతించినపిమ్మట అతడు మేము కూర్చున్న సావిడికీ ఇంటిలోపలి భాగానికీ మధ్యనున్న తెరను కొంచెం తొలగించి “సత్యవతీ! మేమిద్దరమూ కాఫీ ఇక్కడే సావిట్లో పుచ్చుకుంటాము” అని చెప్పి మళ్ళా నాదగ్గిరకొచ్చి కూర్చున్నాడు.

“సత్యవతీ? అని అతడు పిలవడంతోటే పూర్తిగా మరిచిపోయిన విషయమేదో హఠాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చినట్లయింది నాకు. సత్యవతీ

పుస్తకం పట్టుకెళ్లిన సంగతి విస్మృతిపథాన్ని పడిపోయింది. కాని అన్నగారి పిలుపుతో తిరిగి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. 'ఆవిడ కొంచెం చదువుకుందిట' అని అదెమ్మ అన్నమాటలు తళుక్కున నామనో వీధిని మెరిశాయి.

"అందుచేత 'అచదువుకున్న ఆవిడ' యెలాగుంటుందో చూడాలనే కోరిక నాకప్పుడు కలిగింది. కేవలం మానవసమాజమైన చూడాలన్న కోరిక (Curiosity) యే కాని వేరే భావమేదీ నాలో లేదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను. కాని ఆమెను చూడ్డం ఎల్లా సాధ్యపడుతుంది? ఆ యింట్లో వాళ్ళెవ్వరూ పైకిరారు. ఇంతెందుకూ? నేను వచ్చిన ఈ రెండేళ్లలోనూ ఆ యింటి స్త్రీ లెవ్వరూ నాకంటబడలేదు. అందుచేత నా అభిలాష యెంతనిరర్థకమైనదైనా సాధ్యంకాదు కదా అనుకుంటూ అలాగే కూచున్నాను"

* * * * *

"ఒకనాడు అదెమ్మని పిలిచి మాటలసందర్భంలో అప్పలస్వామి ఇంటిసంగతి కదిలెట్టాను. అదే తీవ్రంగా ఆమె తెలిసినంతవరకూ చెప్పేసింది. "అప్పలస్వామిగారి తల్లి ఉందండి. కొంచెం ఘాటైనమనిషి. ఇంట్లో ఆవిడదే అధికారం. నౌఖర్లూ, చాకిర్లూ ఆవిడ అధాటికి ఆగలేక ఏడుస్తారు. పెట్టుపోతలలో కూడా ఆవిడ ఇల్లో నారాయణమ్మే. ఎంగిలిచేత్తో కాకిని కొట్టడానికి ఒప్పుకోదు. ఇంక కోడలు నిజంగా ఇంటికి లక్ష్మీదేవి లాంటిది. ఆవిడ కాపురానికి వచ్చినతరవాతే అప్పలస్వామిగారికి బాగా వర్తకంలో లాభించిందని చెప్పుకుంటారు. ఆవిడంటే మొగుడుకి ప్రాణం. పాపం! ఆసత్యవతి మాటే నాకు జాలివేస్తుందండీ. బాబూ! ఆ అందమూ, తెలివితేటలూ అన్నీ అడవిగాసిన వెన్నెలై పోయింది. ఎంతమంచి మనస్సండీ ఆవిడది! నౌఖర్లందరికీ ఆవిడ అంటే ఎంతప్రేమ అనుకున్నారు? తల్లికి తెలియకుండా ఆవిడా, అన్నగారూ ఒకకంట చూస్తూ ఉండబట్టి కాని లేకపోతే నౌఖర్లగతి ఏం గావలసింది? అల్లాంటి రత్నంలాంటి పిల్లని పైనం చూడలేకపోయాడు. హైదరాబాదు పటాలంలో ఆవిడమొగుడు ఏదో గొప్ప ఉద్యోగము చేసేవాడట. ఈ అమ్మ కాపురానికెళ్లిన యేడాదికే అయనచచ్చి పోయాడట. బాబూ! ఆపిల్లలను అల్లా ఉంచడం కంటె పీకనులిమేసి గోదావరిలో తోసేస్తే నయం సుమండీ."

"వయోధికురాలగు అదెమ్మ స్త్రీజనసమాజమగు సానుభూతిని కనబరుస్తూ చెప్పినమాటలు విన్నపిదప నాకు కలిగినభావాలు వర్ణించడం కంటె ఊహించుకోడానికి వదిలెయ్యడమే మేలు. సంఘ దురాచారానికి బలియైపోయిన ఆ నిర్భాగ్యురాలి యందు నాకు జాలికలగడంలో ఆశ్చర్యమేముంది?

"అది మొదలు సత్యవతినిగురించి తలుచుకున్నప్పుడెల్లా నాలో ఒకవిధమైన బాధకలుగుతూ ఉండేది. మేము ఇందరమూ ఉండి శుష్కసానుభూతిని చూపించడం తప్ప ఆమె దుస్థితిని మాన్పలేకపోతున్నాం కదా అనే నాబాధ. ఎవరికైనా కష్టం వచ్చిందన్న మాట వింటే చాలు పదిరోజులదాకా మరుపురాక నా మనస్సును బాధిస్తూనే ఉంటుంది. మొదటినుంచీ అలాంటి మెత్తనిహృదయమే నాది.

"ఇలాగ నాలుగునెలలు గడిచిపోయాయి. ఒకనాడు పొద్దుటే ఎనిమిదిగంటలకి భోంచేసి నేను లంకలోకి వెళ్లాను. మళ్ళా సాయంత్రం వరకూ రానని ఇంటిదగ్గిర చెప్పాను. కాని నాపని శీఘ్రకాలంలోనే అయిపోవడం చేత నేనింటికొచ్చేసరికి మధ్యాహ్నం మూడుగంటల కెక్కువ కాలేదు.

"ఇంట్లో అదెమ్మతో ఎవరో మాట్లాడుతూన్న సడి నాకు వినబడ్డది. హాలలోకివచ్చేవరకూ నారాకను లోపలివారు గ్రహించలేదు. నన్ను చూసినవెంటనే వారిద్దరూ లేచి చటాలున గదిలోనించి పైకి వచ్చేశారు. నేను నిలుచున్నహాలులోనుండియే వారు పైకి పోవలసిఉండెను. అది గమనించి నేను సగౌరవంగా ఒకపక్కకి తప్పుకున్నాను. ముందు ఆ అమ్మాయియును, ఆమెవెనుక నౌకయువతియును వెళ్లగా నడిచి దొడ్డిదారిని వెళ్లిపోయారు.

"ఆయువతికి సుమారు ఇరవై సంవత్సరాలవయస్సుండవచ్చును. సరసమానమగు ఒడ్డూ, పొడుగూ కలిగి ఆమె ఆకృతి మనోహరమై ఉండెను. ఆమెధరించిన పసుపచ్చని చీరయందు ఆ శరీరపుఛాయలు సమ్మిళితమై పోతున్నాయి. ముఖము సౌందర్యమధురమై, నిత్యప్రసన్నమై ఉంది. ఇంతక సిగ్గుతో తలవంచుకొని ఆమె మందగమనమున అదెమ్మ వెనువెనకనే వెళ్లిపోయింది.

"ఆకృతిసబలియు నడకడికనుబలియు నామె నాగరికకుటుంబము లోని పిల్ల అని స్పష్టపడుతూనే ఉంది. అదెమ్మనిపిలిచి, "ఆ అమ్మాయి ఎవరు?" అని అడిగాను.

"అవిడే సత్యవతి"

౫

"అబ్బా! అంతటిపూర్వసంకేతం సత్యవతినిచూసిన పిమ్మటనే ఆమెను గురించిన ఆలోచనలు నాలో మరింత యెక్కువైపోయాయి. అంతటి సౌందర్యఖని జీవితము వ్యర్థమైపోతూ ఉంటె చూస్తూ ఊరుకోవడమెలాగ? ఈ ప్రజాగమూహముంతా ఆమె దుర్గతినిచూస్తూ చీమకుట్టినట్లైనా లేకుండా ఊరుకోవడం ధర్మమేనా? అంధకారబంధురమైపోయిన ఈ ప్రపంచకంలో ఆశాజ్యోతి దొరకక అలమటించుచూ నశించిపోవలసిందేనా? రాజమహేంద్రవరంలోని మిత్రులతో ఆలోచించి ఈ విషయంలో నేనేమైనా సహాయం చేసి ప్రజలదృష్టిలో కాకపోయినా భగవంతుని దృష్టిలోనైనా కృతకృత్యుడనవడానికి అభ్యంతరమేముంటుంది? రాత్రింబగళ్ళు ఇదే నా ఆలోచన.

"కాని సత్యవతిని సమీపించి కనుక్కోకుండా తొందరపడి ఏపనీ చెయ్యకూడదు కనుక అదెమ్మచేత అడిగించాలని చివరకి నిశ్చయించుకున్నాను. ఈపని చెయ్యడానికామె ఉత్సాహంతో ఒప్పుకుంది.

"ఆమర్నాడే ఆదెమ్మ నాదగ్గిరకొచ్చి "బాబూ! నేను జాగ్రత్తగానే సంగతి కదిపిచూశాను. ఆమె ఏమీ జవాబూ చెప్పకుండా ఊరుకుంది. ఆట్టేతరిచి అడగడం మంచిదికాదని నేనిల్లావచ్చేశాను." అని చెప్పేసింది. ఆ మౌనముద్రను ఎల్లా అర్థం చేసుకోడానికీ పాలుపోక నేను ఊరుకోవలసి వచ్చింది.

"ఇంతలో నాకు జ్వరంవచ్చి మంచంపట్టించింది. జ్వరంవచ్చింది మొదలుకుని అప్పలస్వామి నాపక్కనే కూచుని నా సౌఖ్యం కనుక్కునే వాడు. అల్లాంటి సమయాల్లో సత్యవతి విషయం అతనితో ప్రస్తావించాలని నాలుక చివరికి వచ్చేది కాని ధైర్యంచాలేదికాదు. అంతట ఏదో ప్రయాణముపైని అప్పలస్వామి వెళ్లక తప్పిందికాదు. అస్థితిలో నన్ను వదిలిపెట్టి పోవడం అతనికెంతో కష్టంగా ఉండెను.

"అతడు వెళ్లిపోయింది మొదలు దగ్గరకూచుని మాటాడేవారు లేక నాకు రోజుగడిచేది కాదు. నీరసంచేత నిద్రకీ మెలకువకీ మధ్యావస్థలో పక్కమీద అలాగే కళ్లుమూసుకుని పడుకునేవాణ్ని. వ్యవసాయపు రద్దీవల్ల చిన్నయ్య లంకలోకి పోయేవాడు.

"ఒకనాటి మధ్యాహ్నం మూడుగంటలు కావచ్చును. ఆరోజు ఉదయంనుంచీ ఆకాశం మేఘాలతోనిండి చలిగాలి అధికంగా ఉంది. అందుచేత శాలువ కప్పుకుని నేను పడుకున్నాను. కిటికీలపై తెరలు వాల్చబడి ఉన్నందున గదిలో వెలుతురు బహుతక్కువగా ఉంది.

"ఇంతలో ఎవరో మాట్లాడుతూ ఉన్నశబ్దం వినబడికాబోలు నాకు కొంచెం మెలుకువ వచ్చింది. కదలకుండా అలాగే రెప్పలు పైకెత్తి నేను చూశాను. గదిగుమ్మానికి అవతల సత్యవతియును ఆదెమ్మయును నిలుచున్నారు. నేను చూస్తున్నట్లు వాళ్లెరగరనుకుంటాను. నాకు నిద్రాభంగమవుతుందేమోనని వాళ్లు బహు మెల్లిగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. ఆదెమ్మ "అమ్మా! జ్వరం తగ్గుతూంది కాని ఇంకా అన్నహితవు కలగడంలేదు." అన్నాది.

"అవును. ఈ నీరసం తగ్గేవరకూ అలాగే ఉంటుంది. పాపం జ్వరంవచ్చిన తరవాత ఎంత చిక్కిపోయారు! ఇంట్లో ఊరగాయలూ అవీ పథ్యానికి పనికివచ్చేవి ఉన్నాయి. అభ్యంతరం లేకపోతే పంపిస్తాను, నోటికికాస్త హితవుగా ఉంటాయేమో"

"బాబుకల్లాంటి అభ్యంతరాలులేవు, మీ అన్నయ్య పిలవకపోబట్టికాని మీ యింట్లో భోంచెయ్యడానికి కూడా వెనక తియ్యరన్నమాట"

"అన్నయ్యకీ ఈ చాదస్తంలేదు కాని అమ్మమాటకి ఎదురుచెప్పలేడు. అమ్మ బొత్తిగా పూర్వకాలపు మనిషి."

"ఇల్లా అనుకుంటూ వాళ్లు దొడ్డివేపుకి వెళ్లిపోయారు. మర్నాడు మధ్యాహ్నం కూడా ఒకసారివచ్చి తాను పంపిన ఊరగాయలు నాకెల్లారుచించినదీ ఆదెమ్మను అడిగి తెలుసుకున్నది సత్యవతి.

"అందువల్ల నా ఆజ్ఞ ప్రకారం ఆదెమ్మ తెచ్చిన పునర్వివాహ ప్రశంస ఆమెకు అంగీకారం కాకపోయినా కోపకారణం కాలేదని నేను గ్రహించాను. కాబట్టి స్వయంగానే ఆమెతో మాట్లాడి చూడాలన్న బుద్ధి నాకు పుట్టడంలో ఆశ్చర్యమేముంది?

"తక్షణమే ఆదెమ్మనిపిలిచి అందుకు తగిన యేర్పాటు చేయవలసిందని చెప్పాను. ముఖాముఖిని నాతో సంభాషించడానికి సత్యవతి మొదట సందేహించినప్పటికీ ఆదెమ్మ నొక్కి చెప్పిన మీదట ఎట్టకేలకు ఒప్పుకుంది. మర్నాడు మధ్యాహ్నమే తగిన సమయమని నిశ్చయింపబడింది.

"మర్నాడు ఉదయంనించీ ఆమెతో మాట్లాడ్డానికి తగినట్లుగా భావాలను సరిచేసుకుంటూనే గడిపాను. సరిగా మూడుగంటలకి సత్యవతివచ్చింది. నాయెడల వారికుటుంబము చూపుతూఉన్న ఆదరణకి కృతజ్ఞతను నేను తెలియచెయ్యడంతో సంభాషణ ప్రారంభమైనది. అదివరకెన్నడూ పరపురుషునితో మాట్లాడి ఉండనందువల్ల ఆమెయందెంతో జంకును భయమును నాకు కనబడ్డాయి.

"ఆనాడామె సౌందర్యమద్వితీయమై ఉంది. కట్టుకునే నేర్పువల్ల సాధారణపు చీరలకుకూడా వన్నెతెచ్చే తెలివితేటలు ఆమెలో నాకు కనబడ్డాయి. అవనతమైయున్న ముఖమునందును, అరుణమైయున్న చెక్కిళ్లయందును సిగ్గుదొంతరలు గోచరిస్తున్నాయి. గౌరవప్రదమైన దూరాన్ని ఆమె నిలుపుకుంది. నేనెంత చెప్పినా ఆమె కూర్చోలేదు. నేనిల్లా ముక్తసరిగా నా అభిప్రాయం తెలియచేశాను.

"అమ్మా! నిష్కళంక హృదయంతో అడిగే నా ప్రశ్నకి మీరు జవాబు చెప్పాలి. మా రాజమహేంద్రవరంలో బాలవితంతువుల కోసం ప్రత్యేకం ఒకసంస్థ ఉంది. దుఃఖంతో నలిగిపోతూ ఉన్న అమాయికలగు బాలికల గురించి [illegible] ఒక మహాపురుషుడు స్థాపించాడు దాన్ని. స్త్రీలకు పునర్వివాహం చేయవచ్చునని వేదప్రమాణాంగా ఆయన రుజువు చేశాడు. కాబట్టి మళ్లీ పెళ్లిచేసుకున్నందువల్ల పాపంవస్తుందనే భావం మనసులోంచి పోవాలి. చదువుకున్నారు గనుక ఆ మహాపురుషుడు రాసిన పుస్తకాలు నా దగ్గిర ఉన్నాయి. మీరు చదవవచ్చును.

"నా మాటలనామె మౌనముద్రాంకితయై వింటూ నిలుచుంది. నేను మళ్ళా చెప్పడం సాగించాను. 'రాజమహేంద్రవరంలో ఉన్న సంస్థను గురించి మీకు తెలియచేసి దానివల్ల తగినలాభాన్ని మీరు పొందేటట్లు చూడ్డమే ఆ సంస్థకు మేము చేసే సహాయమై ఉంది. మొగమాటంచేత నాకా అభిప్రాయంలేదు. అని మీరు అనవచ్చును కాని మీసోదరుడితో ఎల్లానిరభ్యంతరంగా చెబుతారో అలాగే నాతోచెప్పాలి. లోపల ఒకలాగ పెట్టుకుని పైకి ఇంకోలాగ చెబితే లాభంలేదు.

"ఆసంస్థవారు వితంతువులకు విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి తగిన వరుణ్ణి చూసి వివాహం చేస్తారు. మీ కిష్టమైతే మీ అన్నగారితో

చెప్పి మిమ్మల్ని అక్కడికి పంపించేటట్లు ఏర్పాటు చేస్తాను. మిమ్మల్ని చూసి జాలికలిగి యిల్లా చెబుతున్నాను కాని ఇంకొకటి కాదు!

"నాకామె ఏ జవాబూ చెప్పలేదు. నేను చెప్పినదంతా విని మెల్లిగా వెళ్లిపోయింది. నాదగ్గిర ఉన్న పుస్తకాల నన్నిటిని ఆమె చదువుకుంది. ఆదెమ్మయందామెను మిక్కిలి నమ్మకం కుదిరిపోయింది. తన మనసులోని బాధను ఆమెతో ఎన్నిసార్లో సత్యవతి చెప్పుకునేదట.

"ఆదెమ్మని తరచుగా మా కుటుంబ వ్యవహారాలను గురించి సత్యవతి అడుగుతూ ఉండేదిట. స్వామి భక్తురాలు భర్త [illegible] తీసిపోని ఆదెమ్మ ఉచితరీతిని జవాబు చెబుతూ ఉండేది. అందులో నా విషయం వచ్చినప్పుడు ఆమె ఎక్కువ శ్రద్ధ వహించి మాటిమాటికీ ప్రశ్నలు వేస్తూ వివరాలను తెలుసుకోడానికి [illegible] కనపరిచేదని ఆదెమ్మ తరవాత నాతో చాలా సార్లు చెప్పింది. అందులో విశేష మేదీ ఉన్నట్లు నా కప్పుడు గోచరించలేదు."

* * * * *

"వర్షాకాలపు దినములు. రాత్రి పదిగంటలు దాటింది. ఆకాశం పూర్వం కంటె [illegible] వర్షం కురుస్తూంది. ఆనాటి రాత్రి [illegible] తూంది. [illegible] పెరిగింది. గోదావరి నిండుపాదలతో మహా [illegible] ప్రవహిస్తూంది.

"భోజనాలు ముగిసినప్పటికీ [illegible] చాలాసేపయింది. నిద్రాదేవి ప్రపంచ [illegible] సర్వాన్నీ [illegible] వేళ యిందానికి తగిన సమయం. నేను కూడా [illegible] గంటలకే పడుకున్నాను. కొద్దిసేపట్లోనే నాకూ నిద్ర పట్టేసింది. స్వప్న వీథులలో సుఖదుఃఖముల మధ్య నా మనస్సు స్వేచ్ఛా విహారం చేస్తూంది.

"అలాంటప్పుడు నాగదికి [illegible] కిటికీతలుపు [illegible] నాకు కొంచెం మెలుకువవచ్చింది. లోపలిగడియ వెయ్యకపోవడం చేత గాలికి తలుపు అల్లా కొట్టుకుంటూందని [illegible] బద్ధకం వల్ల మంచంమీదనుండి లేవకుండానే అటుకేసి చూశాను.

అప్పుడు నా ఆశ్చర్యమేం చెప్పను! కిటికీ గుండాలోపలినుంచి ఒక హస్తము కొత్తగా లోపల ప్రవేశించి ఒక కాగితాల పొట్లమును గదిలోపల వేసి చటాలున అదృశ్యమైపోయింది. వెలుగుతూ ఉన్న దీపపుకాంతియందు ఆచెయ్యి ఎవరిదో పోల్చుకోడానికి అవకాశం చాలింది కాదు. ఇదంతా ఒకచిటికెలో జరిగిపోయింది. కొంతసేపటివరకూ అదినిజమో స్వప్నమో కూడా నాకు బోధపడలేదు."

౬

"అయిదు నిముషాలు అల్లాగే ఉండి, తెలివితెచ్చుకుని కిటికీదగ్గిరకెళ్లి ఆకాగితాన్ని జాగ్రత్తగా తీసి చూశాను. అదే నా జీవితమునందే అపురూపమగు మార్పును కలిగించడానికి మూలకారణమైన జాబు. అదే దుఃఖవిచ్ఛిన్న హృదయయగు సత్యవతి తన్ను దహించి వేయుచుండిన భయంకర వేదనను ప్రకటిస్తూ ఏర్చిపేర్చిన కరుణారసభరితమగు జాబు. ప్రియపుత్రకా! ఆజాబును యథాక్రమంగా ఉదహరిస్తున్నాను.

"సత్యవతి నమస్కారములు: ఆర్యా! మీరు నాయందుచూపిన ఆదరణాభిమానములే నన్నీ జాబును వ్రాయ ప్రోత్సహించాయి. ఇల్లా స్వతంత్రించినందుకు క్షమింతురు గాక!

"నాస్థితిని చూసి జాలిపడి, దయచేసి నాలిని ఉద్ధరించే అభిప్రాయంతో మీరు చెప్పినమాటలను ఇన్నాళ్లూ అవగాహన చేసుకుంటూనే ఉన్నాను. మీరిచ్చిన పుస్తకాలు నామనసులోని సందేహాలను పోగొట్టాయి. నాలో ఆత్మస్థైర్యాన్ని నెలకొల్పి చివరికి నేనొక నిశ్చయానికి రావడానికి అవసరమైనంత సహాయపడ్డాయని చెప్పక తప్పదు.

"నాకు [illegible]పోయి పది సంవత్సరాలకి పైగా అయింది. నేను సరిగా రెండుయేళ్లు నిండైనా కాపురం చేశానో లేదో నాకే జ్ఞాపకం లేదు. తరవాత [illegible] సంవత్సరాలదాకా భగవంతుడు నాకింతే రాశాడు కాబోలని ఏడుస్తూ ఊరుకున్నాను.

"ఇంతలో తూర్పున విశాఖపట్నం జిల్లాలో మా బంధువుల యింట్లో జరిగిన పెళ్లికి మేమందరమూ వెళ్లడం తటస్థించింది. ఆడపిల్లలకి వైధవ్యం సంభవిస్తే పునర్వివాహం చేసే ఆచారం ఆ వేపున మా బంధువుల్లో నెలకొంది. అల్లాగ్నా మళ్లీ వివాహం చేసుకుని భర్తలతో సౌఖ్యంగా సంసారం చేస్తూ ఉన్న నా యీడు పిల్లల నెందరనో ఆ పెళ్లిలో చూశాను.

"ఆది మొదలు నుండీ నా బాధకి! నిష్ఫలమైన వైధవ్యం భగవంతుని సృష్టికాదని నాకప్పుడే తెలిసింది. నేను కూడా అల్లా పెళ్లి చేసుకుంటే వాళ్లలాగే సుఖపడి ఉందును కదా అనుకుంటూ ఒంటి [illegible] గడపలేక ఎన్నాళ్లో ఏడిచానో దైవానికి తెలుసును.

"ఆ వేపున ప్రజలలో ఈ ఆచారం లేదని నేనెరుగుదును. ఈ దేశానికి వచ్చినమీదట మావాళ్లు కూడా ఉన్న ఆచారాలను వదిలిపెట్టి నోరులేని బాలికలను బాధించడం ఎందుకో సూచించని చెప్పండి! తూర్పున ఉన్న మావాళ్లకంటె ఎక్కువ నాగరికుల మనిపించుకుందామని కాబోలు ఇక్కడికి వచ్చిన తర్వాత మావాళ్లు అనాదిసిద్ధంగా వస్తూఉన్న పూర్వాచారాలు మానుకుని లేనిపోని కొత్తమార్గాలు తొక్కుతున్నారు.

"స్త్రీపునర్వివాహాలను, రజస్వలా వివాహాలను మా పూర్వులు చాలాకాలం వాడుకలోపెట్టి, వడపోసి మా సంఘానికి మంచివని నిర్ణయించారు. ఇప్పుడు మావాళ్లు వాటిని విడిచిపెట్టడ మెంత బుద్ధితక్కువో చూడండి! ఏకాలమునుండి అగ్రవర్ణాలవారు

తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారో, వాటినే మేము ఆహ్వానించి తెచ్చి నెత్తిమీద పెట్టుకుంటున్నామన్న మాట.

"కాని ఇదంతా ఆలోచించే వారెవరు? నా గతి ఇంతే' అనుకుని ఏడుస్తూ పడుకునేదాన్ని.

"కాలక్రమాన్ని ఆదుఃఖమే నాకు అలవాటై పోవడంచేత మొండితనం వహించుకుని జీవిస్తున్నాను. గదిలో మంచంమీద పడుకుని గాఢాంధకారంతో నాదుఃఖం వెళ్లబోసుకుంటూ ఏడవని రాత్రి లేనేలేదు. నా భర్త పోయిన తరవాత పదిరోజులుపాటు ఏడిచి ఊరుకున్న వాళ్ళకి నేను రోజూ ఏడుస్తున్నట్లు ఏం తెలుస్తుంది?

"మీ దయాపూరితహృదయాన్ని తెలుసుకున్న తరవాత నాకు మళ్ళీ ధైర్యము కలిగింది. మొరడు బారిపోయిన భావాలన్నీ మళ్ళీ చిగురించడం ప్రారంభించాయి. మీరు చెప్పినదంతా నేను సావధానంగా ఆలోచించాను. ఇప్పుడు నేను మళ్ళీ వివాహం చేసుకోడానికి బహుశా మా అన్నయ్య ఒప్పుకుంటాడు. మా అమ్మ మాత్రం ఇష్టపడదు. నేను పెండ్లి చేసుకుంటే నాకూ మా అమ్మకీ మరి సంబంధం ఉండదు. ఆవిడ బహు పట్టుదల మనిషి.

"మావాళ్ళనందరిని పూర్తిగా వదిలిపెట్టి పోడానికి నాకు ధైర్యం చాలదు. అందుచేత నేను రాజమహేంద్రవరంలో ఉన్న సంఘంను వారిని అనుసరించజాలను. కాని నాహృదయాన్ని మీ ముందర విప్పి చెప్పేస్తాను.

"ఎవరిని చూసినప్పటి నించీ నామనసులోని దిగులుపోయి ఆశాజ్యోతి కనబడిందో, అట్టి మీసేవ చేసుకుంటూ నాజీవితాన్ని గడపడమే నాతుది నిశ్చయం. ఇందుకు మీరు అంగీకరిస్తే ధన్యురాలనే. మావాళ్ళకి దూరమై పోనక్కరలేకుండా, వాళ్ళు నన్ను పరిత్యజించినప్పటికీ నేను వాళ్ళని చూస్తూనైనా ఇక్కడ ఉండవచ్చును.

"మీకు రెండవ వివాహపు చింత లేదని అదేమ్మ నాకు చెప్పింది. అయినా నన్ను బాధిస్తూ ఉన్న ఒంటరితనాన్ని సహించలేక ఇల్లా ప్రార్థించినందుకు క్షమించగలరనే నమ్ముతున్నాను. మీరంగీకరించని పక్షంలో ఇంక నాగతి ఇంతేఅనుకుని శీఘ్రమరణానికి ఎదురుచూస్తూ గడిపేస్తాను. అట్టి విషయంలో ఇతరత్రా వివాహం చేసుకోవలెనని నన్ను మీరు బలవంతపెట్టకుందురుగాక అని ప్రార్థిస్తున్నాను. అలాంటప్పుడు నేనీ లేఖను మీకు రాయనట్లే భావించి దీనిని నశింపుచేయవలెనని నా వేడికోలు.

ఇట్లు,
సత్యవతి."

"ప్రియకుమారా! తలవనితలంపుగా, అకస్మికంగా వచ్చిన ఈ జాబు నన్ను కలవరపెట్టిందని వేరేరాయవలెనా? అసలు మళ్లీ పెళ్లిచేసుకునే ఆలోచనే నాలో అంతవరకూ లేదు. అందులోనూ సత్యవతివిషయమై నాకెట్టి అభిప్రాయమూ లేదు. అందుచేత నామనస్సు ఈ నూతనక్లిష్ట సమస్యను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది.

"నేనిష్టపడకపోతే మరణమే శరణ్యమని సత్యవతి రాసింది. ఆ వాక్యం తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఆమె మనోహరవదనము వసివాళ్లు వాడిపోయి దీనదృష్టులతో నావంక చూస్తున్నట్లుగా నామనోవీధిని పొడకట్టేది. ముందువెనక లాలోచించుకోలేక ఆరాత్రి అల్లా నేను వేగిపోయాను.

"స్వభావంచేత మెత్తనవాడి నవడం చేతనైతే నేమి, ఏకోశాన్ని కల్మషానికి తావులేని సత్యవతి మృదుల హృదయానికి కష్టం కలిగించలేకనైతే నేమి చివరికి నేనామె ప్రార్థనలకి ఒప్పుకోవలసి వచ్చింది. వివాహానికి కావలసిన ఆడంబరం ఏమంత లేకపోయినా మేము దంపతులమైనందుకు సర్వేశ్వరుడే సాక్షి.

"ఈ మా సంయోగమునకు అప్పలస్వామియొక్క హృదయపూర్వకమగు అంగీకారం ఉంది. తల్లి ఒండ్రియును, సంఘభయమును అతనికి ఎక్కువే అయినా, చెల్లెలిపైగల అనురాగమే తుదకు జయించినది. నాకు సత్యవతి రాసిన జాబును అతనికి నేను చూపించాను. అతని నేత్రం తడిసేటప్పటి వెంబడి నీళ్ళు అవిరళంగా ప్రవహించాయి. చెల్లెలి సౌఖ్యానికి అభ్యంతరం చెప్పడానికి అతడిష్టపడలేదు.

"వారి తల్లి మనస్సు పాషాణంలాంటిదే కాని తరవాత మరి కుమార్తె ముఖం చూడడాని కామె ఒప్పలేదు.

"సత్యవతి మాయింటికి వచ్చిన నాటినించీ ఇల్లంతా ఒక్కసారిగా లక్ష్మీకళతో తొణికిసలాడిపోయింది. శూన్యమై పోయిన నాహృదయంలో కూడా ఎక్కడలేని ఉత్సాహమూ, ప్రేమా వెల్లివిరిసిపోయాయి. వాస్తవంగా నేను సంస్కరణవాదినే అయినా, సంఘభయమూ నలుగురిలోనూ చెప్పబడిపోవడమూ ఇష్టంలేక సత్యవతి కోరికపైని నేను కూడా ఈ వివాహాన్ని రహస్యంగానే ఉంచక తప్పిందికాదు."

౩

"అయిదారు నెలలవరకూ దినములు బహుసౌఖ్యంగా గడిచిపోయాయి. మొరడు బారిపోయిన జీవాలు రెండూ చిగురించి నవ్యశోభతో ప్రకాశించాయి. సత్యవతియందు గర్భధారణ చిహ్నాలు కనిపించాయి. స్త్రీ సహజమగు మాతృత్వవాంఛ సఫలమగునని తెలిసినతోడనే ఆమె ఆనందమేమని వర్ణించను!

"కాని ఈ సంతోష మెక్కువకాలం నిలవలేదు. తన స్థితిని తెలియచేస్తూ ఒక్కసారి రమ్మని సత్యవతి తల్లికి కబురుపంపింది. కాని ఆమూర్ఖురాలు రావడానికి సమ్మతించలేదు. సత్యవతి చావుకి అవిడే మూలకారణమని నేటికి నేను భగవంతుని సాక్షిగా నమ్ముతున్నాను.

"తల్లిచూపిన నిరాదరణ భావమామెకి భరించరానిదెబ్బ అయిపోయింది. అదిమొదలుకుని ఆమెసంతోషం మాయమైపోయిందనే చెప్పవచ్చును. ఆమె కానందం సమకూర్చడానికి నేను చేసిన

ప్రయత్నాలన్నీ వృథా అయిపోయాయి. ఎల్లాగైనా నచ్చచెప్పి తల్లిని ఒక్కసారి చూపించమనే ఆమె నన్ను బతిమాలేది. అదినాకు సాధ్యంకాలేదు. అప్పలస్వామికూడా తల్లితో చాలాదూరం చెప్పాడు కాని నిష్ఫలమైపోయింది.

"క్రమక్రమంగా నెలలతిక్రమించి ప్రసవసమయము సమీపించింది. సత్యవతి హృదయంలోని దిగులు దినదినాభివృద్ధి అవుతూంది. నేనూ, అన్నగారూ చెప్పినధైర్యం పనికిరాలేదు.

"నిండుచూలాలుగా ఉన్న రోజుల్లో ఇట్టి మనోవ్యధ ఆమెకు హానికరమని మాకు తెలుసును. కాని చేసేది లేక ఎంతో భయంతోనూ, ఆతురతతోనూ రోజుకి రోజూ కృశించిపోతూ ఉన్న ఆదివ్యసుందర విగ్రహం వంక చూస్తూ కూచునేవాళ్లము నేనూ, అప్పలస్వామీని. ఆఖరుకి మేమనుకున్నట్లుగానే ఆమె మంచం పట్టిపోయింది.

"ఇంక నామాట చెప్పడమెందుకు? అన్నివేళలా కట్టిపెట్టుకుని విడవకుండా ఆమె మంచంపక్కనే కుర్చీలో కూచునేవాణ్ని. పాలిపోతూ ఉన్న ఆచెక్కిలివంక చూసేసరికి నాతల తిరిగిపోయేది. లేని సంతోషం తెచ్చుకొని నామెందు ప్రవర్తించడానికామె ప్రయత్నించేది. నిస్తేజమైన నేత్రములను, హృదయపూర్వకము గాని నవ్వును ఆమె హీనస్వరంతో చెప్పుకొని చెబుతూ ఉండేది. ఈ ప్రయత్నాలవల్ల ఆమె మరింత అలసిపోవడంతప్ప కలిగేదేం లేక పోయేది.

"వ్యాకులమై, మ్లానమై, మధురమైన ఆమె మనోహర వదనము శుష్కించిపోవడం చూసినప్పుడు నాదుఃఖం వర్ణనాతీతమైపోయేది. "ఇప్పుడే ఇంత నీరసించిపోయిన ఈమె ప్రసవవేదనలెల్లా సహిస్తుంది? ఈ పవిత్ర పుష్పం ఇల్లా రాలిపోడానికే కాబోలు అదృష్టహీనుడనైన నాతో సంబంధం కల్పించుకుంది! ఇంక నాజీవితానికి సౌఖ్యమెల్లాగ" అనుకుంటూ కన్నీళ్లు రాల్చేవాణ్ని.

* * * * *

"కుమారా! ఇంక ఈ విషాదగాధలోని ఆఖరి దశకు వస్తున్నాను.

"ప్రసవవేదనలారంభమైనాయి. అందుకు తగిన వైద్యసహాయాన్ని ఏర్పాటు చేసుకుని మేము అంతకుముందునించీ జాగ్రత్తగానే ఉన్నాం. ఒక పగలూ, ఒక రాత్రికూడా అసుకుమారి మూర్తి తీవ్రవేదనను అనుభవించింది. ఆవేదన కాస్త నలిగిపోయింది.

"తనకు కలిగిన మగశిశువును చూసుకున్న సంతోషమెంతోసేపు అనుభవించకముందే ఆమె మూర్ఛాగతురాలై పోయిందని ఆదమ్మ అత్యాత్రముతో మాకు చెప్పింది.

"అప్పుడు మేముపడిన ఖంగారింతంతకాదు. ఈ బాబు రాస్తున్నప్పుడు కూడా నాటి విషయాలు జ్ఞాపకానికొచ్చి అశ్రువులు కళ్లలోనిలిచి దృష్టిపరోధాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. ఈవిషాద వృత్తాంతాన్ని రాయడానికి ఇల్లా బతికించడంకంటె భగవంతుడు నన్నుకూడా తీసుకుపోతే ఎంత బాగుండేది!

"మరి నాలుగు గంటలకి సత్యవతికి మెలుకువ వచ్చింది. కాని తీవ్ర జ్వరమొకటి ఆమెను పట్టుకుంది. ఆజ్వరంనుండి ఆమె మరి తేరుకోలేదు—వైద్యుడు బహుశ్రద్ధగా చికిత్స చేసినప్పటికీ లాభించలేదు. పదిరోజా లీస్థితిలో ఆమె ప్రాణం కొట్టుకుంది. పదోనాడు ఇంక కొన్ని గంటలకంటె ఎక్కువకాలం జీవించదని చెప్పి నిరాశ చేసుకుని వైద్యుడు వెళ్లిపోయాడు.

"అబ్బాయీ! అప్పటి నాస్థితిని రాయడానికి నాకు శక్తిచాలదు. అందరమూ ఆమె మంచంచుట్టూ నిలబడి అతిశీఘ్రంగా క్రుంగిపోతూ ఉన్న ఆమెవేపు చూస్తున్నాం. అప్పుడా సత్యవతి నావేపు బరపిన దీనాతి దీనములగు దృష్టులు నాజన్మమధ్యంలో మరవలేను.

"అందరిని వెళ్లిపొమ్మని ఆమె సంజ్ఞచేసింది. తలమునకలై పోతూ ఉన్న దుఃఖంతోనే నామె ప్రక్కనే కూచున్నాను. నాకుడిచేతిని తన రెండుచేతులమధ్య పట్టుకుని బహుకష్టంతో ఇల్లా చెప్పడం మొదలుపెట్టింది.

"నేనీలోకంలో ఇంక కొన్నిగంటలు మాత్రమే ఉంటానని మీకు తెలుసును కదా. వివాహపు తలపే మానుకుని ఉన్న మీరు నాయందలి ప్రేమచేత నా ప్రార్థనను అంగీకరించినందుకు కృతజ్ఞురాలను. ఈ వేపున ఉండడంచేత మా అమ్మకీ వాళ్లకీ దూరమైపోను కదా అని ఆశపడ్డాను. కాని ఇక్కడ ఉండడమే ఈ కష్టస్థితికి కారణమై పోతుందని ఎన్నడూ అనుకోలేదు."

"సత్యవతి నేత్రాల్లో నీళ్లునిలిచాయి. భావోద్రేకంచేతను, నీరసంచేతను ఆమె కొంతసేపు మాట్లాడలేక పోయింది. కొంచెం సేదదేరి మళ్లీ చెప్పింది.

"ఎందుచేతనో గాని నేను మొదటిసారి కబురంపినపుడు మా అమ్మ రాకపోవడంతోటే నాగుండెల్లో ఒకవిధమైన బెంగ పట్టుకుంది. ఆమె రాకపోవడంవల్ల నాకేలోటూ లేదుకాని నన్నా బెంగమాత్రం వదిలిందికాదు. మీస్నేహ సౌఖ్యంలో ఆవిచారాన్ని మరిచిపోదామని ప్రయత్నించాను. కాని గర్భవతినైన సంగతివిన్న తరవాత కూడా మా అమ్మ రావడానికి నిరాకరించడంచేత పూర్వపు విచారం మళ్లీ ద్విగుణీకృతంగా తలయెత్తి రోజుకి రోజూ నాహృదయాన్ని తినేసింది. రాత్రి పగలూ నాకదే ఆలోచన.

"ఇంత సమీపంలో ఉండి కూడా మా అమ్మ నన్ను చూడక పోడానికి నేను చేసిన అపరాధమేమిటో తెలియదు. మా అమ్మ ఇంత నిర్దయురాలై పోతుందని అనుకోలేదు. సరే పోనివ్వండి."

సత్యవతికి దుఃఖం పొంగి పోయింది. అవిరళంగా అశ్రువులు స్రవించాయి. ఆవిచారం చూడలేక నేను ముఖం చాటు చేసుకో వలసి వచ్చింది. కొంచెం సేపు ఆయాసం తీర్చుకుని ఆమె మళ్లా చెప్పింది.

"నేను వచ్చాననే మాటేకాని మిమ్మల్ని కొంతకాలమేనా సుఖపెట్టలేక పోయాను. నా మూలాన్ని మీకు దుఃఖం తప్ప ఆనందం కలగలేదు.

"అయినా మీరు నావిషయంలో ప్రదర్శించిన ఓరిమి నిరుపమానమైనదని చెప్పక తప్పదు. మీ ప్రేమ అగాధమని నేను ఒప్పుకుంటున్నాను. విశాలహృదయులైన మీ స్నేహభాగ్యం చిరకాలం అనుభవించడానికి నేను నోచుకోలేదు కదా అనే నా విచారము.

"ఇంక నా అభయ ప్రార్థన ఒకటి ఉంది. నా యిరింటిన విచారం చేత మీ శరీరారోగ్యానికి భంగం కలిగించుకుంటారేమో ననే నా భయము. మరి ఇన్నగనూ నా ఆరోగ్యం పోతే ఆ చన్నయ్య యొక్క అభివృద్ధిని చూసే దెక్కడ? కొంచెం మీరు నన్ను సాధ్యమైనంత వరకూ మరిచిపోయి వృద్ధిని బాగ చెయ్యాలి. సరియైన బాధ్యత గలవారు లేకపోతే ఆ చిన్నబిడ్డ నాశనమై పోవడం నిశ్చయం. మిమ్మల్ని వదిలిపెట్టి లేకుండా ఉన్నాను. క్షమించండి. అయ్యో—!"

"అంటూ ప్రక్కనున్న నవలామణి వేపు చూసి ఆమె చాలా సేపు ధ్యానించింది. నా తల గిర్రున తిరిగి పోయింది. ప్రపంచమంతా అంధకారమయమై పోయింది. సూర్యచంద్రులు పోయినట్లు నేను నేలపై పడిపోయాను.

"నాకు స్పృహవచ్చేసరికి ఇంటి గోడారంలో మామయ్యా నిలబడి ఉన్నారు. ఇంకొక అరగంటకే సత్యవతి ప్రాణం పోతుందన్నప్పుడు గాని ఆమెకిప్పుడు జ్ఞానం కలగలేదు. నిస్తేజమై పోతూఉన్న నేత్రాలతో సత్యవతి తనయునికి కొంగురామైన తప్పి వేపు చూసింది.

"ఎంత కఠినురాలైనా తల్లిప్రాణం గనక అపస్మారాన్ని హృదయవ్యథను మేము మాన్పలేకపోయాము. కన్నీటితో సమాధానం చెప్పాం. ఏం లాభం? సూర్యుడిగ నాయన చుక్కని చేసుకుంటూ ఉన్న సమయంలో సత్యవతి జీవన విహంగములు సుఖప్రాప్తి తమకు ఇహంలో కొన్ని వీడి శాశ్వత సౌఖ్యధామమగు స్వర్గము వంకకి ఎగిరిపోయాయి."

౫

"కుమారా! ఇంక తరవాతి గాథలన్నీ ఎందుకూ రాయడం? నాకు మతిపోయిందని అందరూ అనుకునేవారు. అమాయకురాలగు ఒక సుందరీమణి ప్రాణం కుంగిపోతూ ఉంటే మొదటినించీ చూస్తూన్నప్పుడు మతిపోవడంలో గొప్ప యేముంది? ప్రపంచమే కారుచీకట్లతో నిండిపోయినప్పుడు నాకు మతిపోక ఏమవుతుంది?

"ఇంక పిల్లవాణ్ణి చూస్తే నా గుండెలు అసలే ఆగిపోయేవి. అంతా తల్లిపోలికే. నవ్వేటప్పుడు ఆబుగ్గలమీద గోతులూ, ఆ పెదవుల సౌందర్యమూ, అంతా తల్లి మాదుమూర్తులూను. వాణ్ణి చూసినప్పుడల్లా తల్లినిచూసినట్లే ఉండి మరింతబాధా కలిగేది. ఊరటా కలిగేది.

"వాణ్ణి పెంచడం బాధ్యత చిన్నయ్యమీదా ఆదెమ్మమీదా పడిపోయింది. సంతానహీనులైన అవృద్ధులిద్దరూ బంగారపు పర్వతం దొరికినట్లు పొంగిపోయి పిల్లాణ్ణి రెప్పల్లో పెట్టి పెంచారు. ఈవిషయంలో వాళ్లఋణం ఎన్నటికీ తీర్చుకోలేను. సంఘభయం చేత ఆ పిల్లవాణ్ణి చిన్నయ్యకుమారుడని అనవలసివచ్చింది. అల్లా అనకపోతే మనసంఘంలో వాడికి ఏమూలనైనా రవ్వంత స్థానము లేకుండాపోతుంది. అందరూ వాణ్ణి హీనంగా చూస్తారు.

"సంఘం శిక్షిస్తుందన్న భయం చేతనే నమూర్తిని చూడ్డానికైనా నా అభ్యర్థనాలు నిరాకరించింది తల్లి, బంధువులూ దూరమైపోయారన్న బెంగవల్లనే సత్యవతి చచ్చిపోయింది. ప్రజాభిప్రాయము సంస్కారవేధ్యక సుఖంగా ఉన్నట్లయితే ఇలాంటి దుర్మరణాలు ఎన్నో తప్పిపోయి ఉండును.

"నాయనా! చంద్రయ్య నీవు సోదరుడే అని యిప్పుడు నీకు తెలిసిపోయిందికదా! అందుచేత నాస్వంతఆస్తిలో సగం భాగం ఆ అబ్బాయికియ్యాలంలో గల అంతరార్థం నీకిప్పుడు బోధపడిందనుకుంటాను. నేను చనిపోయినప్పటికీ చంద్రయ్య కేలోటూ రాకుండా చూసేభారం నీది. నీవుత్తమశక్తియుతుడవని నాకు సంపూర్ణమైన నమ్మకము ఉంది. గనుక ఈ విషయంలో, నాకే విచారమూ లేదు.

"అయితే ఒకనాటికి కొడుక్కి ఇవ్వతగ్గదేనా అంతఆస్తి అనే ప్రశ్న బయలుదేరవచ్చును. దీనికి తగిన సమాధానం ఉంది. చిన్నయ్య పేదవాడన్నమాట. కాని మనసులంపాడు. దూరపుబంధువులు కూడాను. వాడి స్వామిభక్తి ఎంతఇచ్చినా అధికం గాదని నాకే ఎరిగిన వాళ్ళందరికీ తెలుసును. అందుచేతనే నావిల్లులో అల్లా ఏర్పాటుచేశాను. ఇందువల్ల చంద్రయ్యయందు ప్రాణాలన్నీ పెట్టుకుని చనిపోయిన చిన్నయ్య ఆత్మకికూడా సంతోషం కలుగుతుంది.

"ఇంక నావిచారాన్ని గురించి నీవు అధికం రాయనక్కరలేదు. ఈ విచారం ఇంక నన్ను వదలదు. నేను వదలలేను కూడాను. అదే నాకు జీవనాధారమై ఉంది.

"సత్యవతిని గురించి చెప్పదలుచుకుంటే భారతమంత గ్రంథమవుతుంది. ఈ నిర్భాగ్యుడామెతోడి సౌఖ్యానికి నోచుకోలేదు. నా దుఃఖం ఎంతకీ ఉపశమించేది కాదు. ఇంక నన్నిలా వదిలిపెట్టెయ్యండి. చంద్రయ్యని నీ జాగ్రత్తకి అప్పజెప్పి నిర్విచారంగా ఉండగల ననేధైర్యం నాకుంది అంతేచాలు."

జాబు పూర్తిఅయింది.

అమ్మనమ్మకుందాం

వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

[సముద్రం అనే చీర కట్టుకొని అడవులు అనే సల్లని కుంతలాలు దువ్వుకొని సూర్యచంద్రులు అనే కన్నులతో చూస్తూ దిక్కులు అనే బాహువులు చాఁచి ఉగాది పండుగనాఁడు దీవిస్తూ ఉన్న భూదేవిముందు, చినుఁగు పాతలు తలకు చుట్టుకొని ఉతుకుతున్న మడతలు తొడ్సి పేపచువ్వలతో అల్లిన బుట్టలలో తవిఁదలూ అలచంద లూ సజ్జలూ అరిగెలూ జొన్నలూ సెవ్వరులూ, దోస లూ, కొత్తిమిరా వేపపువ్వూ కరివేపాకూ ఎత్తుకొని కర్షకజాతి ప్రవేశిస్తుంది. ఇల్లా ప్రవేశించి బుట్టలు దించి పాగలు తీసి మోఁకరించి] కర్షకజాతి—మా అమ్మకు దణ్ణాలు. మాతల్లికి దండాలు. భూదేవికి దండాలు. [అని లేచి తాము తెచ్చిన ధాన్యాదులు కానుక లిచ్చి నిలువఁబడుదురు]

భూదేవి—కలకాలి సుఖాలి! నా కన్నా రా! ఏఁటికి ఏఁడా దైవింప మిమ్మల్ని చూస్తాను. మీ రెందఱూ ఆరోగ్యంగానూ, బలిష్ఠంగానూ ఉన్నారా? నాకు వెల్లెల వున్నా మీకు పిండల్లిన్నీ అయిన గోదేవియొక్క సంతానం బాగా వృద్ధిగా వుందా? మీ ఆఁడబిడ్డ లందఱూ వాటితో ఆడుకుంటూ పాడుకుంటూ మీకు చేదోడుగా వున్నారా?

కర్షకజాతి—కనఁబడుతూనే ఉన్నాంగా మా తల్లీ! మీదయవల్ల మా పిన్నమ్మబిడ్డలూ మేమూ బాగున్నాము. మా ఆఁడబిడ్డలు మాకు సాయం చేస్తున్నారు. మాకు సాయ మేమిటి? వాళ్లపను వాళ్ళు చేసుకుపోతున్నారు. ఇదంతా మీదీవన మహాత్మ్యం.

భూదేవి—నాయనా! మీవాలకం కనఁబడుతూనే ఉంది. వంటచెరుకువంటి మీశరీరాలూ, శతచ్ఛిద్రాలు గల మీపాగలూ, వీపులకు అంటుకుపోయిన పొట్టలూ ఇవన్నీ చూస్తూనే వున్నాను. ఇదంతా మేలే. మీరు బతకడంకోసం తింటున్నారుగాని తింటంకోసం బతకడం లేదు. మీరు అప్రయత్నంగా ద్వంద్వాలు జయించారు. మీరు నాపెద్దబిడ్డలు. మిమ్మల్ని ఎల్లా బతికిస్తానా అనే నాప్రాణం ఎప్పుడూ తపతపా కొట్టుకుంటూ ఉంటుంది. మీ కేం కావాలో కోరుకోండి.

కర్షకజాతి—అమ్మా! నీసారం అంతా మాకిస్తూనే వున్నావు. మేమూ నిన్ను పీల్చి పిప్పి చేస్తూనే వున్నాము. అడగందే అమ్మయినా పెట్టదంటారు కాని నీవే కోరుకో మన్నావు. అమ్మా! మాకు తృప్తినిన్నీ ఇంత హరి నామమునున్నూ ఇయ్యి!

భూదేవి—మీరు నాజ్యేష్ఠపుత్రులు కాఁబట్టి జన్మ తరించే కోరికలు రెండూ కోరారు. ఈరెంటినీ మీకు ముమ్మాటికీ ఇల్లా పూరిస్తూ వుంటాను.

కర్షకజాతి—అమ్మా! ధన్యులమైనాం ధన్యులమైనాం. [అని మోఁకరించి లేస్తూ ఉండఁగా డప్పులు వినఁబడును] అమ్మా పెద్ద ఆసాములు వస్తున్నారు. పక్కవాళ్లం సరిఁగిపోతాం, సెలవు.

భూదేవి—సమస్త సన్మంగళాని భవంతు.

[కర్షకులు నిష్క్రమిస్తారు. స్థూలకాయులు వికృతాకారులున్నూ అయిన పెద్దఆసాములు పొగాకూ నల్లమందూ సారా, డబ్బులూ గొర్రెలూ మొదలైనవానిని తెచ్చి కానుక లిచ్చి వంకరవెర్రి తాళ్లు పెట్టి నిలుచుంటారు.]

భూదేవి—మీ కారోగ్యం కలగాలి.

పెద్దలు—ఇదేం దీవన? మాకు ఆరోగ్యం లేక పోతేగా? మాబంగారుతల్లి ఏదో ఒకటి కట్టబెడుతుందని విలువగల కానుకలుకూడా తెచ్చి ముందర బెడితే ఖూనుగుపెట్టుయిపోయిందేం? మేమేం బీదరైతులకు మల్లే దమ్మిడీ చెయ్యని కొత్తిమిరా దోసకాయలూ తైదలూ అరిగెలూ,—నవ్వొస్తూంది—అహాహాహా—హాహాహా కరేపాకూ వేపపువ్వూ కానుకలు తెచ్చామా?

కొందఱు—ఒరే ఈ సారా ఉండే దీనిముక్కా రూపాయ.

ఇంకొందఱు—ఈపొగాకు తొడు మూఁడురూపా యలు.

మఱికొందఱు—ఈగంజాయిపత్రి వీసె పదిహేను.

-ఈపోతు వంద. గొర్రె రెండు పుంజీలు !

అందఱు—ఇదేం దీవనమ్మా? మా కారోగ్యం కలగాలీ?

భూదేవి—ఎంత తెలియనివాళ్లురా నాయనా! నన్ను కూడా ఇంత మాంసం తిని ఇంతకల్లు తాగి చుట్ట కాలుస్తూ కూచోమన్నారా నాతండ్రుల్లారా? మా కోడళ్ళు చాలామంది నేర్చుకున్నారుగాని—

పెద్దలు—ఇహ కోడంట్రికం ఒకటి తక్కువ.

భూదేవి—నాయనా కోడళ్లే కాదు కూతుళ్ళు కూడా. కోడంట్రికమేకాదు కూతుంట్రికంకూడా.

పెద్దలు—సరే ఇహ చెప్పు.

భూదేవి—నేర్చుకుపోయారుగాని ఇహ నేనే మిగిలిపోయానని మీ రనుకుంటున్నారు. ఇటువంటి విషయాలలో మీకు పంక్తిభేదం లేదు. కాని అలవాటయిపోయింతరువాత అమ్మకయినా ఊరికే ఇవ్వరు. నాకూ చాటుగా ఇంత అలవాటు చేస్తున్నారు. లేకపోతే నా కడుపున ఈపొగాకూ ఈకల్లూ ఈగంజాయీ ఈనల్లమందూ ఎల్లా ఫలిస్తవి? ఈకాఱుదినుసు లన్నీ నా కలవాటయిన చోటుల నల్లా పొడ పుట్టి తిరగమాత్తిపోతున్నాను. ఆరోగ్యమూ ఆయుర్దాయమూ తగ్గుతున్నా ప్రాచీనకాలందాన్ని కాబట్టి కొంచెం కొంచెం నిలవరించుకుంటున్నాను. మీ కసలే ఆయుర్దాయం తక్కువా; ఆశ ఎక్కువా. అందులో ప్రాణం బలి కోరే వాటిని వాడుకోడం ఇంకోళ్ళచేత వాడించడం వాటిని సాగు చెయ్యడం! అందుకని ఆ ఆపత్తు పోవాలని మీకు ఆరోగ్యం కలగాలని శ్రీరామరక్ష పెట్టానమ్మా!

పెద్దలు—మాకు వైద్యులున్నారు! మందు లున్నవి. ఆశీర్వచనాలకు బిడ్డలు పుటతారా?

భూదేవి—వీట్లకాలూకు మత్తూ కసటూ పోగొట్టమం దొకటి ఉందంటే అది దీనికంటె విషం నాయనా! ముల్లు తీసి కొఱ్ఱుదించుకుంటారా? మనుష్యప్రకృతికి పుష్టి కలిగించే దినుసు పండించండి తినండి నా కింత పెట్టండి ఆరోగ్యం పొందండి.

పెద్దలు—బక్కరైతు లందఱూ ఆ ఆరోగ్యాన్ని చాముకోనీ! మాకు కామం కావాలి; నిషా కావాలి. మాకు కర్చుతక్కువ కామాటం ఎక్కువ. సన్నవంచెలు కావాలి. జలతారు పాగాలు కావాలి. గింజలు పండిస్తే గోట్లోకి రావు. మా కింకా డబ్బొచ్చే నిషాదినుసు లేమైనా పండు!

భూదేవి—వద్దంటే ఎవడూ వినడు. వేదాలు 'వద్దు వద్దు' అని శాసనం చేస్తే ఎవడు విన్నాడు? సరే మీకే తెలుస్తుంది లెండి. తెలిసివచ్చినప్పుడే దిద్దుకుంటారు.

పెద్దలు—ఆం. అల్లా రావాలి ధోరణి.

భూదేవి—మీ అభీష్టాలు సిద్ధించాని.

పెద్దలు—భేష్ భేష్. అడగందే అమ్మయినా పెట్టదంటారే అది ఇదే.

భూదేవి—సరే పెట్టానుగా ఇంతవిషం. కొడుకులకు విషం పెట్టే మహాతల్లిని నే నొక్కత్తెనే!

అందఱు—అదుగో మళ్లా తప్పుపట్టానికి ఎత్తు.

భూదేవి—కాదు నాయనా కాదు. ముమ్మాటికి మీ అభీష్టాలు పొందండి. మీరు తెచ్చిన ఈకానుకలన్నీ మీరే ఉపయోగించుకోండి. ఇవ్వేళ ఉగాదిపండుగ కాదూ? మీపండుగ నాకూ పండుగే కాని ఒక తేడా వుంది. మీరు పండుగనాడు పొట్ట నిండుకొని మైమఱచేటంత ఉల్లాసంలో ఉంటారు. నేను ఉపాసం ఉండి నాలో నన్ను చూచుకుంటూ ఉంటాను.

కొందఱు—ముసలాళ్లూ ముక్కాళ్లూ అంతే. పండగంటే వీళ్ళకు ముద్దొండగ. పండగ వచ్చిందంటే జపమాలా వీళ్లూ తయారూ.

[పరిమళముతో కూడిన గాలి వస్తుంది. పెద్దవెలుగు కనబడుతుంది. సనాయిపాట వినవస్తుంది. బొమ్మరథాల (మోటార్ల)ఊరాలు వినవస్తవి. పెద్దాసామీ లందఱూ చూస్తారు. చూచి] అమ్మోయ్ అమ్మా! రాజులు వస్తున్నారు. వచ్చేశారు.

కొందఱు—ఒరేయ్ మన్ని నలగదొక్కుతారు. పొగాకూ అవీ తీసుకోండ్రా! లేకపోతే వీళ్లు దివాణాల్లోకి పట్టిస్తారు. పోతుల్నీ గొర్రెల్నీ ముందర తోలండి!

[అందఱూ సెలవైనా పుచ్చుకోకుండా ఎక్కడివాళ్ళక్కడ అయిపూ ఆనమాలూ లేకుండా వెళిపోతారు. అంతట ధనికజాతి అనఁగా పెద్దపెద్ద కోమట్లూ, రాజులూ, మహారాజులూ, మార్వాడీలూ, దళారులూ, నవుకరులూ వస్తారు. వచ్చి నమస్కారం చెయ్యటం అదో లోపం అనుకున్నట్టుగానూ అయినప్పటికీ తప్పనిసరి అయినట్టుగానూ భావిస్తూ ముందరికి వస్తారు.]

రాజులు—స్థిరకు—

నవుకరులు—దణ్ణాలు.

రాజులు—వసుధకు—

నవుకరులు—దణ్ణాలు.

రాజులు—రత్నగర్భకు—

నవుకరులు—దణ్ణాలు.

భూదేవి—మీలో మీకు ఐకమత్యం కలగాలి. మీ కాళ్లూ చేతులూ అయిన సేద్యగాళ్లవల్ల మీరున్నూ సేద్యగాళ్లనోళ్లయిన మీవల్ల వాళ్లున్నూ అన్యోన్యం అయురారోగ్యైశ్వర్యాలు కలిగి ఉండాలి.

రాజులు—వాళ్లకూ మాకూ కవ్వళ్లూ కడపాలూ ఇదివఱకే బిగిసి ఉన్నవి. వాళ్లవంటవల్ల మా కడు పేం నిండుతుంది?

భూదేవి—నిజమే. దాదుల పాలవల్ల పెరిఁగినవాళ్లకు తల్లిగూణా తెల్లా వస్తుని? అయినా ఎందుకు రావాలి నాయనా నేను మట్టిని.

[రాజులు తమతమ ఒళ్ళు చూచుకుంటారు. నవుకరులు వారి ఒళ్ళు దులుపుతారు.]

భూదేవి—[నవ్వి] దేవతాంశ ఎంత మీలో ఉన్నా మీరు మట్టిబిడ్డలే. మట్టికొడుకులకడుపులు మట్టిలో పుట్టిన గింజలతోనే పెరగాలి. ఆగింజలు పండించేవాళ్లు మీ అన్నలు. వాళ్లు దైత్యులూ మీరు ఆదితేయులూ కారు.

రాజులు—అబ్బా! పాతమాటలు చెప్పకు. మాలో మేం చూసుకుంటాం. పండుగగదా అని వచ్చాం. అమ్మా! మాకే, బంగారం కావాలి.

భూదేవి—ఇంకా యెక్కడుంది? కోలారుగనులిచ్చానుగా! ఆగునపాలపోటు ఇంకా నాకు తగులుతూనే ఉంది. మీకు వినఁబడడం లేదూ? దానివల్లే నాకు పెద్ద కంపం కలిగింది.

మహారాజులు—[తనలో] రత్నపుగనులు ఇదివఱకే ఉజాడు చేశాం. హీరాలు పద్మరాగాలు మరకతాలూ సీమకు వెళ్లినవి. మాపాగాలమీఁదివి బిళ్లోరీసామాను. చేతఁగాక చూనుకోలేక బంగారపుగనులు పడమటివారి చేతులలో పెట్టాం. ఇంకా అడిగితే బాగుండదు. [పైకి] అమ్మా! పోనీ—

భూదేవి—ఇను మింకా ఇచ్చేదా?

రాజులు—ఆ యినపగజ్జెలతల్లి మాకొద్దు. తాతా వారికే ఇయ్యి.

భూదేవి—ఏది ఎవరికిస్తే ఎవరు నిలుపుకున్నారు? వారికిచ్చిన దంతా సీమకు నలాము చేస్తున్నది. రాఁగోరుతుందికదా అని రాగి ఇస్తే తెల్లవాళ్లపరం చేశారు. సినాగేకు సీసం ఇత్తడి వెండి వలిఫ్రమ్ ఇవన్నీ బ్రహ్మదేశంకదా అని బర్మావారికిస్తే వారు ఇంగ్లాండుపరం చేశారు. మాంగనీజ్ క్రోమూ ఇస్తే దక్కించుకోలేక పోయారు. సరే మీకు అభ్రక మియ్యనా?

రాజులు—పేరు గొప్ప ఊరు దిబ్బ. కాకిబంగారమా మేము పుచ్చుకునేది?

మార్వాడీలు—(తమలో) ఇదివఱకే ఇంగ్లీషువారి వశం చేశాము. ఇపుడు పుచ్చుకొని ఉకాస్తా వాళ్ళ కంటఁగట్టి డబ్బు చేసుకుందాం. (పైకి) మీకొద్దు లెండి. మేం తీసుకుంటాం. అమ్మా! మాకియ్యి!

భూదేవి—తథాస్తు.

మార్వాడీలు—సెలవు.

భూదేవి—మంచిది నాయనా మంచిది.

[మారువాడీలు వెళతారు]

[రాజులను చూచి] మీకు కిరసనాలూ కిరసనాల వంటి తైలమూ—

రాజులు—అత్తరనా పన్నీరనా? [ముక్కు మూసికొని] కంపు పాడుకంపు.

భూదేవి—అవన్నీ లోగడే విదేశీయుల చేతులలో ఉన్నవిలేండి. పోనీ నున్నమూ నీమెంటూ—

కోమట్లు—మంచి వన్నీ లాతివారు లాగేశారు.

భూదేవి—పోనీ చీనామట్టి గిరిమట్టి—

రాజులు—అమ్మా! నీకు కోపం వస్తే వచ్చిందికాని మమ్మన్ని తాపీవాళ్లు కమ్మన్నావా? రాచవాళ్లను కన్న పౌరుషమే నీలో కనబడలేదు.

భూదేవి—ఆహాహా నా, కేం కోపం? పోనీ నాలో నల్లమసి మాణిక్యాలు ఉన్నవి. తీసుకుపోయినవారు తీసుకపోగా ఇంకా మీ కని దాచాను. ఆమసి మాణిక్యాలకు సి వ్వంటిస్తే దివ్వె లవుతవి. చేతులు మసి అవుతయ్యని అనకోకండి! అదే జగత్తు నంతా నడిపిస్తుంది.

రాజులు—ఛీఛీ బొగ్గులూ బూడిదా—ఇదా మా ఖర్మ! నీ పెక్కటి తల్లివి మే మెక్కడి బిడ్డలం? తల్లికి చిన్నసంతానంమీద ప్రేమెక్కు వంటారు ఏదీ? ఉన్నదంతా పెద్దవాళ్ళకే పెట్టు!

భూదేవి—లేదు నాయనా నన్ను బదలుగా పగలు కొట్టి ఉన్నదంతా తీసుకోండి! మీకోసమే నేను బతికున్నాను.

రాజులు—నిజమే. సి న్నడగటమే బుద్ధితక్కువ. నీవు ఉన్న మేలి మంతా గుండెలలో దాచుకున్నావు. నీగుండెలు కోసి చూస్తాం.

భూదేవి—ఉంటే బిడ్డలకు లేదనేది తల్లి కాదు. మరిచారుకాని లోగడే నాగుండెలు కోశారు. మీకు ప్రాప్తం లేకపోయిందనే నా విచారంకాని నన్ను కోశారని కాదు.

కొందరు—[అపవారించి—కొందరితో] అవునయ్యా అవును మనం ఇవా అమ్మను అమ్మేద్దాం.

దళారులు—(తమలో) మనం జాగర్తగా ఆలకించాలి.

అందరు—(ఒకరి మొగ మొకరు చూచుకొని) అమ్మేదాం. అమ్మేదాం.

కొందరు—ఆపనిమాత్రం ఇదివరకు జరక్కపోతేగా!

భూదేవి—నాయనా మిగిలిందికూడా అమ్ముకోండి.

అందరు—అమ్ముకుంటాం, అమ్ముకుంటాం.

దళారులు—[మహారాజులు మొదలుగు ధనికజాతితో] అతలికి వెళ్లి బేరం ఫైసలా చేసుకుందాం రండి.

అందరు—ఇక్కడే కానీండి.

దళారులు—(రహస్యంగా) మీ అమ్మ ఎదుట కాదు ఆతల.

అందరు—కొన్నిళ్ళలోనా?

దళారులు—రండి రండి.

భూదేవి—సర్వే జనాస్సుఖినో భవన్తు.

[నిష్క్రమణము]

హిందీవల్ల తెలుక్కి జరుగుతూవున్న అపకారం

"దక్షిణదేశభాషలను చంపేసి. వాటి స్థానే హిందీని ప్రతిష్ఠించడానికే హిందీప్రచారకులు పూనుకుని వుంటే కాంగ్రెస్సు అంగీకరిస్తుందా?" అని కొందరికి సందేహం.

నిజమే. కాంగ్రెస్సు హిందీని వెనక వేసుకువచ్చాటప్పుడు వారికిలా తోచడం సహజంగానే వుంది.

కాని హిందీప్రచారకసంస్థలమీద కాంగ్రెస్సు కేమీ పలుకుబడి లేదు. అధికారం లేదు. ఆసంస్థలకూ. కాంగ్రెస్సుకీ ఏమీ సంబంధమే లేదు.

నిజంగా యీ హిందీప్రచారకసంస్థలు కాంగ్రెస్సు చేతికిందే వుంటే అవి యెప్పుడో దిగతీసుకుపోయివుండును. ఏమంటే? తక్షణమే సంపూర్ణస్వరాజ్యం రావా లంటే కోర్టుల బహిష్కారమూ, పాఠశాలల బహిష్కారమూ, శాసనసభలబహిష్కారమూ ప్రధాన ఆమోఘ—అద్వితీయ—అపూర్వసాధనా లని చెప్పింది కాంగ్రెస్సు. కాంగ్రెస్సే వాటిని స్వయంగా—కట్టుదిట్టంగా నడిపింది; కాని ఎలాంటి స్వరాజ్యమూ రాకపోగా ఆత్రివిధబహిష్కారం కూడా మాయ మయిపోయింది. అంతకంటే బొడ్డున మాణిక్యాలు కట్టుకుని పుట్టిన దీహిందీప్రచారం. హిందీప్రచారకసంస్థలు కాంగ్రెస్సు చేతికిందవే అయితే ఇంత తొరగా అంతరించవలసిన సంస్థలు మరేవీ లేవు.

బాగా గమనించండి. ఈ హిందీప్రచారకసంస్థలు హిందూస్థానీల పెట్టుబడితోటీ, వారి పర్యవేక్షణం కిందా పనిచేస్తున్నాయి. వాటి జవాబ్దారీ హిందూస్థానీలతోటే గాని మరెవరితోటీ లేదు.

ఇక్కడివారు కొందరు వాటికి ప్రెజరర్లుగానూ, సెక్రటరీలుగానూ, వైస్‌ప్రెసిడెంట్లుగానూ, ప్రెసిడెంట్లుగానూ వుండడం

వాస్తవమే. ఆపదవులలో మనవారు ధన్యవాదాలు చేసుకుంటూ వుండడం కూడా సత్యమే; కాని వాటిలో మనవారికి యిప్పుడు మునిసిపల్ చెయిర్మనులకూ, జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంట్లకూ ఎలాంటి స్వాతంత్ర్యం వుందో అలాంటి స్వాతంత్ర్యమే—అంతమాత్రమే వున్నది.

కనక యిక నైనా మా దేశీయులు ఈ హిందీవ్యామోహం విడిచి పెట్టి తమ భక్తిని, ఆసక్తినీ, సేవనూ మాతృభాషకేసి మళ్లించుకో వలసిందని కోరుతున్నాము. సంపాదకుడు

•

ప్రభువులను, ప్రజలను సంబంధించిన ఎన్ని తెన్నో నేడు భీషణరూపాలుదాల్చి నిలిచినవి. ఆంధ్రజాతీయత్వమును, ఆంధ్ర వ్యక్తిత్వమును [illegible] పరిస్థితులు [illegible] అంటుకొనే వేళ [illegible] ఆంధ్రులు [illegible] వాయించుతున్నారు. [illegible] ఆంధ్రులను [illegible] ఆంధ్రులు [illegible] చేసికొను [illegible] న్నాను.

విషయము [illegible] ఇట్టి [illegible] చోటియ్యరని నమ్ముతూ తెలుగులు [illegible] సాహసిస్తున్నాను.

[illegible] నేడు హిందీ [illegible] ద్వితీయము [illegible] వ్యక్తిగాని, జాతిగాని [illegible] సాగు [illegible] తన్నదై [illegible] ముంచుకొనుచున్నట్లు [illegible] వినీ [illegible] తారయముల [illegible] వున్నవని ఘంటాపథముగ [illegible] దను. హిందీభాషాభ్యాసమును గురించిన [illegible] కట్టక, దీని గురించిన అబద్ధపు ఆపోహాలను సృష్టించి ఆంధ్రులు నేడు అపూర్వమైన ఉద్యమాన్ని లేవదీశారు. ఈ [illegible] ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకమైనది.

భారత దేశములోని వివిధ రాష్ట్రములలో [illegible] సంబంధము ఏర్పడేందుకు ఒక భాష వుండాలని యు, ఇంగ్లీషు కాక హిందీయే ఇందులకై నిర్దిష్టం కావాలనియు కాంగ్రెసు పెద్దలన్నారు. దక్షిణ భారతీయులు ఉత్తరమున కరుగునపుడును, ఉత్తరవాసులు దక్షిణమునకు వచ్చునపుడును ఒకరికొకరు విదేశీయులవలె చూడ్డరాదని గాంధిగారి వుద్దేశం. మాతృభాషలో బీడుపెరుకనిచ్చి, హిందీ భాషలో కమతముచేసి జాతీయత్వాన్ని పండించుకోండని మహాత్ము డనలేదు. కాంగ్రెసు వుద్దేశాన్ని వ్యాకరణంగ మం చేసికొన్నవారు ఎవ్వరూ అనలేదు. అమ్మ రొమ్ముమీద పన్ని, మరొక అడుదాని—యామె పావనగుణ శోభితకావచ్చును—అడ్డాలలో పేరుకొనుమని ఎవ్వరూ చెప్పరు. ఇటీవల గాంధి—జీ ఏమన్నారో గమనించండి. "దేశభాషల స్థానమును ఆక్రమించుట హిందీభాష ఉద్దేశంకాదు. వివిధరాష్ట్రాల అన్యోన్య వ్యవహార సంబంధానికి అది సాధనము గా ఉండి, ఆభాషలను ప్రోత్సహించవలెను. కావున హిందీ ప్రచారము దేశభాషల అభివృద్ధికి అడ్డుగట్టు కాకుండ ఉండుటే కాక వానికి చేదోడై యుండవలెను." ఆచార్యుల వుద్దేశం ఎరుగక ఆంధ్రుల వంటి బుద్ధిమంతులు నేడు జాతీయధర్మమునకు [illegible], ఆంధ్ర ధర్మమునకు అదృష్టము [illegible] తెచ్చు క్రియను పూనుకొంటున్నారు. ఇది శోచనీయము. [illegible] మునను [illegible] మన్ను [illegible] ముల [illegible] నేవారు బోల్గపరా ?

హిందీయొకలనాని [illegible] మే కాని విరోధం లేదు. [illegible] మున [illegible] మూల్యభాగిమును హిందీని మాతృభాషగా కలవారి యందు [illegible]. ఆభాషయొక్క సత్తువను నేనెరుగుదును. హిందీ, బంగాళీ [illegible] భాషలను [illegible] అవసరము [illegible] పూజచేతును. కాని ఘనమైన [illegible] జగదీశునికంటె [illegible] నా అమ్మకంటె [illegible] నేను [illegible] మా [illegible] కోరుదును. హిందీ యిచ్చు సత్ఫలితములను, తెలుగుతల్లిని పూజించుతూ, [illegible] నా శిష్యులను [illegible] తెలుగునేర్పుకొన్న హిందూ [illegible] నేడున్నారు. అన్నదమ్ములమట్లు మేము మసలితిమి; మా భాషలను [illegible] మసలినవి. నేను [illegible] భావమునే వ్యాప్తి [illegible] చేయుచున్నాను. మాతృభాషాభివృద్ధివలన జాతీయత్వము [illegible] సాధించినాము.

ప్రపంచ [illegible], మాతృభాషలు జాతీయత్వానికి [illegible]. జాతీయత్వభావము [illegible] మాతృభాషనుండి [illegible] ప్రవహించినది. మాతృభాష పుడిసిన [illegible] మహోద్యమాలు పుట్టనే పుట్టవు. కావుననే, భావనాస్వాతంత్ర్యమూ, వాక్స్వాతంత్ర్యమూ కావాలన్నాడు మిల్ మహాశయుడు. [illegible] ప్రేరేపించిన [illegible] మహోద్యమాన్ని పుట్టించినవి వాల్టేరు [illegible] మొదలుకొని [illegible] స్వాతంత్ర్య మహోద్యమము మాతృభాషకు [illegible]. ఎలిజబెత్ [illegible] లో [illegible] జాతీయత్వము [illegible] కోనను ప్రస్ఫురించినది. బెన్ జాన్ సన్ మున్నగువారు లేటిన్ గ్రీక్ పద్ధతులకు బహాంజలులై [illegible] సాగిరి [illegible] షేక్స్పియరు తనను [illegible] ప్రత్యేకమైన పద్ధతిని అనుకరించినాడు. ఇతని గ్రీక్ [illegible] మున్నగువారి [illegible] నేడున్ను ఆంగ్లజాతీయత్వ [illegible] వున్నవి. ప్రపంచానికి చెందిన షేక్స్పియరు [illegible] ఆంగ్లేయు లంటారు. తన కలము వలన, తన సాహితీ సేవవలన, ఆంగ్ల ప్రజాస్వాతంత్ర్యమునకై నాటు పడి మిల్టన్ కవి కన్నులు పోగొట్టుకొన్నాడు. ఇట్లొనరించిన [illegible] కొతడు గర్వపడినాడు. నార్మన్ రాజుల సమయములందును, ఫ్రెంచిపెండ్లాములను గట్టికొని, ఫ్రెంచి నేలలందు పెరిగిన రాజుల

కాలమునందును ఇంగ్లాండులో కోర్టు భాష ఫ్రెంచి అయినా, కాలక్రమమున ఆంగ్లము, ఇతరభాషల సాయమూ సంపత్తి పొంది వృద్ధి నందినది. థెమిస్టాకిల్స్, పెరికిల్స్, సోలన్ మున్నగు మహా విద్వాంసులే గ్రీకు జాతీయత్వాన్ని నిలబెట్టిరి. డాంటే, వర్జిల్ మున్నగువారు ఇటలీ నెట్లుద్ధరించిరో ఎరుగుదుము. హిందూదేశ చరిత్రనే చూడండి. ఎన్ని అల్లరులూ, ఎన్ని అరిష్టాలూ పొడగట్టినా మాతృభాషలకు కడుపుశోకంగాని, ఆత్మనాశనంగాని కలుగలేదు. మహమ్మదీయులు కూడా తెలుగునకెంతో ఆదరం చూపిరని, తెలుగు గ్రంథాలకు కృతిపతులైనారనీ ఎరుగుదుము. సిథియనులు అనండి, గ్రీకులనండి, రోమనులనండి, పరష్యనులనండి, అరబ్బులనండి వీరు భారత భాషలను చంపలేదు, భారతభాషలనుండి కొండంత బంగారమును కొనిపోయిరి. వానికి తామియ్యగల అపరంజినిచ్చిరి.

జాతికి ఆయువుపోసేది మాతృభాష. మాతృభాషకు జీవమిచ్చేది జాతీయత్వము. జనని జన్మభూములట్లు ఇవి కవలలైయుండును. వంగరాజకీయ మహిమ కన్నతల్లి యైనది వంగభాషోద్యమమే. సునీతి కుమార ఛటర్జీ వ్రాసిన వంగభాషా చరిత్రయను ఉద్గ్రంథమును పరిశీలించితిమేని, జాతీయత్వ వృద్ధికి మాతృభాష యెట్లు తోడ్పడుతుందో గ్రహిస్తాము. మనకు ఒక భాషాచరిత్ర లేదు; ఆంధ్రత్వమూ లేదు. ఆంధ్రత్వానికి తిలోదకాలు మట్టితే, జాతీయత్వానికి మట్టి ధర్మోదకాలు కావా?

తెలుగు మాట్లాడుట మాని హిందీనే ప్రయోగించుమని కొందరు మహాశయులు చెప్పారనీ, కొన్ని కాంగ్రెసు సంఘాలు శాసించాయనీ తెలుపుతూ ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రికా సంపాదకులు చాల దృష్టాంతాలను పేర్కొన్నారు. న్యాయవాది వృత్తిలో తీర్పుకు వచ్చుటకు ఏ దృష్టాంతాలనుగాని, ఏ ప్రమాణాలను గాని విమర్శించక, త్రోసు పరీక్ష చేయక విడుచుటకిష్టపడను. పత్రికల్లో రిపోర్టులైనట్టి అంశాలు అన్నీ వేదవాక్కులు కావని, వీనిలో చాలమట్టుకు సగం నిజాలు, పట్టి ఊహాలు అని పొరపాట్లనీ ఎల్లరూ ఎరుగుదురు. శ్రీ శాస్త్రిగారు ఉదహరించిన సంగతుల్నీ—అవి నిజాలు కావని ప్రతిఘటిస్తారేమో అని చూస్తున్నాను. శ్రీ శాస్త్రిగారు తెలిపిన దృష్టాంతాలను ఎవ్వరూ ఎదిరించనందున అవి సత్యేతరములని తలపను. హిందీపై పూలచెండు వెయ్యమంటే మా బాగు అందును. నేను కూడ వేస్తాను మిత్రత్వంతో సత్కరిస్తాను కాబట్టి; కాని తెలుగును దూలగొండితో కొట్టుమని శాసిస్తే, ఒప్పమంటాను. తల్లిమాట కుత్తుకను ఉత్తరించమని కాంగ్రెసు చెప్పలేదు కాని మనవాళ్లు చూచిరమ్మంటే కాల్చివెయ్యడానికి సిద్ధపడుతున్నారు, మాతృభాషల్లోనే ప్రబోధము జరగాలని, తెలుక్కి రివాయితీ రావలసిన వేళయిదనీ కొందరు ఘోషపెడుతూవుంటే.—ప్రాచీన గ్రామ స్వపరిపాలనా విధానము తల్లిమాటయందు నేర్చి జాతీయత్వ పునరుద్ధరణానికి పాటుపడుమని వేడుకొంటూవుంటే తెలుగక్షరాల మాట దేవుడెరుగును. హిందీ నేర్చుకొండోయి సోదరులారా అని గ్రామస్థులను, చదువుసంధ్యలెరుగని వాళ్లను, ఏదికూడునో ఏదికూడదో, ఏదివినతగినదో ఏదివినతగనిదో ఎరుగనివారిని ప్రోత్సహించడం ఉచితంకాదు. తెలుక్కే కాక, యీ ప్రోత్సాహం కాంగ్రెసువారి ఉద్దేశానికి, జాతీయత్వానికే భంగం తెస్తుంది. జాతీయత్వంలో ఎవ్వరికీ తీసిపోని బంగాలీలను చూడండి. తెలుగునకంటె, బంగాలీభాషకూ, హిందీకీ దగ్గరచుట్టరికం ఉంది. అయినా బంగాలీలు హిందీపై శతగోపం పెట్టించుకొను సమ్మతించడం లేదు. ఒకప్పుడు అలహాబాదులో కొందరు బిపిన్ చంద్రపాలును హిందీలో ఉపన్యసించమంటే "ఓహో! అన్నాడు. శ్యామసుందర చక్రవర్తిమాత్రం కొంతకాల గాపులగప్ప హిందీతో హిందీ సభ్యులనుద్దేశించి ఉపన్యసించేవాడు. హిందీని వారు నేర్చుకొమ్మని అనరు; వద్దనరు. వద్దని చెవిలో చెప్పే బంగాలీ పెద్దలున్నారు. హిందీని మాతృభాషగా కలవారిని బంగాలీ నేర్చుకొని, దానిలో ఉపన్యసించుమని ప్రోత్సహించేవారున్నారు. బరాబజారు కాంగ్రెసు సభానికి అధ్యక్షుండుగా వుండి చాలకాలం నుంచి దేశసేవ చేస్తూవున్న, పెద్దగిరజాల పురుషోత్తమ మిశ్ర అనే హిందూస్థానీయుడు తరచుగా బంగాలీలో ఉపన్యసిస్తాడు. బెంగాల్ విజిలెన్స్ సొసైటితో సన్నిహిత సంబంధము కల ఎండెర్సన్ అనే ఆంగ్లేయుడు బంగాలీలో ఉపన్యసిస్తాడు. 'సోనార్ బంగ్లా భాషా' (బంగారు బంగ్లాభాష) అని పాటే మరే భాషైనా నిలబడాలని [illegible]

"హిందీప్రచారానికి [illegible] కార్యక్రమం ఉండాలి. వారు [illegible] ప్రచారం [illegible] జరిగిన హిందీ వారంలో కొందరు హిందీలోనే—వ్యాకరణం తప్పులు [illegible] కష్టమైనదని—ఉపన్యాసాలిచ్చారు." తెలుగులో ఓనమాలనుమాచి ఎరుగని అభాగులు కొందరు హిందీవుపన్యాసాలువిని, దీనిలో ఏదో సిద్ధాంతం, ఏదో అద్భుతమైన అభ్యుదయం ఉందని యోచించి హిందీకై ఆకలితో చావురిస్తున్నారు. "తెలుగురానిదే, హిందరాదు. తెలుగునేర్చి, హిందీ నేర్చుకొండ"ని ఎవ్వరూ వీరికి ప్రబోధము చేయుటలేదు. హిందీ వారివలెనే, తెలుగువారిమును, తెలుగువారమే కాని తెలుగుపక్షము మహాసంరంభంతో జరిగితేనే గాని, తెలుగుమీద పల్లెవాసులకు అనురాగం కలగదు. చెడుగులోనుంచే మంచి వస్తుంది అంటారు కదా. ఉద్దేశపూర్వకం గానో, అన్యాపదేశంగానో కొందరుచేసే కృషివలన నేడు తెలుక్కి జరుగుతోవున్న అపకారాన్ని మాపుచెయ్యాలంటే ఆంధ్రభాషోత్సవాలను జరుపుట అని వాక్యం. ఆంధ్రులందరూ కూడి ఈ ఉద్యమానికి వలసిన కార్యక్రమం ఒకటి అచిరములో లేవదీయవలెననే నా అభిప్రాయం. భాషోద్యమంలో నుండి జాతీయపునరుద్ధరణానికి తోడుపడే ఉద్యమాలెన్నో పుట్టును. ఆంధ్రధర్మము నెరవేరినపుడు జాతీయధర్మమూ నెరవేరుతుంది.

అభినవవాగనుశాసనులు

రావుసాహెబు గిడుగు వేంకట రామమూర్తి పంతులుగారు

గిడుగు వేంకట రామమూర్తి పంతులుగారు

చిక్కనైన నిరసనతోటీ, తీవరించిన ద్వేషంతోటీ, గడ్డకట్టిన ప్రాంతీయాల్యంతోటీ పరిసరాలన్నీ జడ్డుగా వున్న పరిస్థితుల్లో ఎదురీది జీవితసాఫల్యం పొందిన ఆధునికాంధ్రులు కైలాసవాసి కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారి తరవాత గిడుగు వేంకటరామమూర్తిపంతులుగారొక్కరే కనపడుతున్నారు.

తలుచుకుంటే శరీరం జలదరిస్తోంది.

దేశంలో చారిత్రిక జ్ఞానం ఏమీ లేదు. కాలం మార్పులు తెచ్చిపెడుతుం దనే సత్యం అవగాహన కాలేదు. హేతువాదానికి నిలవనీడలేదు. కేవలమూ శ్రద్ధాప్రపత్తి పరుల దగ్గరనుంచీ సంక్రమించిన గుడ్డినమ్మకం తప్ప మరేమీ లేని రోజు లవి. అలాంటి సమయంలో — ఇరవైఅయిదు సంవత్సరాల కిందట రామమూర్తిపంతులుగారు వ్యావహారికాంధ్ర భాషావాదం చేపట్టి గిరగిరా తిరిగిపోయిన పండిత వలయంలో వుక్కిరిబిక్కిరి.

పంతులుగారికి అనుకూలురెవరూ లేరు. శ్రీనివాస అయ్యంగారొకరు, గురజాడ అప్పారావుపంతులుగారొకరూనూ.

కానైతే యీ మిగిలినవారు కులంకషప్రజ్ఞాసంతులే. అయినా పండితులు యీ వర్గాన్ని చూసి హేళన చేశారు.

కలం కట్టినప్పటిల్లా బ్రౌణ్యాన్ని తిరగవేసే పండితులకి ఏటు గారు ఖండాంతరులైపోయారు. అయ్యంగారిదగ్గిర చిరకాలం విద్యాభ్యాసం చేసిన ఆంగ్లజాతికి వారు అంతవారైపోయారు. ఇక అప్పారావుగారా? ఆయన ఒక రాజకుమారుడికి వుపాధ్యాయుడు ప్రహసనాలు రాసుకునే మనిషి.

ఇంకేం వుంది? పండితు లంతా పంతులుగారి వాదాన్ని తప్పిగంతులుగా భావించారు. "ఏమీ పని లేదా ఏమిటి?" అంటూ విసుక్కున్నారు. "విశాఖపట్నంనుంచి తప్పించుకుని పారిపోయి వచ్చారు కాబోలు!" అని జాలితలిచారు.

అప్పటి కప్పుడే పంతులుగారికి 'బ్రహ్మచెవుడు' మిదిరిపోయింది. ఎలుగురాసిన పండితుల కంఠధ్వనులు పంతులుగారి చెవి దాకా వెళ్లలేదు.

పండితులు పంతులుగారిమీద శ్లేషలు కురిసేశారు. వ్యంగ్యాలు దిమ్మరించేశారు. దీవనలు గుమ్మరించేశారు. కాని అవి కొండగుహల్లో ప్రతిధ్వనించినట్టు పండితుల చెవుల్లోనే గింగురుమన్నాయి.

చేసేది లేక పండితులు కలాలు పట్టారు. వెంటనే పంతులుగారు బ్లూపెన్సిళ్లు ఝుళిపిస్తున్నారు.

చూడగా వొక్కొక్క పండితుడి, వొక్కొక్క పుస్తకంలో రెండు—మూడు— వేల తప్పులు. శ్రీకారం చుట్టడానికి కలం యెన్ని తప్పులు తిప్పాలో పండితు లెరగరని పంతులుగారు టీకా యించి చెప్పారు.

కాని ప్రభుత్వం పండితుల వాదానికే చేయూత యిచ్చింది.

పంతులుగారి మార్గానికి పర్వతం అడ్డుతగిలింది. నిజమే: కాని వారు జంకలేదు. అడుగు వెనక్కి వెయ్యలేదు.

అవును. ఎందుకు జంకాలి? ఎందుకు వెనక్కి తియ్యాలి?

గమ్యం గమ్యంగానే వుంది. దాని కేమీ విఘాతం కలగలేదు.

తెనుగుతల్లి "రావోయి నాయనా, యీవేపునుంచి రావోయ్" అంటూ ప్రేమతో చేతులు చాపింది;

వెంటనే పంతులుగారు దారి మార్చారు. ఈసారి వారికి అప్పారావుగారి కలం పూర్తిగా సాయపడింది.

వ్యావహారికభాషకి స్వాధీనమొక్కటే తక్కువ. గ్రాంథికభాషలోంచి తప్పిపోయిన గురుత్వాన్ని మళ్ళీ దఖలుపరచినవారయ్యారు.

అయితే: వొక్క చిన్నభేదం మాత్రం వుంది.

రామమూర్తిపంతులుగారు భాషయొక్క పూర్వోత్తరాలన్నీ క్షుణ్ణంగా తెలిసిన పండితులు. పెద్దపెద్ద సభల్లో మహామహామైన గాళ్లని "గ్రాంథికులు" అంటూ వుతికి ఆరేసిన సమర్థులు.

అప్పారావుగారు కథలు రచయితలు. రసజ్ఞులైన భావుకులు.

రామమూర్తిపంతులుగారి సిద్ధాంతాలు భాషాతత్వాన్ని బోధపరిచాయి.

అప్పారావుపంతులుగారి రచనలు వ్యావహారిక భాషలో వున్న జీవకళామాధుర్యమూ, రసస్ఫూర్తీ, శక్తీ వెల్లడిపరిచాయి.

ఇలాగ ఆగ్రజులవల్ల సవ్యంగా వెల్లడి కాగా యీ కవితల్లకి మారు కవిసింహాలకు నూతనావేశం కలిగింది.

ఇంకేం కావాలి?

ఆంగ్లవాఙ్మయపరిచయంవల్లా, విద్యాలేశవ్యసనాలవల్లా కొత్త పోకడలు పోతూవున్న యువకవులంతా వ్యావహారికభాషలోనే గ్రంథరచన ప్రారంభించారు. దేశీయులు ఆంధ్రభాషయొక్క సహజమాధుర్యాన్ని చవిచూస్తూ జానతెనుగు నద్దించిన పంతులుగారి పరిశ్రమని గుర్తించారు,

ఇదే మొన్నటి (౧౯౩౩) డిసెంబరు ౨౭వ తేదీని రాజమహేంద్రవరంలో నన్నయ్యభట్టు స్నానాలు చేసి జపం చేసిన గోదావరి వొడ్డున కార్యరూపం దాల్చింది.

ఆంధ్రజాతి అంతా అక్కడ కూడింది. ఆంధ్రుల వైభవం అంతా అక్కడ కొలువు తీరింది. ఆంధ్రుల రసికత అంతా అక్కడ గుబాళించింది.

ఆవేళ రాజమహేంద్రవరంలో (పరిషద్వార్షికోత్సవంలో) పంతులుగారికి చోటు లేకపోయింది. ఇవాళ రాజమహేంద్రవరం అంతటా పంతులుగారి తేజస్సు నిండిపోయింది.

ఆవేళ పరిషత్తు పంతులుగారికి అంతు చెప్పింది. ఇవాళ దేశం పరిషత్తుకే అంతు చెబుతోంది. —శాస్త్రి (భారతి)

వ్యాఖ్యానములు

వేశ్యల కొరకు సలహా

మొత్తంమీద యిప్పుడు భోగంమేళాలకు గిరాకీ తగ్గిపోయింది.

గొల్లవేషాలూ, భామకలాపాలూ కూడా చాలా అరుదయిపోయాయి.

ఈవిధంగా భారతీయ లలితకళలలో నిగ్గయింది వొకటి తుడిచిపెట్టుకు పోతోంది.

'భరతనాట్యం' అంటూ వొకటి వినపడుతోంది; కాని అది గాలికబురు.

సంస్కర్తల ధర్మమా అని వేశ్యల బాలికలు మగవాళ్ళయిపోతున్నారు.

బాగానే వుంది........అయితే......

సానరికంలో ప్రవేశపెట్టబడుతూ వున్న బాలికల సంఖ్య కొద్దిగానే వున్నా, ఇదివరకే సాను లయిపోయివున్న యువతులూ, ప్రౌఢలూ, జరఠలూ పుష్కలంగానే వున్నారు.

వీరికి వివాహవాంఛ లేదు. వుండినా సాధ్యం కాదు. అయినా ఔచిత్యం వుండదు.

అయితే: ఇలాగ మేజువాణీలూ లేక, భామకలాపాలూ లేక, గొల్లవేషాలూ లేక, చివరికి పెళ్లిళ్లు ఆయే మార్గాలూ లేక—యీ సానల కిక కాలంబం రేమిటి?

సంస్కర్తలు కాదు ఎవ రెంత ప్రయత్నించినా యీ సానులకు పురుషవాంఛ తగ్గదు. వ్యభిచారం సాగుతూనే వుంటుంది.

ఆమాటకి వస్తే వేశ్యలలో వివాహాలు ప్రబలేక—ఆకారణంవల్ల కాకపోయినా సంసారులలో వ్యభిచారం ఎక్కువయిపోయింది.

అంటే వేశ్యలలో విద్యలు నశిస్తున్నాయే; కాని వేషాలు ముదిరిపోతూనే వున్నాయి. కళాకుశలత దిగజారిపోతోందే కాని వ్యభిచారం నిలిచే వుంది.

లోకవృత్తం చూడగా సంస్కర్తలకు మేజువాణీలు తగ్గించడంతోటే పని అయిపోయినట్టుంది; కనక వేశ్యలేనా తమ విషయం కొంచెం యోచించుకోవాలి.

ఆటసరిలు లేకపోయినా కాయికసుఖానికి అడ్డుండదు. కూడు గుడ్డలికి లోపం రాదు. అయితే, ప్రశ్న యేంకావాలి? చాతుర్యమూ, యుగయుగాలనుంచి రక్తంలో జీర్ణించివున్న ప్రాగల్భ్యమూ—వీటిని గోదావరిలో కలిపెయ్యవలసిందేనా?

ఎన్ని దోషా లంటిపెట్టుకుని వుండినా నాటిని కప్పిపుచ్చుతూ సభ్యత—సభాగౌరవం కలిగిస్తూ వున్న అభినయకళని బుగ్గిచేసెయ్యవలసిందేనా!

బెంగపెట్టుకోనక్కరలేదు. కళ యెప్పుడూ కళగానే వుంటుంది. రకం మారినా రాశితరగదు. అందులోనూ యిది స్త్రీలకు కొత్తచైతన్యం ప్రసాదించే రోజులు.

మేజువాణీలు తగ్గాయి; కాని నాటకాలు హెచ్చిపోయాయి.

కుల స్త్రీలు కూడా నాటకాలలో అభినయిస్తూ పేరూ, గౌరవమూ తెచ్చుకుంటున్నారు.

పూనుకుంటే యీ వేశ్యలకు నాటకరంగంలో అగ్రపీఠం కనిపెట్టుకొని వుంది.

మేజువాణీలు తగ్గిపోయినట్టుగానే నాటకాలలో స్త్రీలే స్త్రీపాత్రలు ధరించాలనే వాదం ఆచరణలోకి వచ్చేసింది.

అక్కడక్కడ వేశ్యలు కొందరు తమ హక్కులు స్వాధీనపరచుకుంటూనే వున్నారు.

కనక సానులుగా వున్న వేశ్య లందరూ నాటకరంగంలో ప్రవేశించాలి.

దీనితో నాటకాలకు జీవకళ వస్తుంది.

ఇంకొక్క విశేషం కూడా వుంది. స్త్రీవేషం పురుషులు వేసినా స్త్రీలు వేసినా అందుకు అందరూ యౌవనం దాటనివారే నిలపడుతున్నారు. వయస్సుమళ్లిన స్త్రీవేషం వెయ్యడానికే హాస్యాడిపోయిన స్త్రీవేషం వెయ్యాలన్నా వారే తయారు. దీనివల్ల నాటకాలు బూటకాలు అయిపోతున్నాయి. వేశ్యలు రంగస్థలం స్వాధీనపరుచుకుంటే అబాధ వుండదు. ఇప్పుడు సానులు అన్ని వయస్సులవారూ వున్నారు. మరి ముందుమాటేమి టంటే దేశంలో సానరికం అనేది నశించిపోయేటప్పటికి అభినయము కుల స్త్రీలలోనే వేళ్లుతన్నుకుంటుంది.

ఇలాగ వేశ్యలు నాటకరంగాన్నుద్ధరించినవా రవుతారు.

ఈసలహాను వేశ్యలు కొంచెం శ్రద్ధగా గమనిస్తా రని నమ్ముతున్నాము.

కీటకం ప్రవేశించింది

చివరకి, కలేల్కరు గారికి, కన్నడదేశంలో సైనా వొక పెట్టు కింకకి దిగక తప్పింది కాదు.

ఆదిగవంలో మాత్రం వారు చాలా బెట్టుసరిగానే కాలు కదిపారు. మాట చెల్లుబడి అయే స్థితి రావడంతోటే యెలాంటివాళ్ళనీ కూడా ప్రతిష్ఠాపించడం అవహిస్తుంది కాబోలు.

"......కాని దక్షిణదేశములో హిందీభాషను బోధించుటయందు మాపద్ధతులలో కొన్ని లోపము లుండవచ్చును" ట.

ఏం? హిందీవల్ల దక్షిణదేశభాషలకు అపకారం జరుగుతోందని. అసలీ ప్రాతికూల్యం యెక్కడ బయలుదేరిందో యెక్కడ పూర్తిగా గుర్తించబడ్డదో అక్కడ—తెనుగుదేశంలోనే యీసంగతి వొప్పుకుంటే యేం?

కలేల్కరు గారు "యీ ముఖ్యసమస్యను పరిష్కరించుటయందు కన్నడరాష్ట్రీయుల తోడ్పాటును కోరుచున్నా"రుట. మంచిదే.

కన్నడుల తోడ్పాటువల్లనైనా వారు సొంతానికి హిందీవ్యామోహం తగ్గించుకుని. ఇతర్లమీద దానిని రుద్దడం కూడా మానేస్తే అదే పదివేలు.

అయితే: స్థితిగతులు చూస్తే వారు ఇక్కడే యీపరిస్థితుల్లోకి వచ్చేవారుగా కనపడతారు; కాని వారు తెనుగుదేశంలో వున్నంత నేర్పూ హిందీప్రచారంలో అభివృద్ధిపొందుతూ వున్న తెలుగు యువకులు, వారిని, చాలా జాగ్రత్తగా కమ్ముకుని తిరిగారు. గాంధీగారి ఆజ్ఞ ఆధారం చేసుకుని అసలువారి కక్కడ హిందీప్రచారం యింకా యెక్కువగా సాగించడానికే వచ్చారు. ఆపైని తెనుగు యువకులమధ్య, వారు సర్కారు ఉద్యోగులు లాగ వొక విచిత్రవాతావరణంలో యిరుక్కుపోయారు. అందేత వారక్కడ సత్యాన్ని తెలుసుకోలేక—ఊహించనైనా లేక పోయారు.

కన్నడులలో మనకంటె ఆత్మపరీక్ష, ఆత్మవిశ్వాసమూ, ఆత్మగౌరవమూ ఎక్కువగా వున్నాయి. పైగా కర్ణాటక సాహిత్యపరిషత్తు కూడా హిందీప్రచారాన్ని ఆక్షేపిస్తోంది. దీంతో కలక్టరుగారు అక్కడి ప్రబోధం పొందారు: కాని దాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోలేక పోయారు ... తెలిసింది వొప్పుకోడానికీ, వొప్పుకున్నది పైకి చెప్పడానికీ సిద్ధంగా వొకానొక ప్రభుత్వానికి ... నడిపెడుతోంది.

ఏమయినా, దక్షిణదేశంలో హిందీ గలయ ... చేస్తోంది. దీనికి తగిన చికిత్స చేసుకోకుండా యుద్ధంతో దాటుకుపోవడం సాధ్యం కాదు.

ఆమె మాసనులోని మాట :

ఆశ్చర్యం అవుతుంది. శ్రీమతి సరోజినీనాయుడుగారు మన యువకులకు విద్యాబోధ అంతా యింగ్లీషులోనే జరగా లంటున్నారు.

విద్యావంతురాలు, జ్ఞానవంతురాలు, అన్నిటికీ పైని కవీశ్వరురాలు, ఆత్మాభిమానవిషయంలో మోతాదు ఎక్కువే చేసే బంగాళీ జాతికి చెందిన వారు. కాంగ్రెస్సు నాయకురాలు, జెయిలుకూడా వెళ్లి వచ్చారు, మొన్న మొన్న నే మైసూరులో హిందీని బలపరుస్తూ ఉపన్యాసాలు కూడా చేశారు; కాని ఆమెకు ఇంగ్లీషు వ్యామోహం వదలలేదు.

ఇవాళ గాదు ముందుముందు కూడా ఇంగ్లీషు విడిచిపెడితే మనం కూలిపోతాము; కాని అభాషకు మన విద్యావిధానంలో స్థానం యివ్వడం లేదు, బోధ అంతా దాంట్లోనే జరగడం లేదూనూ.

ప్రపంచకంతో సంబంధం వుండాలంటే నే కాదు, భౌతికజ్ఞానం మనకి హెచ్చాలంటే—ఆధమం కలిగినంతవరకేనా నిలవాలంటే మనం యింగ్లీషుని ఆరాధించి తీరాలి; కాని దాన్నే ప్రధానభాష చెయ్యడం ఆత్మహత్య.

సరోజినీనాయుడుగారి ప్రపంచప్రఖ్యాతి అసలు ఇంగ్లీషువల్లనే కలిగింది. కనక ఇంగ్లీషుమీద ఆమెకు అభిరుచీ విశ్వాసమూ, అధికంగానే వుండడమే ధర్మం; కాని దాన్ని మన యువకయువకుల మీద ప్రయోగించడం న్యాయమా?

ఇక్కడ హిందీప్రచారకులువొక్క సంగతి గమనించవలసివుంది.

పంజాబులో ఉర్దూభాష ఎక్కువ ప్రచారంలో వుంది. అక్కడ కోర్టుభాష అదే. పైగా హిందువులు సర్వమూ కూడా ఆభాషలోనే నిర్వహిస్తుంటారు. కాంగ్రెస్సువారూ, ముఖ్యంగా హిందీ ప్రచారకులూ హిందీకీ ఉర్దూకీ భేదం లేదంటారు. ఉర్దూమయమైన అలాంటి పంజాబులో వొక కాంగ్రెస్సు నాయకురాలు—హిందీయుగురాలు— విద్యాసంపన్నురాలు యువకులకు ఇంగ్లీషు ప్రధానం అంటే యేమన్నమాటా?

మాతృభాషలను నిర్లక్ష్యం చేస్తే మనం పతితుల మయిపోతాం. ఇంగ్లీషుని—వొక భాషనైనా స్వీకరించకపోతే మనం వెనకబడి పోతాం. మరోభాషతో మన అవసరం ... అక్కర్లేదు. హిందీ మన కల్పితలో అనవసరం. అనాయుకరం. అజ్ఞానం—

మూలాంజీగారి కొత్త సిద్ధాంతం

డాక్టరు మూలాంజీగారు వొక కొత్త—వింతవాదం ప్రారంభించారు.

భాషలకు ప్రత్యేక రాష్ట్రాలు ఏర్పాటు చెయ్యడమూ, నిర్మించడమూ అపాయకరం అంటున్నారు వారు. ఈ అతా. యీ సంకల్పమూ మనకి హిందువులకి రాష్ట్ర ... అంటున్నారుట.

కాని హిందూదేశం భాషాక్ష రాష్ట్రంగా విడిపోయివున్న కాలం చాలా పెద్దదిగా కనపడుతోంది. అందుమాత్రాన అప్పుడు భారతీయులకి సంగం రాలేదు. ఏ అన్యాయం కాని అన్యాయం తగినంత పుష్టిగానూ, బలంగానూ వున్న ... అప్పటి హిందూదేశం సంస్కృతికం గా వుండేది. ఆత్మసౌందర్యం కూడా దానికి కూలం కషంగానే వుండేది.

కాకపోయినా భాషలకు ప్రత్యేక రాష్ట్రాలు వుండా లంటే తక్కిన భాషలవారితో కలహించడానూ, విరోధంగానూ వుండా లని కాదు. భాషాబంధుత్వమూ, సంస్కృతిబంధుత్వమూ వొకటే రాశిలోవి.

భాషాక రాష్ట్రసిద్ధాంతాని కిదే మూలకారణం.

ఇటీవల— మహమ్మదీయ ప్రభుత్వకాలంలో చితికిపోయిన భారతజాతీయత అనూంతంగా యివాళే దృఢపడిపోవా లంటే అది సాధ్యపడే విషయం కాదు. రాష్ట్రీయత బలపడితేనే జాతీయతకి రూపం యేర్పడుతుంది.

తనభాషవాడితో ఏకీభవించలేనివాడు పైవాడితో కలవలేడు.

భాష కొక రాష్ట్రం వుండడం మంచిది కాదంటే అస లిన్ని భాష లెలా యేర్పడ్డాయీ? అదిలో హిందూదేశాని కంతటికీ భాష వొకటే అయివుంటుం దంటే సమ్మతమే; కాని దేశీయులు కాలక్రమాన తెగలుతెగలుగా చెదిరిపోయారు. భాష విశ్వరూపం దాల్చింది.

వొక పుష్పమాల తీసుకుందాం. అందులో వున్న ప్రతీ పుష్పానికీ ప్రత్యేకత వుంది, అదే దానికి అస్తిత్వాన్ని ప్రసాదిస్తోంది; కాని ఆ ప్రత్యేకతలలోనుంచే ఐక్యం కలిగించే సూత్రాలకి ప్రతీ పుష్పంలోనూ అవకాశం పూర్తిగా వుంది. అలాగే హిందూదేశంలో భాష ననుసరించి రాష్ట్రాలు విడివిడిగా వున్నాయి; వాటి అన్నిటిలోనూ భారతజాతీయతకి స్ఫుటమైన అనుబంధం వుంది.

ఇప్పుడు హిందూదేశం వొక కేంద్రప్రభుత్వం కిందే వున్నా రాష్ట్రాలుగా విడిపోయికూడా వుంది. మనకి సంపూర్ణ స్వరాజ్యం వచ్చిన తరవాత కూడా యీ పద్ధతి తప్పదు. అలాంటప్పుడు ఆ రాష్ట్రాలు భాషలను పట్టే నిర్ణయించబడడం చాలా మంచిది కాదూ?

ఇతరులు మానివి యెంత మంచివైనా, అవతలివాడు కూడా యెంత పాకులాడినా, యియినా వ్యక్తిలో విశిష్టత వుంటే గాని ఐకమత్యం కలగదు. ఇక్కడ మా మహమ్మదీయుల్నీ మనల్నీ రాష్ట్రాలు విడదియ్యడం లేదు. భాషకూడా బద్దలుకొట్టడం లేదు. సంప్రదాయాలు విడదీస్తున్నాయి. దృక్పథాలు చీల్చేస్తున్నాయి. భారతీయత యేమీ చెలామణీ కాలేకపోతోంది.

వొకటి చూస్తే తెలుస్తుంది, వొకచోటే వున్న హిందువులకీ, మహమ్మదీయులకీ కలవడం లేదు. భిన్న రాష్ట్రాలలో వున్న మహమ్మదీయులు ఏకమవుతున్నారు. హిందువులు అంత మమేకం కాలేకపోయినా చివరికి వొకటిగానే భావించుకుంటున్నారు.

ఏం?

ఈ వొక్క సిద్ధాంతమూ చూసుకుని వుంటే మూంజీగారు ఈవాదం ప్రారంభించి వుండరు.

ఇప్పుడిప్పుడే తోడుకుంటూ వున్న మన ఆంధ్రరాష్ట్రవాంఛకి మూంజీగారి సలహావల్ల అపాయం కలగదని నమ్ముతున్నాం.

ఉండనూ ఉండదు తెలుగు రాయబారం

గంజామాంధ్రభూభాగం ఒరిస్సా రాష్ట్రంలో కలిసిపోకుండా వుండాలంటే మనవారు ఎంతో తీవ్రంగానూ, శ్రద్ధగానూ పనిచెయ్యాలి. సంగతి చాలా మాసాలకిందటే నిర్ధారణ అయిపోయింది. ఆలస్యం అయినకొద్దీ నష్టంకూడా పెరుగుతూనే వుంది. కాని యింతవరకూ రాయబారులు బయలుదేరలేదు. బయలుదేరతా మన్నవారికి కావలసిన డబ్బు సమకూడలేదు.

ఎవరూ పట్టించుకోవడం లేదు.

సమకూర్చడానికి గట్టిగా నడుములు కట్టినవారు కూడా లేరు.

ఏం చేశా?

అంత దంద్రస్థితిలో వుందా మనజాతి? మనలో పని చెయ్యగలవారు లేకపోలేదా?

ఇదేమీ కాదు. మనలో లేందల్లా వొక్క ఆంధ్రత్వమే.

ఆంధ్రభాష వికసించడానికి పదులేనా ఇవ్వని ఆంధ్రులు హిందీ ప్రచారానికి వేలు దాఖలు చేసుకుంటున్నారు. రాయలసీమ క్షామపీడితులకు గంజేనా పొయ్యకుండా వున్నవారు బీహారుభూకంప పీడితులకోసం లక్షలు పోగుచేశారు.

ఇంతెందుకూ? గంజామాంధ్రులకు చేయూత యివ్వకుండా మొగం తప్పించుకుతిరుగుతూ వున్నవారు బార్డోలీ రైతులకోసం జెయిళ్లకి వెళ్ళారు.

ఇప్పుడు మళ్ళీ యేగుజరాతీలదగ్గరనుంచో, యేహిందూస్థానీల దగ్గరనుంచో తాఖీదులు వచ్చాయంటే మన ఆంధ్రులు లక్షలు గుమ్మరిస్తారు. ఎందుకోసమైనా సరే చివరికి సత్యమూర్తిగారు చీటీపంపినా వేలు బటువాడా చేస్తారు మనవారు.

దీనికల్లా వొకటే కారణం.

మన ఆంధ్రులు కార్యనిర్వాహకులు కారు. ఏకార్యమూ వీరు ప్రారంభించి నిర్వహించలేరు.

మన ఆంధ్రులు అనుకరణపరాయణులు. ఇతరప్రాంతాలవారేం చేస్తే వారి వెనకాల పరిగెడుతూ మనవారు అదే చేస్తారు. చెయ్యడంకంటే కబుర్లు ఎక్కువ చెబుతారు.

. నిన్న గాక మొన్నగూడా గంజాంజిల్లాలో ప్రత్యేకాంధ్రసభ జరిగింది; కాని ఫలితం వుండదు. ఉండడమే వస్తే—అంటే రాయబారులు వెళ్లడమే వస్తే ఇండియా బిల్లు పట్టం అయిపోయాక వెడతారు.

గంజామాంధ్రభూభాగం ఆంధ్రదేశంలోనే వుండిపోవాలంటే దానికి ఈశ్వరానుగ్రహం వొక్కటే ఆధారంగా కనపడుతోంది. అంతే.

ఒక్కొక్క రూపాయి వాటాలు

తెలుగుదేశంలో, రమారమీ రెండునెలలనుంచి ఆవకాశ ఫిలుము కేయికక్కలాడుతోంది.

కళాదృష్టితో చూస్తే తోలుబొమ్మలాటకంటే అది అట్టే పై రగతిలో లేదు; కాని దాన్ని చూడడానికి మనవారు కాళ్లు విరగ తొక్కుకుంటున్నారు.

పర్యవసానం......?...మనవారికి సహజంగా వున్న కళాప్రీతి నచ్చిపోవడమూ, ప్రతిదినమూ, తెలుగుడబ్బు కలకత్తా మార్వాడీ గోదాములోకి పల్లంగా జారిపోతూవుండడమూనూ.

“మనం కట్టుకునే బట్ట బొంబాయినుంచి యెందుకు రావాలీ?” ఇలా అడిగినవారున్నారు. నిజమే ఇక్కడా యిదే సూత్రం.

మన తెలుగుఫిలుము తెలుగుదేశానికి అవతల యెందుకు తయారు కావాలీ? తెలుగు ఫిలుము పేరుపెట్టి మన డబ్బు ఆంధ్రేతరుని గోదాములు ఎందుకు నింపాలీ!

విషయం యిదీ. ఉద్యోగాలు లేక అల్లాడుతూవున్న యువకులంతా యోంచిస్తున్నారు?

ఒక్కొక్క రూపాయి వాటా యేర్పరిచినా వొక ఏకైక తెలుగు స్టూడియో ఏర్పాటు చేసుకోవచ్చు. ఫలిస్తుందా? అవొకరూపాయీ పిల్లలు పెడుతుంది. లేదూ? కనపడని సొదరు. దీనితో మనందు పౌరుషం అబ్బుతుంది. పరిశ్రమకి దారి యేర్పడుతుంది. తెనుగుతనం నిలుస్తుంది. తెనుగుడబ్బు ఎలాగా ఖర్చుపడుతూనే వుంది. అయితే నిర్మాణకుశలుడు ఎవరేనా “నేను” అని ముందుకువస్తే అది మళ్ళీ తెనుగుజేబుల్లోకే వస్తుంది.

కటుకరోహిణి:—కటుకా—Picrorrhiza kurroa Veronicalindleyana.

పరిచయపదములు. శతిపర్వా - చాలా గణుపులు గలది. కాండరుహా - కాడయే మొలచునది. చక్రాంగీ - ముక్కగొట్టిన చక్రాకారముగ నుండునది. గుణబోధినీపదములు : ఆమఘ్నీ - ఆమదోషమును బోగొట్టునది.

స్వరూపము ఇది గుల్మజాతిలోని మొక్క. ఆకులు కొంచెము పొడవుగను, కంగోరా గలిగి నుక్కపో గాను ఆకులువలె నుండును. దీని పుష్పములు నీలిరంగు గలిగి గుత్తులుగా నుండును. దీనిలో రెండు జాతులు కలవు. తెల్లరంగుగల రోహిణియు, నల్లరంగుగల రోహిణియు. హిమాలయప్రాంతప్రదేశములలో నిది విస్తారముగా నుండును. దీని వేళ్లనే యౌషధములకు వాడుదురు.

గుణములు ఇది చేదురుచి గలిగి యుండును. వేడిచేయు స్వభావము గలది. విపాకమున కారపు రుచిగ మారును. రూక్షలఘుగుణములు గలది. బాగుగా విరేచనమును జేయును. అగ్నిదీప్తిని గలిగించును. హృదయమునకు హితకరమైనది. కఫపిత్తజ్వరములను హరించును. ప్రమేహములు శ్వాసకాసలు, రక్తస్రావము, కుష్ఠరోగము, క్రిములు హరించును. విషమజ్వరములను పోగొట్టును.

ప్రయోగములు హృద్రోగమునకు:—కటుకరోహిణి, యష్టిమధుకము ను మెత్తగా నూరి పంచదారనీళ్లతో కలిపి త్రాగిన హృద్రోగములు శమించును.

స్తన్యశుద్ధికి:—దీని వేళ్లు పాలతో గాని నీళ్లతో గాని నూరి త్రాగిన స్తన్యము శుద్ధమగును.

కఫపిత్తజ్వరములకు:—కటుకరోహిణి ఉసిరికాయంత ముద్ద వేడినీళ్లలో కలిపి కొంచెము పంచదార వేసి త్రాగిన క్రిములను బోగొట్టి విరేచనమును జేసి జ్వరములను తగ్గించును.

ఎక్కిళ్లకు:—గైరికమును, కటుకరోహిణియు సమానముగ చూర్ణించి తేనెతో కలిపి యిచ్చిన ఎక్కిళ్లు శమించును. (సుశ్రుతము)

కటుకరోహిణి కషాయములో సరాసరి మాన్యము కలిపి మూడు రోజులు తెల్లవారుజామున సేవించిన ఋతురక్తము జారీయగును. కటుకరోహిణి గుంటకలగరాకు రసములో నొక భాగము దినములు నానించి కందిగింజలంత మాత్రలు చేసి అల్లపురసములో నిచ్చిన చలిజ్వరములు తగ్గును. చిత్రమూల రసముతో కటుకరోహిణిని మెత్తగా నూరి గుండెలకు పట్టువేసిన గుండెలలో పీకుకొన్న శ్లాంటమే గాక, శ్లేష్మము కరిగి ఆయాసము తగ్గును. లోనికిమ్ము మోతాదు ఎక్కువైనచో వికారము గలిగించును. కటుకరోహిణిలో రెండు వరకములు తెల్లది నల్లదానికంటె తీక్ష్ణమైన గుణములను గలిగి మిక్కిలి విరేచనము చేయు స్వభావము గలిగి యుండును. వాడుకలో నల్లదానికంటె తెల్లది తక్కువ మోతాదుగనే వాడవలయును. లేక వికారము వాంతియును గలిగించును. దీనిని నిప్పులపై వేసినచో పొంగును. దీనికి బాదమునూనె గాని పప్పుగాని విరుగుడువస్తువు.

ఇది రసాయనము. చేదురుచి,

నవీన వైద్యక మతము పాచనకారి, జ్వరహారము. అజీర్ణము, గ్రహణి, శ్వాస, పిత్తవికృతులు, కామల మొదలగు రోగముల యందు దీనిని బాగుగా వాడవచ్చును. యకృద్వృద్ధిలో నిది చేదుపుచ్చతో సమానముగా పని చేయును. చేదుపుచ్చకంటె ఇది మృదువుగా పని చేయును. విషమజ్వరముల కిది యుత్తమమైన యౌషధి. పిల్లల క్రిమిరోగములయందు కటుకరోహిణి బాగుగా పనిచేయును. (మెటీరియా మెడికా ఆఫ్ ఇండియా. R. N. Khory part II, P. 457.)

గంధర్వకళ

రక్తపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, నరములకు బిగి కలిగించు తియ్యని లేహ్యము

అనేకులకు మఱల మగతనము కలిగించి మెప్పుపొందినది.

గంధర్వకళ—యౌవనము సంఘటించును. శుక్లనష్టము కట్టును. పుంస్త్వము పెంపుచేయును. కామో ద్రేకము కలిగించును. సంభోగశక్తి హెచ్చుచేయును. మనోల్లాసము కూర్చును. ఆనందము కలిగించును. ప్రమేహములను జయించును.

కీళ్ళనొప్పులు, దురదలు, తిమ్మెరలు, పోనాడుటలో గంధర్వకళ ప్రత్యేకశక్తికలది. నవామేహములమీద ఇది చేయు పని అసాధారణమైనది. దీనిని ఎప్పుడును సేవించుచుండినచో ముసలితనము కనబడదు. ఏ వ్యాధులును చేరవు. ఇది బాలెంతరాండ్రకును చాల మేలుచేయును. వారి శరీరములకు పూర్వపుబిగి కలిగించును.

పౌను రు ౩—౦—౦

మలయచందనము

సెగరోగమునకు పేరుపొందిన ఔషధము

పోటీలలో నెగ్గినది. నకళ్ళను చూచి మోసపోకుడు!

ఈ క్రూరవ్యాధివలన బాధపడువారికి మా మలయచందనము నాలుగువందల యేండ్లనుండి గురుపరంపరగా వాడబడుచున్నది. ఇది సంస్థానములయందును రాజకుటుంబములయందును వాడుటకు కనిపెట్టబడినది. కావుననే పథ్యము లేదు. పిచికారీతో పనిలేదు. సెగరోగము తగిలినట్లు, మంట పుచ్చుకొనుచున్నట్లు యెవరికిని తెలియగూడదంటే మా మలయచందన మొక్కటే అందుకు తగినది. నకళ్లు బయలుదేరుచున్నవి. పరిశీలించకుండ ఏ యౌషధమును పుచ్చుకోవద్దు. గంధర్వఫార్మసీవారి మలయచందనమే కావలెనని కోరుడు. అనేక వైద్యులు సొంత మందులను విడిచి దీనిని వాడి విజయమును, బహుమతులు పొందుచున్నారు. మూడుపూటలలో గుణమిచ్చును. ఎరుపు, తెలుపు, పచ్చసెగలకు ఇది రామబాణము. రస విష గంధకములు చేరని మూలికాయోగము. ఇక్కడకు అక్కడకు వ్రాయక నేడే మాకు వ్రాయుడు.

డబ్బీ ౧—౮—౦ దీనికనుపానము చందనతైలము ఔన్సు ౩—౦—౦ రెండును ఖర్చులతో ౬—౦—౦

నాగరఖండము

అజీర్ణములకు శూలలకు, పరిణామశూలకు చాల మంచిది. ఆకలిలేకపోవుట, కడుపుఉబ్బరము, నొప్పి, నోట నీళ్లూరుట, కడుపులో మంట, పొత్తికడుపులో పోటు, కండ్లమంట, ఓకిరింత, వాంతులు, పుల్లత్రేపులు, భస్మక, అరుచి—వీటిని త్వరగా తగ్గించును. విడువకుండ ఒక్కపౌను సేవించినచో ఎట్టి గురుపదార్థమైనను సులభముగా జీర్ణమై, మరల ఆకలి కరకరలాడును. రక్తపుష్టి కలిగించును.

గంధర్వఫార్మసీ—ఇన్నీస్‌పేట, రాజమండ్రి

Reg. N. M. 3048 PRABUDDHANDHR

ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయము

మావద్ద నవీనకవుల గ్రం[illegible] దొరకును. రూపాయికి తక్కువకాని పుస్తకాలు వి.పి.గా పంపము. పోస్టుఖర్చు[illegible]

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారివి

- వీరపూజ—చరిత్ర ౦ ౧౨
- రక్షాబంధనము—డిటెక్టివు నవల ౧ ౦
- శ్మశానవాటిక—డిటెక్టివు నవల ౦ ౧౨
- మిథునానురాగము—చారిత్రిక నవల ౧ ౦
- అనాథబాలిక—సాంసారిక నవల ౦ ౬
- నాటకాంత—నాటకము ౦ ౧౨
- విజయనగర రాజులకథలు ౦ ౨
- చిత్తూరు రాజులకథలు ౦ ౩
- ఢిల్లీచక్రవర్తుల కథలు ౦ ౩
- గోల్కొండ నవాబుల కథలు ౦ ౨
- శృంఖల—విమర్శ గ్రంథము ౦ ౧౨

డా. చిలుకూరి నారాయణరావుగారివి

- జర్మనీదేశపు విద్యావిధానము ౧ ౦
- ౦ంబ—లేక కొండిశిఖండి—నాటకము ౧ ౪
- సంస్కృతలోకోక్తులు ౧ ౦
- అశ్వత్థామ—అచ్చి—౨ నాటకాలు ౦ ౧౨
- అశోకుని ధర్మశాసనములు ౨ ౦
- ఉమార్ ఖయ్యామ్—రుబాయత్ ౦ ౮
- ఉపనిషత్తులు ౦ ౬

చింతా దీక్షితులుగారివి

- శబరి—శౌరి నాటకము ౧ ౦
- ఏకాదశి—౧౧ చిన్నకథలు ౦ ౧౨
- పరిణామవాదము—తన్ని దర్శనములు ౦ ౧౨

గుడిపాటి వేంకటాచలంగారివి

- మాకర్మిట్లాకాలింది ౦ ౧౨
- విడ్డలశిత్తిగ ౦ ౮

నోరి నరసింహశాస్త్రిగారివి

- గీతమాలిక ౦ ౧౨
- సోమనాథ విజయము ౦ ౧౨
- భాగవతావతరణము ౦ ౮

జనమంచి వేంకటరామయ్యగారివి

- నవకుసుమాంజలి—ఖండకావ్యసంపుటి ౧ ౪
- మాలతీమాధవము—నాటకము ౦ ౧౨
- రాజశేఖరుని విద్ధసాలభంజిక. నాటకము ౦ ౪

శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారివి

- చంద్రగుప్త నాటకము ౧ ౪
- భారతరమణి డిటో ౧ ౦
- రాణాప్రతాపసింహ డిటో ౧ ౪
- శివాజీలీలము డిటో ౧ ౦
- లీలావతీసులోచనలు డిటో ౧ ౦
- బిల్వమంగళ డిటో ౧ ౦
- శ్రీమాధవాచార్య విద్యారణ్య ౧ ౦
- చిత్రార్పిత డిటో ౧ ౦
- ఒక్కటిని డిటో ౧ ౦
- పునర్వివాహము డిటో ౧ ౦
- లిగ్నశాపి డిటో ౧ ౦
- సంస్థాన సంస్కరణము డిటో ౧ ౦
- కళానాహాడ్ డిటో ౧ ౦
- సాహిత్యమీమాంస విమర్శ గ్రంథము ౧ ౮
- నాటకవిమర్శ డిటో ౨ ౦
- కోకిలము ప్రహసనము ౦ ౪
- పవినగోట్టు డిటో ౦ ౪
- జగన్నాథ మాహాత్మ్యము—ప్రబంధము ౦ ౧౨

బరంపురం కళాప్రచారక సమితివారివి

- రాయబారము—మునికేసంపుటము ౧ ౦
- తేనెపట్టు—ఖండకావ్యములసంపుటి ౧ ౮

పూర్ణాంతో గ్రంథమాలవారివి

- వేయి సంఖ్యాలగు శాసనము ౨ ౦
- మల్లీశ్వరీ ఉపాఖ్యానం సాంఘిక నవల ౦ ౧౦

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారివి

- అమరావతీ స్తూపము ౦ ౧౨

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారివి

- వేనరాజు ౧ ౦
- అనార్కలీ ౧ ౦
- కిన్నెరసాని పాటలు ౧ ౦
- ఆంధ్రప్రశస్తి ౧ ౦

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారివి

- పాలవెల్లి ౦ ౮
- తేనెపట్టు ౦ ౫

- ఉదంకుడు ౦ ౧
- విరిసెజ్జ ౦

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారివి

- ఇంగ్లీషు తెనుగు పారిభాషిక ఘంటువు ౨
- అధునిక దేశస్వరాజ్యం (సాధ్యాపతి) ౦
- సహకార వస్తునిలయోద్యమము ౧
- ఆంగ్లరాజ్యాంగము ౦
- భారతదేశస్థితిగతులు ౦

బసవరాజు అప్పారావుగారివి

- గీతములు ౦

విజ్ఞానచంద్రికామండలివారివి

- లక్ష్మీనారాయణవ్యాసావళి ౧ భాగము ౨ ౦
- వృక్షశాస్త్రము ౨ ౪
- నాతాశిఖరి ౧ ౪
- రాయచూరుయుద్ధం ౧ ౪
- కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి
- స్వీయచరిత్ర ౨ భాగము ౧ ౧౦
- అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలు ౧ ౮
- అబ్రహాం లింకన్ ౧ ౧౪
- దక్షిణాఫ్రికా ౨ ౨
- హిందూ మహాయుగము ౧ ౪
- సోంచనపత్రికవరుల జీవితములు ౦ ౪
- కురుష్య ప్రజాస్వామికము ౧ ౦

జయంతీపురం జమీందారుగారివి

- భారతదేశపు రైల్లు ౦ ౧

పురాణం సూరిశాస్త్రిగారివి

- నాట్యోత్పలము ౧ ౦
- నాట్యాలోకము ౧ ౦
- విమర్శక పారిజాతము ౧ ౦
- ఆంధ్రనాటక సంస్కరణము ౦ ౪

వలయువారు. కళాభివర్ధని పరిషత్తు. కలబరగి వారి యింట్లో, ఇన్నీసుపేట. రాజమండ్రి అని వ్రాసికోవాలి.

రాజమహేంద్రవరం : శ్రీ అడ్డేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారి సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ నందు ముద్రితమై,
శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే ప్రకటింపబడినది. [illegible]